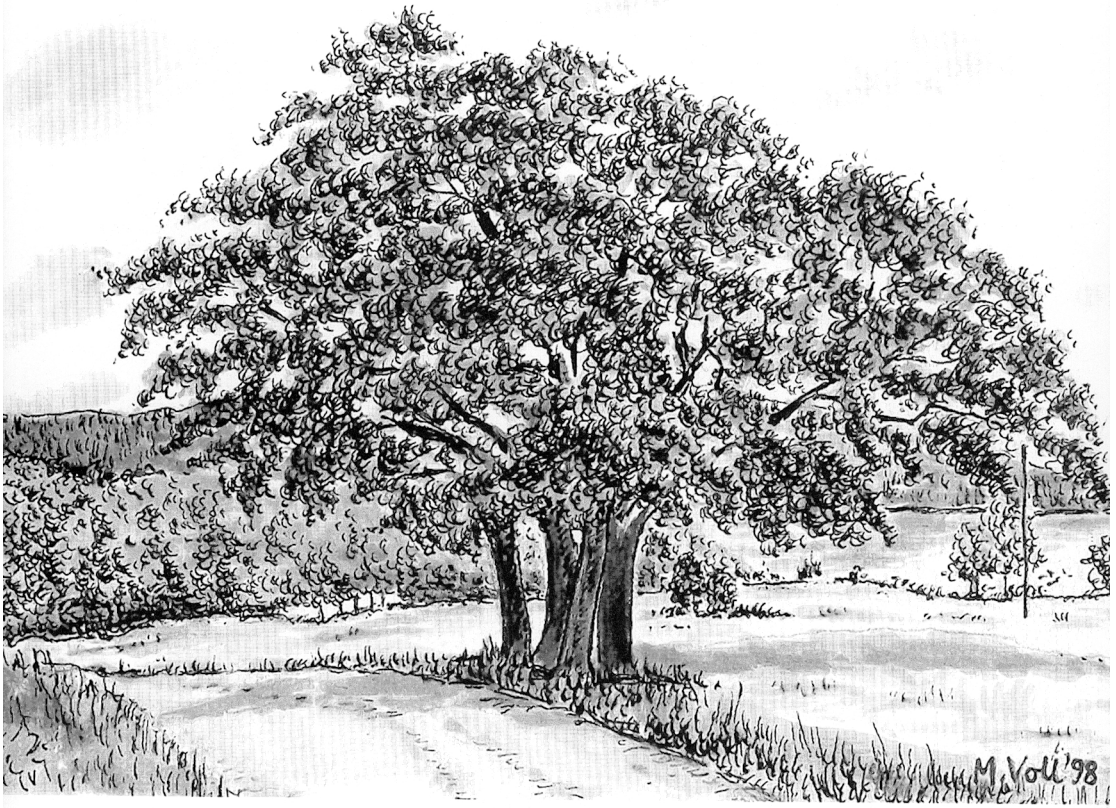
MARIDALENS VENNER

Vandringer i Maridalen

Helge Haakenstad

Tegninger av

Målfrid Voll
Ann-Else Aalling

ÅRSMØTEINNKALLING OG SAKSPAPIRER BAK I BOKA

ÅRSSKRIFT 1998

BLOMSTERENG..

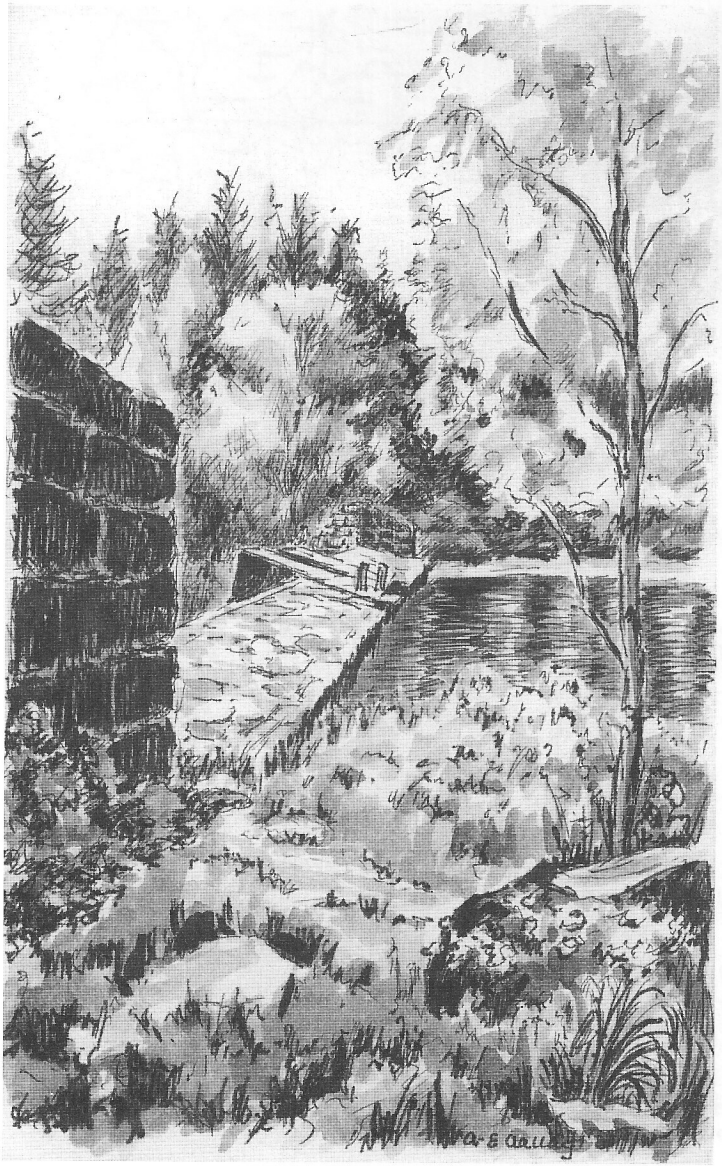
Blomstereng duver
i sommerlett vind..
Et teppe av farger
gleder mitt sinn..
Du var så vakker,
så mye du ga..
Min blomstereng..
hvor ble du av..?

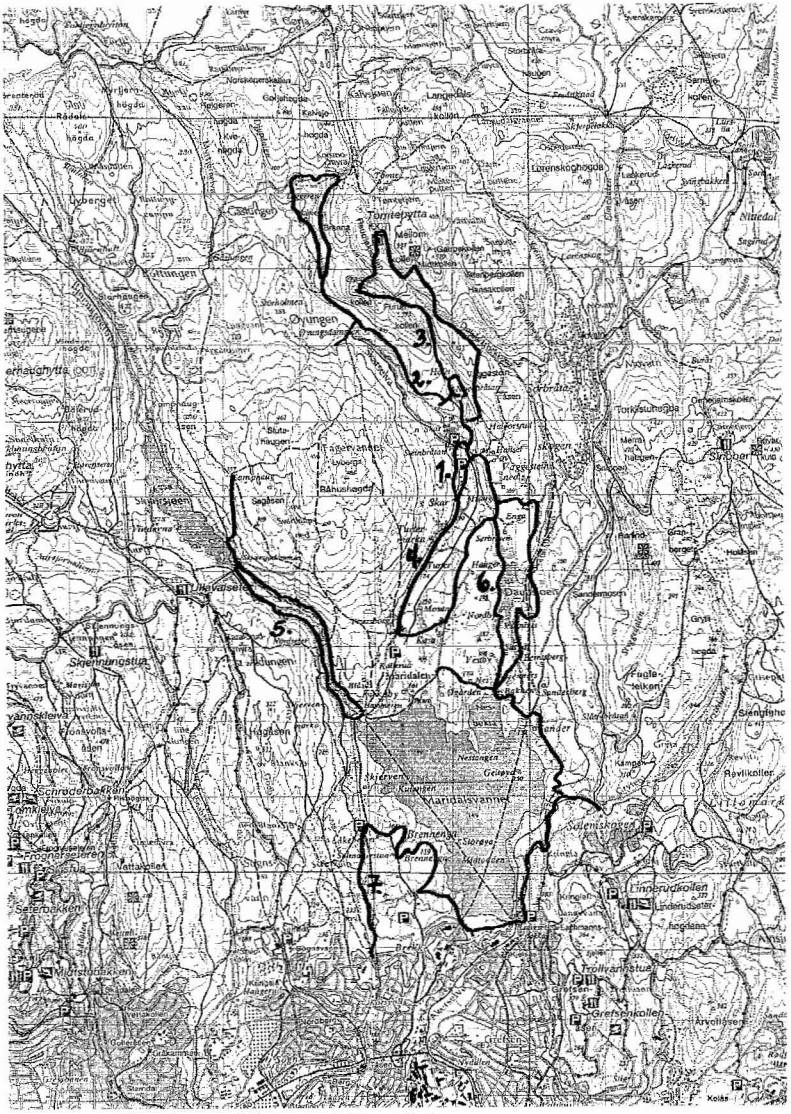
Jeg ser deg ennå,
en praktfull hage..
erteblomst...gras..
soleie..og prestekrage..
Barn som plukker,
blåknapp...vikke..
Bladene faller,
elsker...elsker ikke...

Engen blomstret
sommeren lang..
Blåklokke...jordbær..
..gresshoppesang..
Innsekter...bier..
og sommerfugl..
Engen den lyste..
så hvit og gul..

Engen ble slått
hvert eneste år..
Nå..ingen dyr der
på beite går..
Barndommens enger
nå minner er..
Hvor du var fin..
så vakker og kjær..

Helge Haakenstad

Kart over de sju vandringene i Maridalen

Forord

Helge Haakenstad (53 år) er født og oppvokst på Nordbråten gård nord i Maridalen. Slekta hans kommer fra Nordmarka, bl.a. fra plassene Mago og Østbråtan. Helges tante, Margit Bonna, drev Kikutstua i flere tiår mens Helge var guttunge. På Kikutstua har han mange ferieminner og han var ofte ekstrahjelp.

Når vi ser på landskap og kulturminner utifra et kulturhistorisk perspektiv, bør vi være oppmerksom på hvilket forhold iakttakeren har til landskapet. En som er født og oppvokst på en gård i Maridalen oppfatter omgivelsene annerledes enn en turgåer fra f.eks Majorstua. For en turgåer er Maridalen et rekreasjonslandskap, for en gårdbruker først og fremst et produksjonslandskap preget av samtidas produksjonsmåter.

Helges skildringer fra Maridalen er også sterkt preget av egne jobberfaringer og hans utdanning. Han er utdannet forstkandidat fra Norges Landbrukshøgskole på Ås (1970). Deretter jobbet han som høgskolestipendiat i sju år og tok sin Dr. scient grad i 1976. ("Skjøtsel av byskoger").
I dag er han skogforvalter hos Skog- og friluftsetaten, Oslo kommune, der han har vært ansatt siden 1978. Hans ansvarsområde er Nordmarka distrikt av kommuneskogene.
En stor takk til Helge Haakenstad for hans levende og engasjerte turforslag fra Maridalen.

Helge Haakenstad

Målfrid Voll (treffes på tlf.: 22 71 93 84) og Ann-Else Aalling (tlf.: 22 17 25 52) illustrerer vandringene med nydelige tegninger. En stor takk også til dem.

Tor Øystein Olsen
Leder
Maridalens Venner

Til alle Maridalens venner.....

Innhold

1. Langs Skarselva s. 9

2. Langs Øyungslandet s. 25

3. Langs Tømtekleivene s. 42

4. Langs Gamleveien s. 60

5. Langs Skjærsjøelva s. 75

6. Langs Dausjøelva s. 88

7. Fra Grinda til Maridalsvannet s. 103

Takk for gleden...håpet
liljene langs livets sti..
skogens vare stillhet..
vårvind over dal og li..
Takk for sorgen..smerten..
tornene ved veiens kant
Takk for livet jeg fikk leve..
og at jeg veien fant..

En takk også til Rigmor Johannessen som har skrevet det hele..

Årsmøteinnkalling og sakspapirer på s. 121

STÅ VAKT...

De sa..."Riv husene ned..plant jorden til..her i dalen skal færre folk bo..".
Og gårder ble revet, og hus ble fjernet, og alt var for vannets skyld..
Turter, Haugen ..og Hølet..steder som nå er borte,
hus hvor folk har levet, kjempet og grått..
steder med liv og historie..gamle hus med værbitte vegger..
hus som kunne fortelle historier lange..
"Var det nødvendig?" jeg tenker .."hadde de kloke hoder rett,
måtte de rives for å verne vårt vann, ..nå bygges jo nye hus i dalens sider..
var det nødvendig for fremskrittets skyld..?..".

Men..ennå står de gamle hus, Brenners, Nordby ..og Nes..
Ennå..bor det folk der, ennå drives jorda..og ennå høres barnas glade latter på skoleveien.. Ennå ..ryker det fra piper i kalde vinterkvelder, og ennå brøytes veier og stier tråkkes...Ennå er det liv, håp..og tro..

De sa.."Bygg veien på østsiden av vannet..nordover til Nittedal et sted..
Bygg jernbanen nordvestover mot Ringerike..vi sparer så mye tid..
så mye penger.. ". Men planene ble lagt til side, de høye herrer som visste alt om teknikk, økonomi og transport måtte bøye av..Folkets tro og kamp for dalen vant fram..Noe er viktigere enn reisetid..kostnader og effektivitet..noe er viktigere enn økonomi, profitt og jag..

Ennå..bølger gule åkrer ned mot vannet,..ennå kan du følge skogens sti fri for vei og dur og bane.. Ennå kan du lytte til bølgenes slag mot land, engenes gresshoppesang ..og vårskogens vare brus..Ennå kommer skogen deg i møte med stillhet, ro og fred..

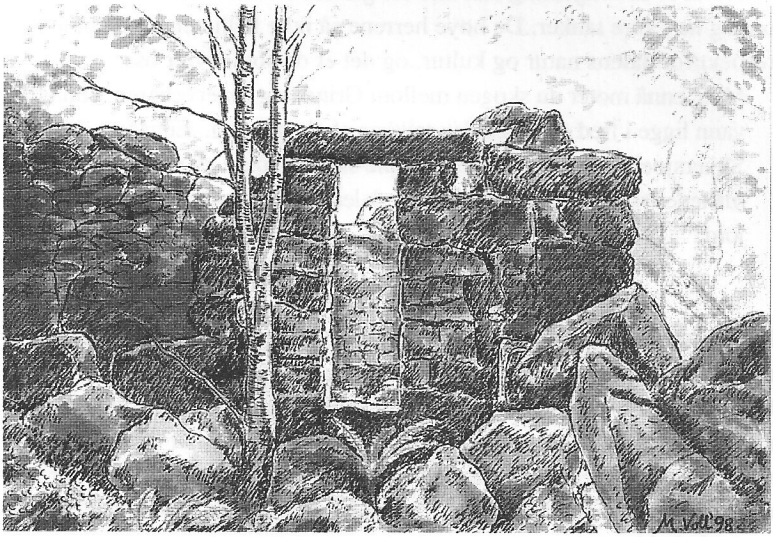
De sa.. "Bygg ut åsene ned mot dalen..der er det så fint å bo..bygg de fineste hus og veier.. og en golfbane på jordene midt i mot.."
Fremstøt ble slått tilbake, og dalen fikk ligge i fred..ennå noen år..
Men slik er det..ingenting kan taes for gitt..dalen må vi alle verne, stå vakt om og ha i våre tanker..De høye herrene så ikke helheten og manglet respekt for dalens natur og kultur..og det er de som styrer oss..

Men..ennå møter du skogen mellom Grinda og Skjervenåsen, ennå får vann ligge i fred og elgen den tråkker på skogens sti...Ennå kan du høre Skjærsjøelva der den bruser, kjenne skogen lukte av vår..og lytte til måkenes skrik i luften..Ennå hviler dalen i sin ro, og bonden pløyer sin jord..

Ennå kan noen si.."Bygg ut der i Maridalen..legg jord under asfalt..der er det jo så god plass..".
Ennå kan noen si.."La byen bre seg..la sivilisasjonen komme..vi har ikke råd til å la være..". Da må vi alle stå vakt..alle vi som har dalen kjær.. vi som vandrer på skogens sti og langs dalens gamle veier..vi som har sett dalen en skinnende vårmorgen..vi som har sett dalens brusende elver og fargeglade blomsterenger..

Da vil Skarselva ennå bruse og synge sin sang..granene vil bukke langs vei og sti..og graset vil vaie i vårlig vind..Da vil lys skinne fra rødmalte hus ut i vinternatten, barn vil leke.. og barndommens stier vil ennå finnes..Da vil dalen leve og stillhet og fred vil råde..

Helge Haakenstad

Oppgangssag Sagløkka

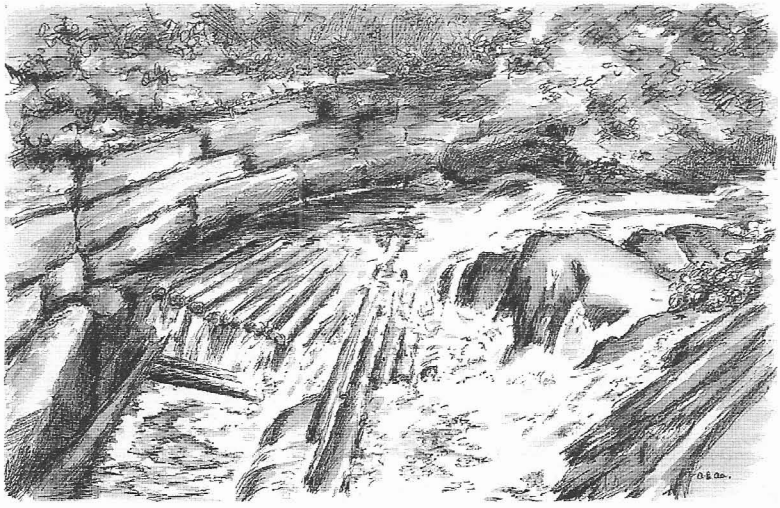
LANGS SKARSELVA

Jeg rusler gardsveien nedover mot Nordbråtabrua. Det er en fin vårdag tidlig i mai. Hvitveisen brer seg i hvite tepper langs vei- og jordekanter, og vårens fugler synger livlig i lauvskogbeltet langs elva. Jeg hører Skarselva bruser i kraftfulle kast, den går ennå stor av flomvann fra Nordmarkas skoger. Det er noe kjent og kjært ved Skarselva i vårflom, det er som om den snakker til meg om tidligere tider ... Tankene mine får flukt og minnene strømmer på ... Sydover åpner dalen seg ... lys og vid, den er kledd i lauvskogens lysegrønne vårdrakt ...
omkranset av en kappe med granskog ... alltid like vakker og hemmelighetsfull .... og midtetter dalen renner Skarselva som en blå livets åre ...

Jeg stopper på brua og ser nedover elva som renner i små stryk og kulper. Før i tiden var det liv her når fløyta gikk. Det var folkefest i dalen, og mange var de som vandret Øyungsveien for å oppleve vårens store eventyr ... tømmerfløyta fra Nordmarkskogene til Maridalsvannet. Her på brua var det fint å stå, du så elva både oppover og nedover .. og du fikk den våte skumsprøyten i håret. Tømmeret fløt på skummende bølger nedover, støtte mot murene ... og kastet seg utfor fossen i yr kåthet. Stokkene dukket ned i storkulpen og skjøt til værs igjen som piler ...
Noen ganger ble det tømmmervase der, som fløterne med livet som innsats, måtte løse opp igjen .. Og over det hele hørtes dunder og brak fra stokker som traff berg og sten, skumsprøyten lå som en dis over elva, og granene langs kanten bukket med dyvått hår ... slik gikk fløyta ved Nord-

Tuftene etter Bødkerstua

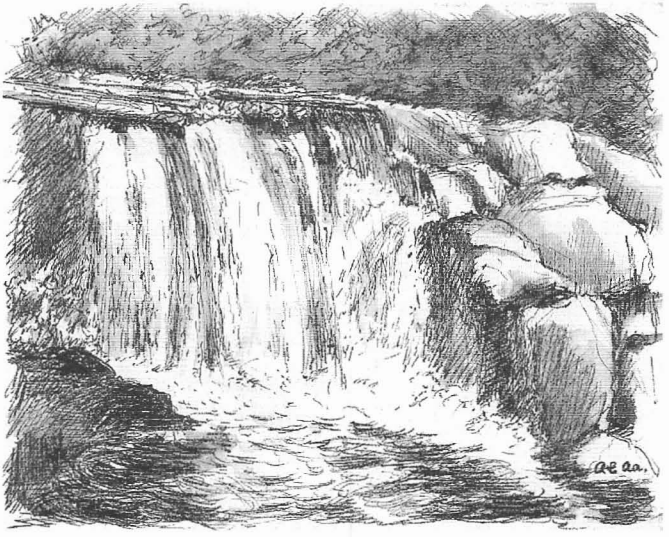

Fløtningsanlegg i Skarselva

bråtabrua mens kvelden sèg på og den vårlyse natta senket seg over skog og dal ...

Da lyste bålet opp under storgrana ved brua. Der hvilte fløtera i skjæret fra stokkilden når mørket kom ... og de så at tømmeret gikk sin gang ... De strakte seg der ved ilden og tok en kaffetår ... og tørket våte klær ... med fløterhaken ved sin side .. Det var godt med en hvil .. før rensken begynte på morrakvisten. Der jeg står ser jeg klart for med Skogstàn, han Stor-Per, han Bjarne, han far ... og de andre staute arbeidskarene fra Nordmarka og Odalen's skoger. Jeg ser på storgrana som står der grønn og frodig ... høy og gammel ... og sier; "Du er fredet ... du skal stå der i all din levetid ... du er et evighetstre ... trygg og vakker .. og full av historie og hemmeligheter ..." Nå er fløyta i Nordmarks-skogene historie, men ennå finnes mange gulv og skåvegger i elva og lange ledemurer som vitner om tidligere tiders kultur og arbeid ... Men alt er forgjengelig her i verden, kulturminnene vil forfalle og råtne ned hvis vi ikke gjør noe ... og det haster .... snart vil mange spor og minner være borte.

Jeg lar minnene fra fløyta fare og vandrer videre på min sti. Her vandret Martin Tranmæl mang en gang i - 50 årene .. på vei fra sin hytte ved Øvre Vaggestein til Øyungen. Ofte hadde han med seg flere venner. Vi smågutta stod ved skigarden og kikket .. for vi visste det var storkarer som gikk forbi. Jeg husker han godt der han gikk langs veien i sin vindjakke og vide nikkers med hatten på hodet og pipe i munnviken. Det hendte han nikket og smilte til oss. Vi hadde respekt for Tranmæl for han holdt slike flammende taler ... og han forsvarte småkårsfolket ... Vi forstod han var

Skottbru over fossen i Skarselva ved Sagløkka

en mektig kar for mor kunne advare oss med å si;
"Oppfør dere skikkelig gutter, ellers kommer Tranmæl og tar dere."

Jeg går med rolige steg stien mot Bødkerstua. Det er ennå tidlig morgen og friskt i luften, solens stråler har ennå ikke fått tak. Fossen bruser på min høyre side, ute på jordene leter trosten etter mat og over meg flyr en flokk med gjess nordover til skog og åpent vann. Nordmarkas sommer venter dem. I Bødkerstua bodde en gang bødkeren som laget tønnene til kruttet ved Skar Kruttverk. Jeg rusler inn på tomten der hytta en gang stod. Graset vokser vilt og dekker alle spor, bare murene og syrinbuskene er tilbake og vitner om at det en gang bodde folk her. Borte er den lille, trivelige stua, borte er det skjeve uthuset med vedskjulet og borte er brønnen og alle de fine blomsterbeddene der liljene vokste. Jeg snur meg og ser at selv den store asken er borte, bare en morken stubbe står igjen. Bødkerstua var en liten idyll av en stue. I mange år leide familien Skaug stua som feriested, og pleide den etter alle kunstens regler som sitt eget hjertebarn. Jeg minnes Skaug godt. Jeg møtte han ofte opp ved veien da jeg kom fra skolen. Han vasket alltid bilen sin for han kjørte drosje, og da måtte bilen være ren må vite. Det hendte vi ble bedt ned til kaffe om kvelden. Stua hadde skarpe farger i rødt og hvitt og grønt. Det var lavt under taket, og voksne måtte bøye seg gjennom dørene.Det var et lite kjøkken med svart ovn og en stue med trivelige benker og bord. Nå er alt borte. Stua ble revet for mange år siden i fremskrittets navn. Men var det nødvendig av hensyn til drikkevannet? I dag hadde Bødkerstua vært et enestående kulturminne i denne delen av dalen.

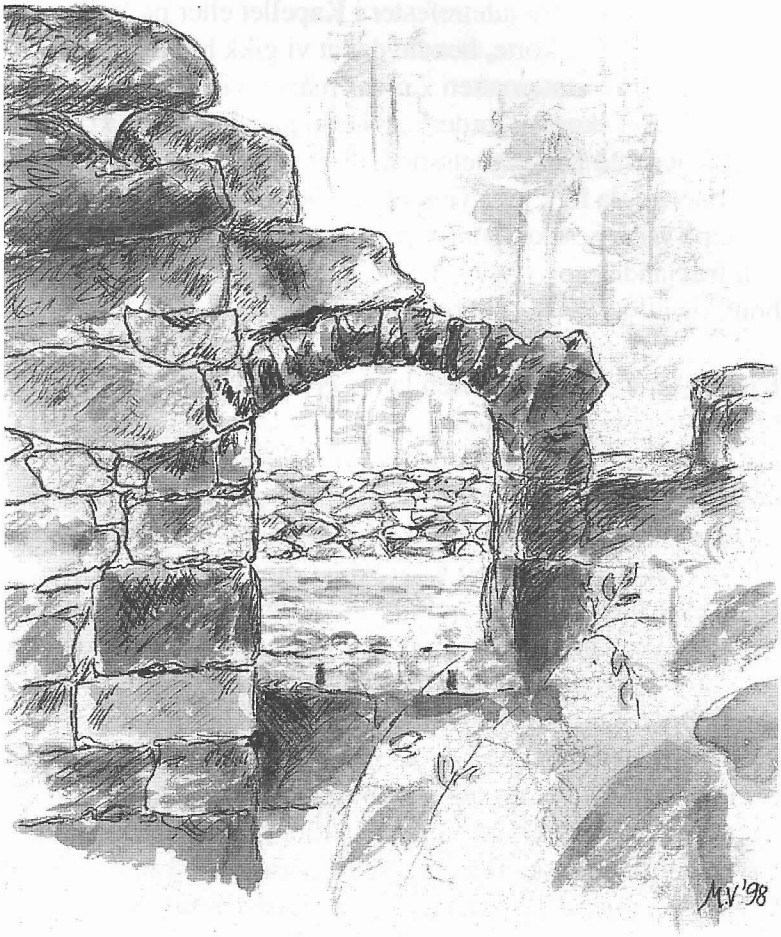
I vedmod rusler jeg ut mot ledemuren i Skarselva. Jeg hører elvas lystige og friske toner og ser et andepar som svømmer i Iungsdalsbekkens utløp. Det lukter hassel-, hegg- og seljeskog fra lien mot øst. Jeg puster dypt inn vårens dufter og ser sivet og bukkebladene som duver langs bekken. Nå er bekken fylt opp med torv og grus fra flommene i Iungsdalsbekken. Før rant den ut dypere i steingarden, og jeg husker fisken som pilte nedover og gjemte seg mellom stene. Der mellom stenene fisket jeg med mark og ruse, og tok mang en fin fisk, og av og til kom Skaug ned og slo av en fiskerprat ...

På den andre siden av elva ser jeg de mørke ruinene av oppgangssaga ved Sagløkka. Den er visstnok ikke så gammel. Det er rart å tenke på, men en gang var det livlig sagbruksvirksomhet her. Kraften fikk den fra fossen ved brua, men jeg kan ikke minnes å ha sett noen rester av vannrenner o.l. Jeg minnes bare de kraftige steinruinene som har stått der i all min tid. Nå har skogen tatt tilbake Sagløkka, og det er lenge siden stormfelt tømmer ble kjørt langs hesteveiene i Iungsdalen og Øyungsliene nedover til Sagløkka. Men småørreten piler fortsatt mellom steinene ved den gamle saga.

Snart går jeg gardsveien videre nedover, det lir mot dag og maisola varmer min panne. Jeg passerer renseanlegget til Skar leir, og vårens mange fine dufter brytes av klorlukt fra avfallsvannet .... Gardsveien var livsnerven vår i alle år. Det var skoleveien hvor vi vandret til fots, på ski eller med sykkel. Og veien til Hønefoten var lang i de tidlige skoleår. Vi syklet langs grusete og humpete veier, eller gikk på ski over

de lange jordene sydover ... mens kulda bet i nesen ... Og vi måtte komme tidsnok fram til skolen, før overlæreren ringte i klokka, ellers ble det refs og vi måtte sitte igjen ... Hindbjørmo var en rettferdig, men myndig lærer. Jeg husker også den lange veien hjem fra juletrefester i Kapellet eller på Vellet. Selv om bena var korte, hendte det at vi gikk hjem i den kalde,stjerneklare vinternatten .. mens månen viste oss veien og snøen dekket skog og jorder ... Når vi passerte dumpa i gardsveien ved Kjærlighetsstien, visste jeg at jeg snart var hjemme, og da fikk jeg nye krefter. Det verste mor kunne finne på var å besøke hjemstedet i Hakadal. Da måtte vi gå helt fra Sandermosen stasjon, og veien var lang, og veien var bratt, og alltid var det subbete snø ...

Kjærlighetstien er snarveien langs elva sydover til Susenbrua. Den gang gamleveien ved Susensvingen var der var det en god omvei for folk og fe å følge hovedveien. Da var det bedre å vandre Kjærlighetstien. Jeg går stien under de løvtunge kroner, hører den rike fuglesangen i skogen og skimter elva som renner i rolige drag mot øst. Jeg sakner farten, ser meg omkring og blir andektig. Lysstråler trenger gjennom de vårgrønne kronene og treffer hvitveisteppet som brer seg under trærne. Bekken som er en avstikker fra elven, bukter seg stille og kjærlig mellom trærne. Råtne trær ligger nede, og jeg sparker i vissent løv på bakken. Min tanke får flukt, og jeg er som i den vakreste hage. Ja ... slik må det være i Edens Hage ... stille, vakker og fredfullt. Her vokser alm, ask, hegg, gråor og andre lauvtrær i en fin blanding. Området her langs elva er foreslått vernet som skogtype ... Her er det foreslått at skogen skal få utvikle seg fritt, og elva skal alltid renne mot Susenbrua ... der

Oppgangssag Sagløkka

fossekallen hopper ... Når fløyta gikk, flommet vannet gjennom ledemuren, og bekkene her ble store og rike på fisk. Da hendte det jeg satte ruser i bekken i ly av mørket, slik at vaktmannen ikke skulle se meg. Det var den gang det var restriksjoner både i Øyungen og i elva. Nå er vassdraget åpent for friluftsfolket, la oss vise fornuft og hensyn slik at nye restriksjoner ikke er nødvendig. Som navnet sier hendte det at forelskede par vandret Kjærlighetstien ... og drømte om felles lykke.

Før i tiden ble det hogd ved langs elva her nede. Skogvesenet forsøkte seg også med en forsiktig vedhogst øst for elva for noen år siden ... det var i Ree-tiden ... og det ble bare med dette ene forsøket. Lenger syd er det nå beveren som er trehogger. Øst for elva var det tidligere slåttenger og åkerlapper. I dag har løvskogen overtatt disse. Muligens kan det være fornuftig å gjenskape noe av dette gamle landskapet ved rydding, slått og beite.

Jeg vandrer kjærlighetstien videre mot Susenbrua og hører bilene som durer på veien. Før i tiden lå Christiania Ullspinneri, Sandstua og Susenstua her ved brua.

Christiania Ullspinneri ble bygget i 1888. I dag ser vi bare rester av murer på østsiden av elva nedenfor brua. Spinneriet ble drevet av vannkraft fra elva. På det meste var det ansatt 20 arbeidere på Spinneriet, og Bergerud ovenfor Øvre Vaggestein ble bygd som arbeiderbolig. Spinneriet ble nedlagt og revet omkring 1905 -1910. Tøyene som ble laget her oppe ble kjøpt av firmaet Dobloug nede i byen.

Elva var demt opp slik at det var en dam på nordsiden av veien. Lenge kunne en se plankerester i elva her ved brua. I barndommen gikk vi på skøyter og spilte ishokey på Susendammen. Da hadde skogen ennå ikke vokst ut mot elva, og det var god plass å boltre seg på ... bare en ikke kom for langt ut mot strømløpet.

Sandstua på østsiden av elva var et vanlig, enkelt reisverkhus med en liten hage og uthus. Opprinnelig var stua bolig for spinneribestyreren. I Sandstua drev Jørgen Sand landhandleri før krigen. Senere bodde familien Nordstad der i noen år. De hadde to viltre sønner som nær var på min alder. Nordstad-gutta var noen råtasser til å kjøre motorsykkel. Det gikk bra lenge, men en gang de lånte den gamle motorsykkelen til far kom de ikke tilbake ... Vi måtte ut og lete og fant omsider sykkel og fører i Skarselva ved Dausjøbrua. Slik går det når farten er for stor ... Sandstua ble revet i 1963, og det var vel ikke noe stort kulturhistorisk tap for dalen. Av Susenstua er bare grunnmurene tilbake. Den ble revet i 1925.

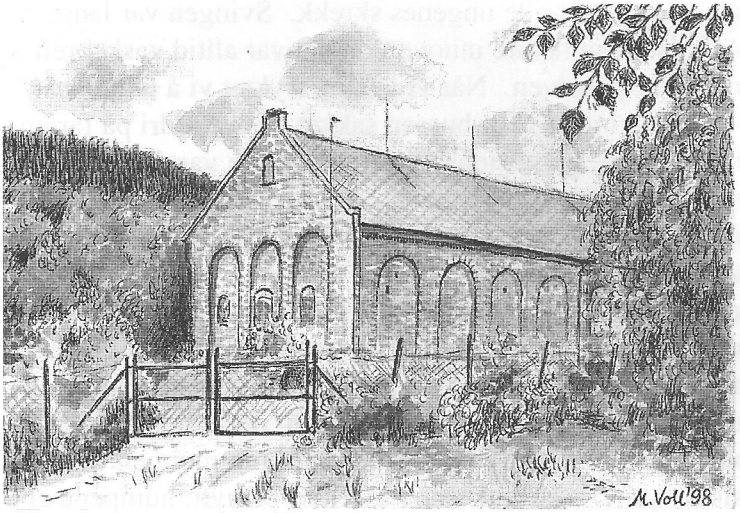
Før i tiden kom ikke fisken oppover elva forbi Susendammen. Ovenfor dammen regjerte ørreten alene, nedenfor dammen kunne det hende at vi fikk både gjedde og mort ...

Det lir mot høylys dag. Jeg setter meg på de gamle murene fra spinneritiden, og lar blikket følge elva nedover der skogen står tett inntil bredden. Jeg lytter til elvas sus der den renner stillferdig nedover bergene. Elvesuset her før en gang ga navnet til Susensvingen der gamleveien gikk. Nå er Susensvingen borte, men før gikk veien i en stor omvendt S-kurve oppover mot Skar.

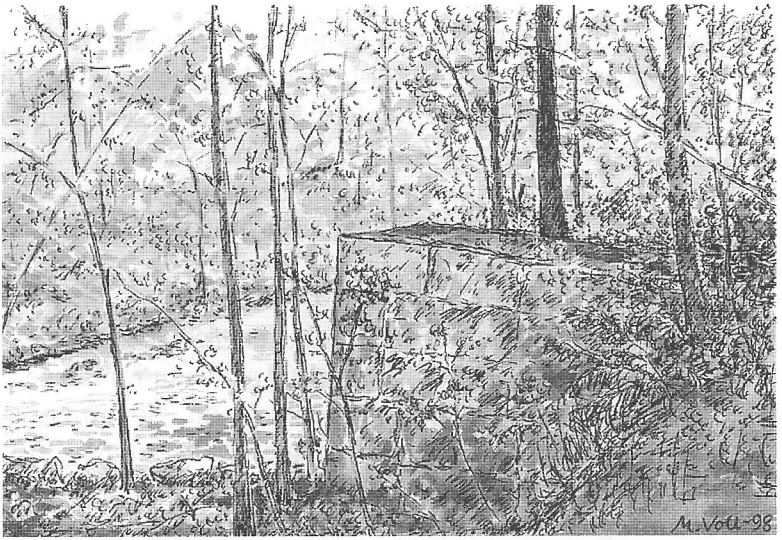
Susensvingen var alle ungenes skrekk. Svingen var lang, den var smal og heldte innover, og det var alltid vaskebrett gjennom hele kurven. Når vi syklet, fryktet vi å møte bussen midt i svingen. For bussen sakket nesten aldri på farten, den kjørte bare på så stenspruten stod. Slik var det helt til nyveien kom rett over jordene mot Skar. Men vi unga likte å kjøre buss til og fra skolen. Gjeveste bussjåfør var Kjellemann for han smilte og prata med oss unga, og han sakket ikke på farten over humpene på Maridalsveien. Den hendte vi spratt nesten i taket. Da lo vi og hadde det moro. De beste humpene mot byen var de ved Sentralen nedenfor Vellet og Engelsrudhumpa. Når jeg kjører der i dag 45 år etter, opplever jeg de gamle minner med smil om munnen. Nå ... de siste to år er Maridalsveien asfaltert på nytt, humpene er borte og mine opplevelser er blitt minner ... og godt er det.

Jeg aksler sekken og legger veien om Susensvingen. Her var innmarka til Halset Gård før i tiden. Jeg husker blomsterengene og slåtten som foregikk på sommeren. Innmarka ble pløyd og tilplantet med gran. Nå er noe av grankulturen fjernet slik at landskapets opprinnelige preg trer bedre fram .. Sydover på jordet vokser det høy granskog som ennå skal stå noen år.

Jeg går mot det gapende såret i terrenget etter Skar Steinbrudd, og jeg ser for meg lyset som alltid skinte ut fra rutene på Symra-stua når jeg fòr forbi der på kveldstid. Symra var en koie for karene i skogen, og jeg minnes svette- og fleskluktен der når jeg en sjelden gang var bortom. Den ble revet for mange år siden, og det var vel heller ikke noe tap. I dag er det få spor tilbake, det er skogen som råder grunnen.

Skar kruttmagasin

Christiania Ullspinneri

Jeg stopper opp og lukker øynene, holder pusten og prøver å høre bråket fra steinbruddet og kjenne lukten av knust stein og dynamitt. Men i dag er alt stille, bare såret i naturen er tilbake ... Vi unga likte ikke å passere steinbruddet. Hadde vi sykkel, sykla vi fort forbi. Gikk vi på skoleveien, så gikk vi fort forbi. Kjevene som tygget stein, bråkte noe helt forferdelig, og eimen av steinstøv og sprengninger lå tett i luften. Vi følte oss sikrere når Anton Viklund stod og stoppet oss i veien på toppen av bakken. Han var en røslig og blid arbeidskar synes vi, og han ropte høyt og klart "Varsku her", og "Fyr her". Da det var skutt, ga han oss klarsignal til å passere.

I steinbruddet her var det hektisk aktivitet i mange år. Karene dyttet traller med stein på skinner fra bruddet og bort til knusern og tippet lasset ned i "Kjeften". Biler kjørt ut steinmasse fra bunnen av verket. Steinbruddet ga kjærkomment arbeid til mange i dalen ... Den lave, langstrakte og røde hvilebrakke lå øverst i bakken ved ferista, og når vi gikk forbi hørtes alltid prat og latter der innefra. Nå er alt historie. Skogen har tatt noe tilbake, og den gode stillheten råder grunnen. Bare vårvinden mot kollene i nord svaler min panne, og Skarselva hører jeg suser stille som før ...

Jeg går Skari- bakkene opp, og dalen vider seg ut i all sin prakt. Jeg ser jordene, gårder og elva som bukter seg sydover. Langt der borte ser jeg Maridalsvannet og hører byens bulder svakt i det fjerne. Tenk så heldig vi er som har en slik dal nære innpå landets hovedstad ... med et levende kulturlandskap, ... et aktivt jordbruk, skogbruk og friluftsliv i skjønn forening. Måtte vi bare ha forstand og makt nok til å ta vare på denne dalen for våre etterkommere.

Jeg går kjerreveien fra Skar Gård over Gåsedammen mot Skar Leir. Mot nord ser jeg de mektige kollene i barskog-reservatet - Furumokollen, Øyungskollen, Mellomkollen, Rauløkkollen, Gaupekollen og Hansakollen. Jeg fylles med en dyp glede og takknemlighet for at vi har klart å verne dette enestående skogområdet. Det skal ligge slik urørt til evig tid .... med dunkle daler, bekker og myrer og gammel granskog i li og dråg. Der skal elgen tråkka og tiur'n spelle år etter år ... Det skal ligge slik ... urørt ... slik Gud skapte det ... som evighetsskog ..., og nye vandrere skal søke dit og oppleve skogens storhet, stillhet .. og skjønnhet ... til glede for kropp og sjel ...

Vi trenger slike steder som vi kan oppsøke, så vi ser mening og sammenhenger og aner noe av evigheten i vår effektive og omskiftende verden ...

Jeg stopper opp og tar en hvil ved Gåsedammen. Var du heldig kunne du før se både ender og gjess her. Nå har mye grodd igjen. Når vi gikk hjemover på skoleveien hendte det at vi gikk over Gåsedammen for å unngå alt bråket ved stein-bruddet. Jeg ser oppover veien der Kruttlageret til Skar Krutt-verk ligger den dag i dag ... gjemt et stykke opp i skogen.

Forsvarets historie i Maridalen begynner i 1861 da de tilegner seg et Kruttverk. Fra denne tid ble det laget krutt på Skar for forsvaret. Kruttlageret i Turtermarka skulle ikke ha bebyggelse nærmere enn 567 meter. Da Kruttverket opphørte omkring 1909 ble materiell og utstyr overført til Raufoss.

Vi fant det best før i unge år å ikke være ved Gåsedammen for lenge ... det kunne jo smelle der oppe fra Kruttlageret. Det var stille og fredfullt ved Gåsedammen, men ble stillheten plagsom kastet vi stein på bølgeblikktaket på nedsiden, ... og så løp vi det vi kunne mot Skar før noen kom og tok oss ...

Både ved Dalheim og Halset var det før i tiden kafèvirksomhet. På Skar var det en tid også en kiosk. Her var det før store, verdifulle grusforekomster som ble gravd ut og utnyttet langt utover i - 50 - årene. I dag ligger parkeringsplassene der grusavsetningene var. Disse forekomstene lå ved den øvre - marine - grense nord i Maridalen og ble avsatt for ca. 10 000 år siden i kanten av Maridalsfjorden. Grustaket på Nordbråten er en del av de samme avsetningene. Kanskje hadde det vært riktig å verne dette som naturdokumenter for ettertiden .., slik det gjøres ved Strømsbråten i Sørkedalen.

Jeg ser oppover til Steinbråten. Der bodde han Sigvart i mange år, en trofast sliter i kommuneskogen som kunne mer enn å barke tømmer og hogge skog. Han var av finneslekt og kom fra de store skogene mot øst ... og han kunne sulle og synge ... ja, til og med skrive dikt ... Nå er han borte, men minnene de lever.

Jeg går ned til Halset og ser for meg hvordan gården var før i tiden med hovedhus, kårstue og låvebygning på tvers mot nord. Nå står bare hovedhuset igjen som er restaurert og bebodd. Mange av de som var på tur, tok en tur innom kafèen på Halset før bussturen mot byen. De kunne sitte ute ved bord og nyte forfriskningen i friluft.

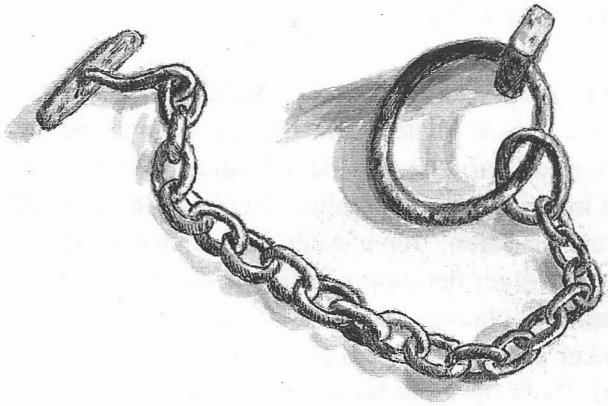
Jeg ser nedover dalen og over jordene som tilhørte Halset. Det er langt på dag, og skyggene blir lengre. Biler er på vei nedover dalen. Der i syd ser jeg måker som svever ... En vårdag i mai er omme ... og ringen er sluttet.

Jeg går de få skrittene bort til der gårdsveien begynner og der mjølkerampa stod ... tilfreds og lett til sinns ...

LANGS ØYUNGSLANDET

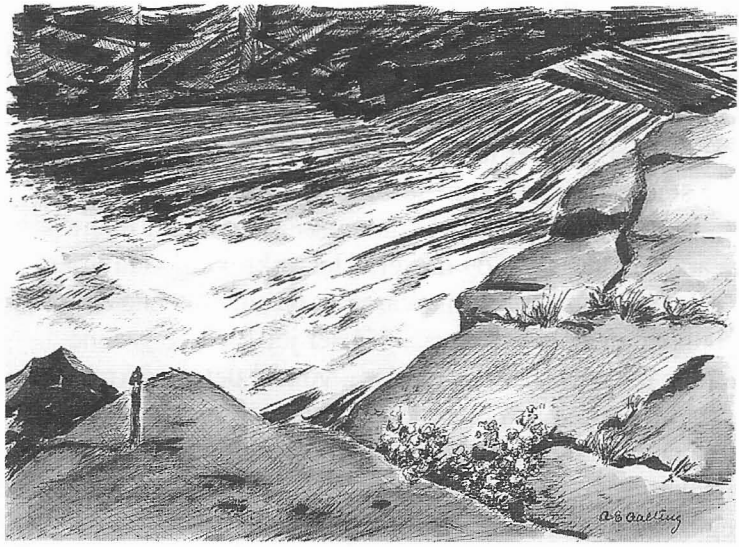
Det er tidlig junimorgen. Jeg vil vandre en tur på gamle, kjente stier. Den første stormfulle vår er over, og dagene blir lengre og varmere. Fuglene kvitrer og flyr og er ivrig opptatt med sin reirvirksomhet. Et disig slør av morgentåke ligger utover dalen. Jeg går den lille stien ned til Iungsdals-bekken og følger den oppover til jeg kommer til ruinene etter den lille plassen Dalen. Bare murene er tilbake, men jeg husker at det lenge stod et epletre her med grønne, små frukter. Nå er også det borte. Dalen må ha vært en liten og fattig plass. De bygde huset slik at fjellet var ene veggen. Stedet ligger avsides til - bortgjemt i den trange, mørke bekke-dalen. Kanskje hadde han tilfeldig arbeid på en gård i dalen, eller ved en sag nede ved elva. De må i alle fall ha levet under kummelige forhold.

Men dalen her er en sjelden naturperle ... Bekken bruser alltid like viltert. Den kommer med klart og friskt vann fra de store koller. Her er lunt og skyggefullt med god skredjord mange steder. Bergveggene reiser seg bratt opp på begge sider. Dette miljøet med sitt klima gjør at du finner interes-sante arter av lav, sopp og moser. Her vokser edle lauvtrær som alm, lønn og ask, og når våren er på sitt vakreste er skogbunnen dekket av blåveis. Nå ser jeg bare de grønne bladene mellom stenene .., og der .. vokser det også krossved. Jeg setter meg ned ved murene etter huset, og lar blikket streife nedover dalsøkket. Solstråler danser på skrå gjennom kronetaket, vanndråper drypper fra mosegrodde bergvegger og jeg hører vindens sus i granene lenger mot nord. Tiden står stille ..., jeg lukker øynene og tenker ...

M.V '98

Førtøyningsring ved Øyungen

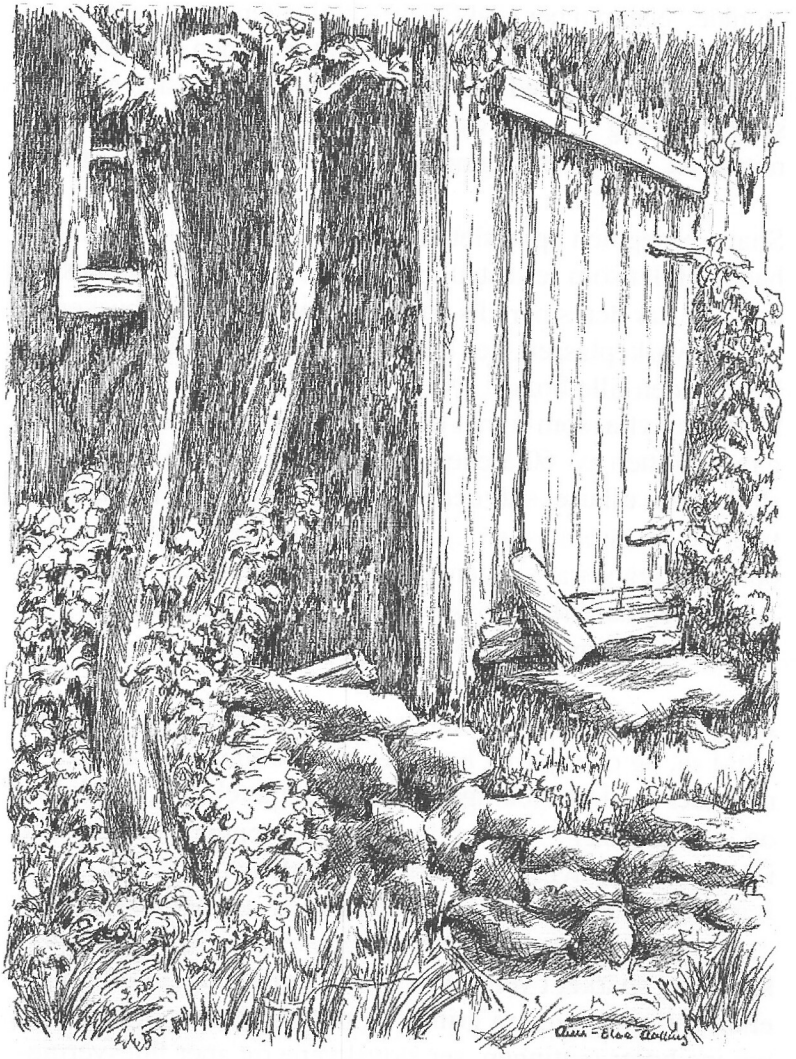

Skottbruer i Øyungselva

Naturmiljøet her langs Iungsdalsbekken er i dag et vernet område. Naturen her skal få leve sitt liv uten inngrep fra menneskenes side, blåveisen skal vokse hvert år, den edle lauvskogen skal viske med sine blader og bekken her skal alltid synge sin sang ... ... i all evighet ... Jeg kjenner gleden bruser i mitt bryst, jeg reiser meg og rusler sakte oppover mot Hølet.

Snart ser jeg den åpne sletten foran meg. Familien Authen hadde Hølet som feriested i mange år. De var bymennesker, og dette var deres paradis på jord. Der vokste bærbuskene, der var vaskeplassen, der hentet de vann ... og der over bekken var den lille brua ... Nå er det meste borte. Den lille, trivelige hytta, som lignet mye på Bødkerstua, ble revet en gang i slutten av 60 årene. Bare tuftene viser hvor hytta stod. Men uthuset står der ennå, ... og eiketreet, kastanjetreet og den store asken .., og bekkeblommen vokser ved bekken. Jeg ser at skogen vokser innover sletta fra kantene ..., naturen tar alltid tilbake det den kan ... I dag hadde dalen vært rikere om Hølet hadde fått leve.

Jeg går veien nedover ... langsmed "Svenskegjerdet" som vi alltid sa, og over jordet hvor det hver sommer var slike mengder med prestekrager, blåknapp, tjæreblom, blåklokker og markjordbær ... Nå er disse blomsterengene sjeldne å se i dalen, de var avhengig av husdyrhold, slått og beite ... Jeg svinger oppover Øyungsveien, men stopper der den gamle gardsgrinda var, rett ved den store grana. Her stod kuene og sparket i veigrusen hver ettermiddag, utolmodige etter å slippe gjennom grinda og ned til gården. Det er som om jeg hører rautingen, ser støvskyene og aner fluesvermene over dyrene ...

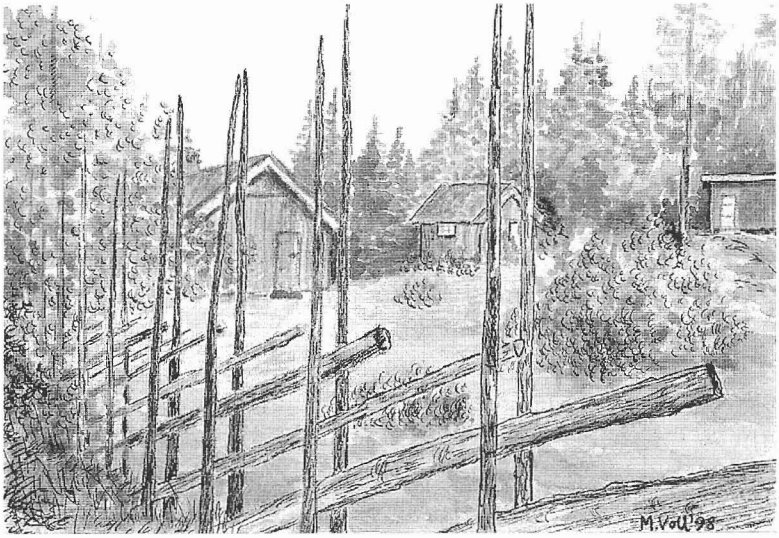

Uthuset i Hølet

Svenskegjerdet krysset gamleveien her ... ved grinda. Det kraftige ledegjerdet av stein og blokker strekker seg fra Hølet og forbi Sakrisbråten til Øyungselva. Det er satt opp i nordkant av den dyrkbare marka til Nordbråten. Steingjerdet her ligner mye på svenskemuren innenfor Grinda på Korsvoll. Den ble bygd av svenske krigsfanger i 1808 og var opprinnelig en grense mellom Østre og Vestre Aker. Kanskje ble svenske krigsfanger kommandert til å bygge steinmuren her ved Øyungsveien også ...

Jeg ser oppover den store, gamle grana som står her ved veien. "Du må vel være 250 år", tenker jeg, "du har jo sett så mye!" Derfor skal du få være et evighetstre og vitne om de tider som var ... Du har kanskje sett krigens fanger bygge gjerde, du har sett at jorda ble dyrket, og du har sett fløtere og anleggsfolk fare langs veien.
Du har sett den ensomme vandrer, uteliggerne som kom om våren, finfolket som ferierte ved Øyungen og den gode Eugen Johannessen på vei med sin Ford til Sakrisbråten. Gamle Eugen ferierte i Sakris hver sommer i mange år. Der dyrket han sine poteter og grønnsaker og satt i sin fluktstol med pipen i munnviken. Han hørte Skarselva bruse i vårkåte kast, så kveldssolas stråler mot kollene i nord og fulgte med slåttefolket på jordene. Det er godt at husene står den dag i dag. Nå er det Bjørn Vesle-Eugen Johannessen som har stedet.

På toppen av jordene der sandtaket er i dag lå plassen Vestbråten. Jeg husker godt tuftene etter husene med syrinbusker like ved. Nærmere elva var en naturlig terasseslette som vi gutta brukte som fotballbane. Når vi ble for varme

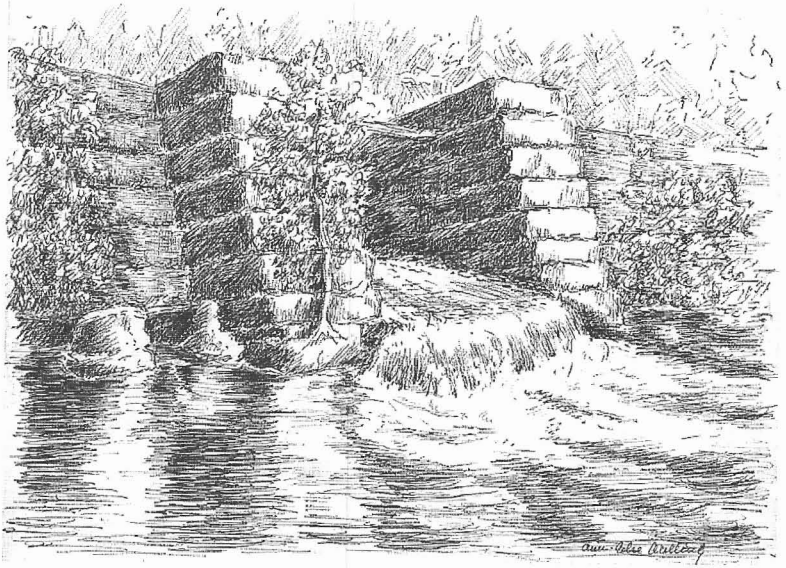

Sakariasbråten

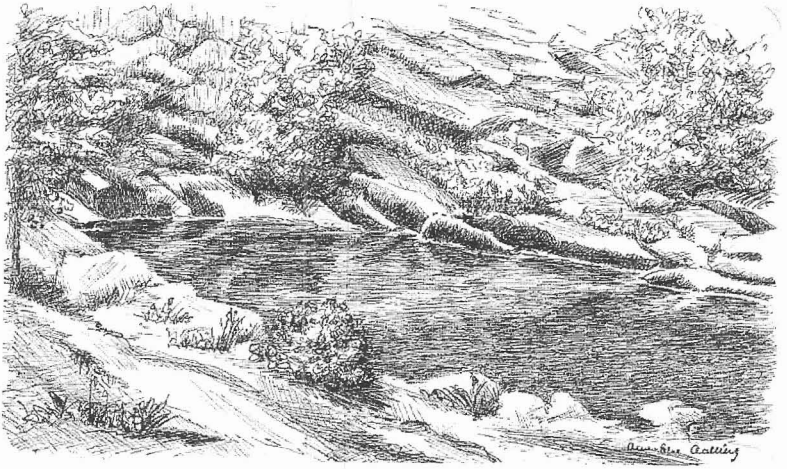
av spillet, snek vi oss til et bad i Sakriskulpen. På grunn av grusutvinningen er nå alt dette borte.

Med vemod og takknemlighet lar jeg barndommens land fare, retter ryggen og går med faste skritt oppover Øyungsveien. Det er godt å gå på Øyungsveien. Jeg ser de kjente steiner, de kjære trær og hører elva bruser der nede slik som før ... Dagen er blitt varmere, lette godværskyer driver over himmelen, men juniskogen er ennå stille og ung ... Jeg kjenner elvas friskhet og vindens pust mot mitt bryst, og vet at jeg går langs vei og elv som er full av kulturhistorie og minner .... Øyungsveien er lagt sjeldent fint og smidig inn i terrenget. Enkelte steder er den bygd opp av steinblokker, og det er lagt steinsatte løp der bekkene krysser veien. Tidligere var det bomstengsel ved fjellskjæringen syd for Stilla. Øyungsveien vil jeg si er av kulturhistorisk verdi, og den ble vel bygd i sin nåværende form da Øyungsdammen ble satt opp i begynnelsen av dette århundre (1915 - 1916). Før i tiden var Stilla et populært badested for familier med barn fordi elva rant så rolig der med småkulper og lette stryk.

Flere steder i Øyungselva ble det før nedlagt et stort arbeid for å lette fløtingen. Det ble bygd skåvegger og gulv av tømmer og ledemurer av stein mange steder. Det var flere fosser og elvepartier av det vanskelige slaget. På den tid dette ble bygd var det et stort og vanskelig stykke arbeid som det står stor respekt av. Jeg minnes det meste ble gjordt med håndkraft - sag, øks, naver, bor, slegge og feisel. I Nordmarksvassdragene står det aller meste av dette og forfaller og råtner ned. Har vi ikke et historisk og moralsk ansvar for å ta vare på noe av dette. Fløtningsinnretningene

Øyungsdammen

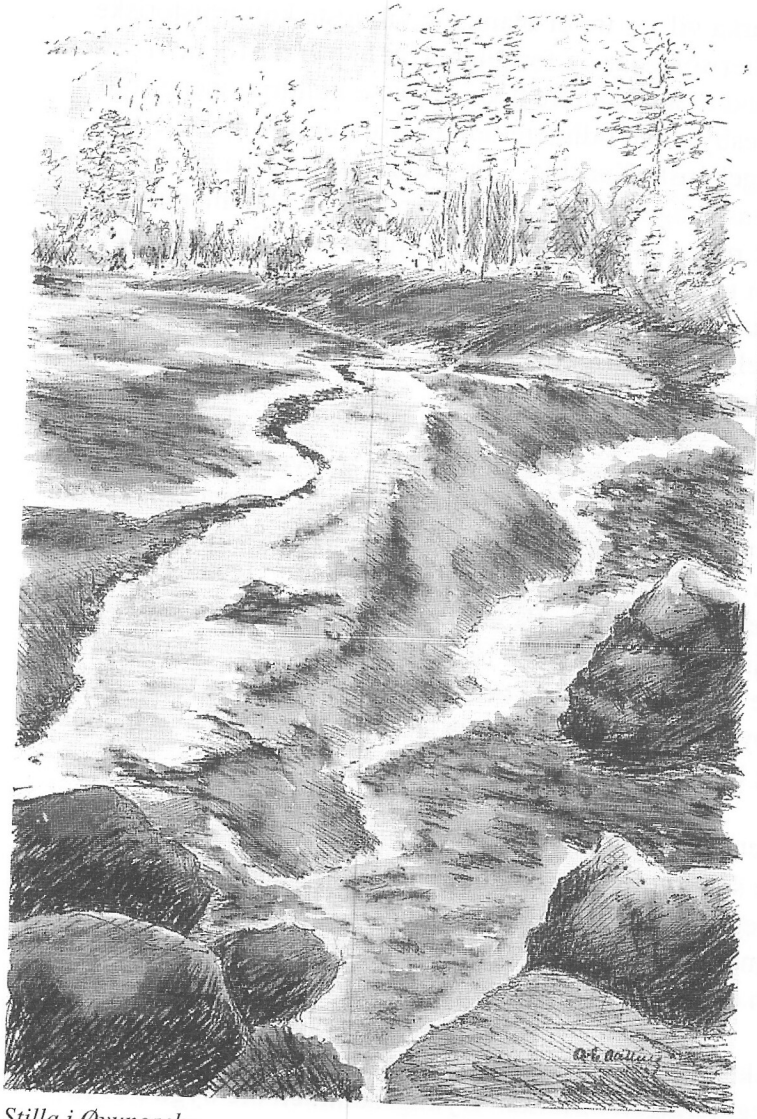
En av kulpene i Øyungselva

i Marka vil jeg tro er blandt de viktigste kulturhistoriske verdier som står og forfaller. Mitt håp er derfor at vi ser oss i stand til å restaurere noen av disse kulturminnene som vitnesbyrd om tidligere tideres tro, innsatsvilje, slit og byggekunst. Kanskje ... en gang ... kan fløyta gå igjen i et av vassdragene, f.eks. fra Skjærsjøen til Hammeren ... mens folk rusler på veiene i den vårmjuke natt, skumsprøyten står høyt til værs og tømmerets bulder høres over dalen .... Da ville vi ta kulturvernet på alvor, vise vår historie respekt ... og elvekarenes arbeidsteknikk og - kunst ville ikke bli glemt.

Jeg nærmer meg Øyungen, og ser at Øyungskollen reiser seg på min høyre side. Jeg setter meg på grunnmuren etter Øyungshytta som ble revet for mange år siden. Her ferierte familiene Borander og Jensen før i tiden. Hytta var neppe speisielt verdifull. På nordsiden lå et lite uthus med ved-skjul. Borte ved veien lå det langstrakte, lave båthuset. Her ble de solide, lave og brede fløterbåtene oppbevart. Når fløyta var ferdig ble båtene slept bortover veien til båthuset og lagret til neste år.

Det er blitt midt på dagen. Vinden har frisknet til, og bølgene småkruser vannet utover fra Øyungsdammen. Jeg setter meg på den solide dambygningen, og lar den svale sommervinden avkjøle meg. Bortetter stranda svømmer ender, og en og annen ørret vaker ...

Akerselvens Brukseierforening hadde rettighetene til vannreguleringen i Marka. Øyungsdammen ble bygd i 1915 - 16, og meningen var å demme opp vannet høyere enn det er

Stilla i Øyungselva

i dag. Av en aller annen grunn ble det ikke noe av dette, og glade skal vi vel være for det. Flere steder nedover langs veien er det tatt ut steinblokker til byggingen. Også dette var et meget imponerende byggverk for sin tid. Brukseierforeningen disponerte annen etasje på Nordbråten. Noen ganger holdt foreningen skirenn der med påfølgende middag og fest. Da måtte vi stille vår stue til disposisjon. Jeg forstod Bull var en mektig, bestemt og dyktig kar som det ikke var lurt å komme på kant med. Når viktige ting var i gjære, hendte det at far måtte frakte ham innover Nordmarka med hesteskyss.

Når fløyta gikk fra Øyungsdammen var det folksomt og hektisk. Før var det nåledam her, og det måtte flere karer til med haker for å trekke nålene. Det var om å gjøre at ingen nåler ble tatt av stryket. Utover fra dammen var det ledelenser og flåter hvor karene stod og staket og rettledet tømmeret. Løvenskiolds tømmer ble fløtet helt fra Kalvsjøen. Hvis vann- og tømmermengder stod i riktig forhold tror jeg virket kunne fløtes direkte helt fra Helgeren og til Øyungen. Tømmeret ble fløtet av Brukseierforeningen, senere Oslo kommune, etter en gammel avtale med Løvenskiold-Vækerø. I tidligere tider var Christian Hoel, min egen onkel, fløtningssjef. Senere vet vi at Per Finstad, eller Stor-Per, som jeg kaller ham, var fløtningssjef i flere år. Den lyse luggen hans raget over alle andre der på dammen, og han ga ordrer som alle forstod. Ja ... han Per var stor i mer enn en forstand.

Under fløyta hendte det vi unggutta fikk låne en fløterbåt. Da rodde vi og fisket abbor og ørret i Øyungen. Når fløyta var over gikk vi elva og tok fisken som stod der.

Den gamle Øyungsdammen lå noe lenger nord enn dagens dam ... nærmere skjærene. For noen år siden ble Øyungen tappet ned og da kunne en se restene av den gamle tredammen på bunnen.

Ute på neset til venstre for dammen lå Kvandehytta som ble disponert av Skog- og fløtningsvesenet.

Jeg rusler mot vest bortover den steinbygde veien mot "Harloff - villaen". Nå er det bare grunnmurer igjen, men før i tiden var det liv og festligheter her. Stedet kalles også Helgheim, og det er blitt meg fortalt at stedet ble satt opp av tidligere eiere av Skar Gård og Skog. Kommunen overtok eiendommene i slutten av 1940 årene. Husene på Helgheim ble revet sist på 1950-tallet.

Det går en steinsatt sti fra villaen ned til vannet. Der hygget de seg nok om kveldene, badet og festet. Hovedhuset her var ganske stort og fint og burde vel ha blitt tatt vare på. Det hørte også med et stort og langt uthus.

I senere tid bodde Even Myrheim her med sin familie. Det var avsides og tungvint å bo der, og de flyttet etter 5 år. Noe senere disponerte Hans Sunderønning deler av uthuset som feriested.

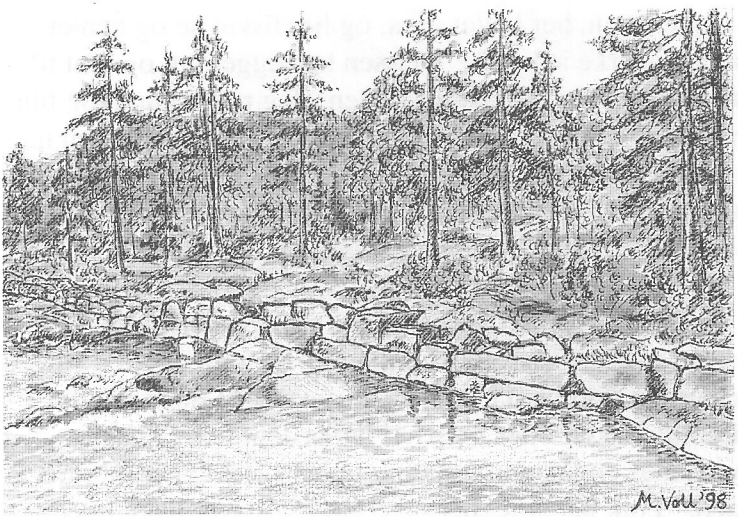
Jeg går tilbake og fortsetter oppover på østsiden av vannet. Omlag 100 m nord for den gamle dammen skal plassen Damstokk ha ligget. Det var en husmannsplass under Nordbråten. Jeg stopper ved den lille, grønne sletta der stien går over. Her må denne lille plassen ha ligget. Her bodde de

for lenge siden, her beitet dyra, og her fisket de og hentet husbehovsvirke i skogen. Plassen har ligget fint og lunt til under den kneisende Øyungskollen. Jeg rusler rundt og blir overbevist om at det har vært beitemark der som skogen nå trenger seg fram. Blottlegger du jorda på sletta, ser du at den er mørk og kullholdig. Kanskje har det også vært en kullmile her en gang i tiden.

Jeg nærmer meg snart Prekestolen, går opp den bratte stien og setter meg for en hvil på toppen. Her er det godt å sitte, og det er en flott utsikt ut over vannet. Før i tiden var det gode fiskeplasser etter røye her langs det bratte landet. Røye finnes ennå, men jeg synes å merke at det er mindre av den. Folk har sittet her og undret seg over livet, noen har stupt i vannet fra Prekestolen, mens andre har ramlet utfor og endt sine dager her.

Det er vakrest her når sola går ned bak røde skyer en stille sensommerkveld. Da kan du se vannet småkruser og glitrer som sølv i aftenrøden. Kanskje glir en kano forbi med sakte åretak, eller kanskje er du så heldig å se smålommen dukker der midt ute på vannet. Skogens trygghet omkranser det hele, og langt der borte kan du høre elvebruset fra Myrtjern-helvete. Det er slike stunder du føler at livet er kjært og nært ... og at du burde være takknemlig for din stund på jorden ... Kanskje er det derfor prekestolen står der så du kan takke skaperen for livet ... og denne vår vakre natur ...

Jeg river meg løs fra mine tanker, går ned igjen og klyver oppover til stien som går opp Golenna. Der ved den lille, trivelige bekken stopper jeg og ser meg rundt. Her har folk

Ledemurer av stein i Øyungselva

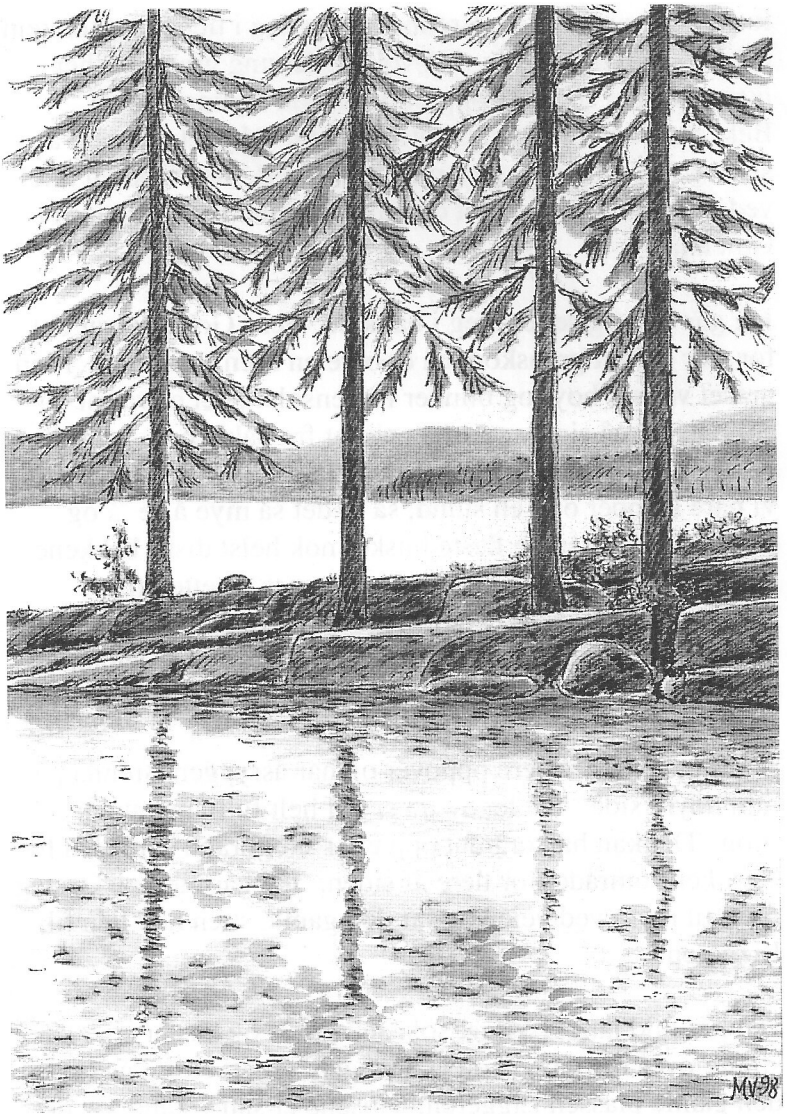
Den gamle låven på Liggeren

fortalt meg at plassen Brenna lå en gang i tiden, og Torstein het han som bodde her. Nå vokser det ung granskog her langs bekken som går opp til myra bak Øyungskollen. Bekken heter forresten Godtølbekken. Men et fint sted å slå seg ned og rydde jord må det ha vært, med bekken like ved, aftensola midt i mot og bakkene med den gode jord i Golenna.

Jeg går opp og setter meg i bakken. Her i Golenna var det før stor og tett granskog, nå er bare en liten rest igjen. Men graset vokser høyt og blinker i aftensolen, det er varmt og stille her, små sig av vann renner ut fra bakkene ... og tidligere, om våren, vokser blåveisen her i all sin prakt. Hvis vi bare stopper opp en stund, så er det så mye å se ... og gledes over. Men de fleste husker nok helst disse bakkene om vinteren ... på ski. Det er ingen spøk å sette utfor Golenna i full fart. Er føret skart og løypa dårlig kan det gå deg ille der nederst i bakkene. Mang en gang har jeg tatt av meg skiene og gått forsiktig ned.

Jeg følger stien videre oppover og har åsryggen Brenna på min høyre side. I deler av lia er det helt fullt av tett lauvskog. Det kan ha kommet opp etter skogbrann som skal ha vært her i området for flere år siden. Jeg går med raske steg fram til myra ved veien og tar den gamle stien ned lien til Liggeren.

Det har lidd langt på dag, sola står i vest og kaster sine stråler over Rottungen og Gåslungen. Snart er jeg nede ved den gamle plassen Liggeren. Husene er satt i stand, og det ser velholdt ut. En gang bodde Hermansen her, senere

Ved Øyungslandet

familiene Ruud og Jørgensen. Torbjørn og Berte Ruud flyttet senere til Blåsås. De som bodde her arbeidet i skogen, men den gang var veien ennå ikke kommet, og det var tungvint og avsides å bo på Liggeren. Før i tiden var det omgangskole i Nordmarka. Noen ganger var den her på Liggeren. Da husker jeg at vi ved Maridalen skole gikk hit og hadde skirenn sammen med elevene fra Marka. Vi hadde utfor- og slalomløypa nedover vollene og hoppbakke nederst ved vannet.

Jeg rusler ut av tunet gjennom graset som slår meg om leggene, og går stien gjennom granplantingen ned til Ligger'skalven. Der tar jeg den siste rasten som så mange ganger før. Kalven ligger stille, skyggene blir lange og skogen speiler seg i det klare vannet. Sivet vaier sakte i aftensvinden ... Jeg lar tankene drive ...
"Tenk om det kunne bli liv igjen på Liggeren", sier jeg til meg selv, "Tenk om folk kunne bo der fast, rydde vollene for skog, holde beitedyr ...". Det ville være et viktig bidrag til Markas kulturvern. De greier det andre steder .. så hvorfor ikke her midt i Nordmarkas hjerte ... ?

Jeg reiser meg, aksler sekken og finner stien som går syd-over mot dalen ... mens duene kurrer og de siste solstråler streifer mellom de tunge granene ... En junidag i Marka er omme ....

LANGS TØMTEKLEIVENE

Det er en tidlig morgen i slutten av mai. Jeg vil vandre en dag i storskogens rike blant gamle graner, koller og syngende bekker i "Maridalsalpene" eller Mellomkollen naturreservat som det nå heter.
Dagen er ennå ung med frisk luft og dugvått gress, fuglene synger over dalen ...
Jeg tar av til venstre gjennom lèet ved veien opp til Hølet, og jeg ser den imponerende steinmuren som slynger seg som en orm helt til Skarselva i vest. Den ligner svenskemuren ved Grinda som ble bygd i 1808 av svenske krigsfanger. Muren her nord i dalen er også et imponerende byggverk. Det må ha gått med mange harde dagsverk når muren i sin tid ble laget. Før var det lèe og grinder der vei og sti krysset muren slik at buskapen ble stengt ute fra innmarka. Nå er alt dette borte ... ingen husdyr gresser ved gardens grinder ...

Jeg krysser den lille bekken og begynner på den lange oppstigningen gjennom Iungsdalen. Stien slynger seg oppover lia. Noen steder er den nesten borte. Andre steder gror den nesten igjen med lauvbusker og smågraner. Furumokollens lyse og runde "panne" stiger opp på min venstre side ... Der .. fra toppen er det en sjelden fin utsikt utover Maridalen ...

Jeg tar i litt ekstra i oppoverbakkene og kjenner hjertet banker, pulsen slår ... og føler svetten som veter min panne ... Det er godt å gå slik ... bort fra hverdagens plikter og jag som både sliter og bryter ned .. Det er godt å søke innover til den evige storskog med stillhet, lysstreif mellom grener,

de irrgrønne mosetepper ... og de svaiende graner som synger sin sang ... Alltid er det noe nytt å oppleve, selv om skogen er deg kjent og kjær. Alltid finnes nye stier å gå, der naturens rikdom av farger, former og vekster møter deg ... Alltid er skogen kledd i sin nye drakt, både vår, sommer og høst ... Noen trær dør og faller om.. og gir liv til andre vekster, andre trær skyter fram i grønn frodighet ... og i åpningene vokser den unge skog ...

Jeg kjenner roen og freden senker seg i mitt sinn ... og glede og tilfredshet fyller meg der jeg går ... Her ... vil skogen alltid være slik ..., urørt av hogst og inngrep ... evighets-skog for lengsler, håp og savn der nye slekter kan følge min sti. Og det de søker vil de finne her blant graner, ur ... og sildrende bekker ... bare de viser ydmykhet og vandrer med åpent sinn ...

Mellomkollen naturreservat er i dag på hele 3044 dekar og strekker seg fra Øyungen i vest til øst for Hansakollen. Det første initiativ til vern ble tatt i 1961 da Vaggestenkollen naturreservat på 725 dekar ble opprettet. I Oslo kommunes flerbruksplan 1995 - 2005 heter det at;

> "Området har delvis preg av urskog, det har en interessant geologi, de dype dalene med bekker og myrer har stor geomorfologisk interesse, det er botanisk verneverdig og verdifullt for dyre-livet.
> ... Formålet med fredningen er å bevare et relativt uberørt og karakteristisk barskogområde med tilhørende plante- og dyreliv av vitenskapelige og pedagogiske grunner.

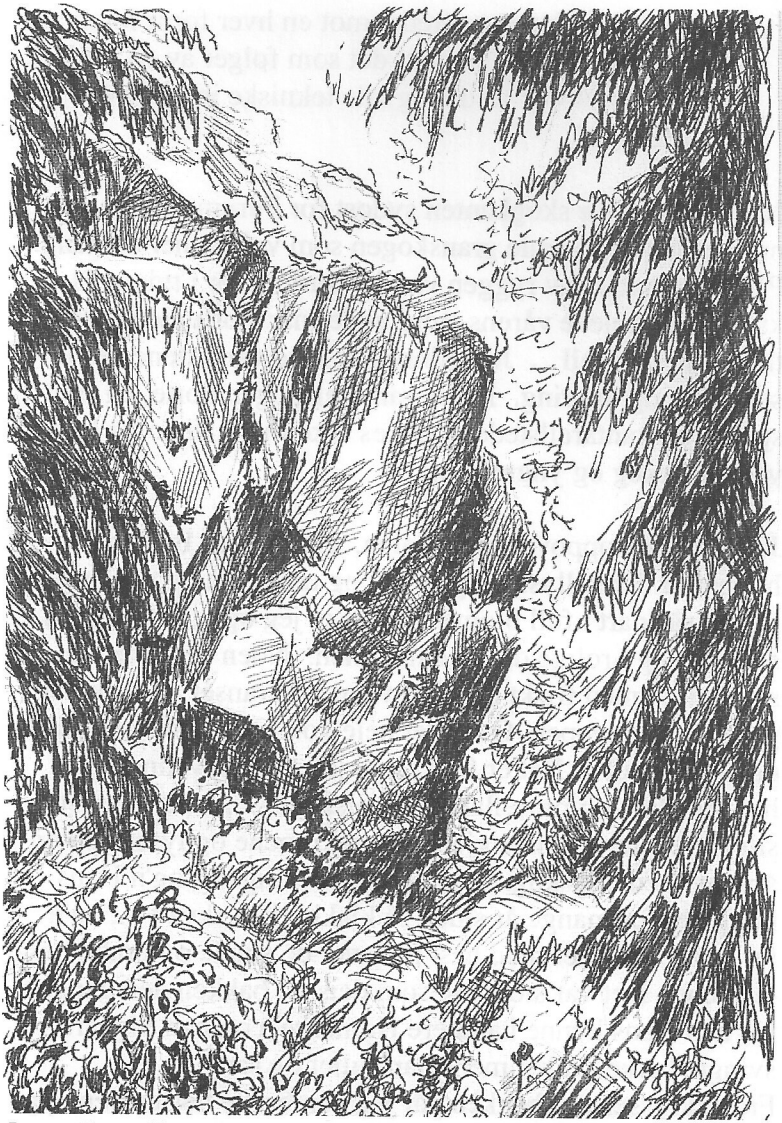

Tømte gård med siste rest av blomstereng

> ... vegetasjonen er fredet mot en hver form for skade og ødeleggelse, unntatt det som følger av fri ferdsel. Alt dyreliv er fredet og alle tekniske inngrep er forbudt."

Når jeg passerer skogkanten sydøst for Furumokollen, minnes jeg den gamle granskogen som vokste her en gang. På sydvestsiden av ryggen var det tiurleik før i tiden. Her kunne en oppleve vårens store under når storfuglen møttes til kamp og spell ... Jeg minnes de lyse vårnettene der i spenning og undring. Nå er gammelskogen borte, og tiurspellet og kantarellstedene finnes ikke mer. Nedover liene vokser frodig og yngre skog.

Jeg går stien oppover Iungsdalen. Hvitveisen brer seg i hvite tuer der sollyset slipper til, og maiblom og gaukesyre står også snart i full blomst. Snart er jeg oppe der bekken slynger seg i rolige drag i dalbunnen. Noen steder er det småkulper med friskt og klart vann omkranset av myke og grønne mosetepper. Over det hele vokser granskogen stille og skyggefull .. Det er friskt og kjølig ennå, vanndråper henger i lav- og moseflakene i dalsidene ..., bare mot øst slipper et sløret sollys gjennom trekronene og lyser opp en åpning med ungskog. Jeg minnes han Sigvart og'n Hans hogg her for mange år siden så klakbarken skvatt ..., og'n far kjørte tømmer med hest nedover de smale og bratte hesteveiene. Det var storskog som deiset i bakken den gangen, for han Hans kunne handtere Homelite'n og han Sigvart svingte barkespaden mens han sullet og sang ...
Fra stikrysset ved bekken går jeg den bratte hesteveien oppover mot kollene. Snart er jeg på myra under bratthengene

Langs Tømtekleivene

der edellauvskogen vokser i godjorda mellom urene. Jeg stopper opp, setter meg på et gammelt læger og ser omkring meg på bølgende tepper av blåveis. Jorda er god her i skredkanten fra kollene, og plantene finner også fuktighet og varme. Der ser jeg trær av lønn og alm med lysgrønne blader som springer ut. Under kronene ligger fjordårets visne løv ..., og her og der blomstrer tysbast på naken gren. Snart vil mjødurt, turt og storkenebb bre seg langs bekk og sti.

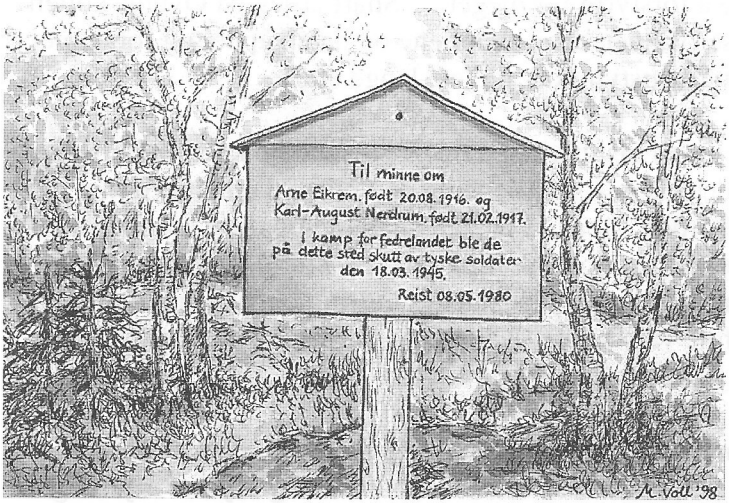
Jeg klyver brattbakken opp gjennom blåveis som nikker ved min fot. Snart er jeg oppe ved dalskillet mellom de tre koller, krysser myrdraget og runder åsen i retning Øyungs-kollen. Her inne i daldrågene ligger snøen alltid lenge om våren, her har skogens dyr et kjærkomment hvilested. Jeg ser spor etter skogens konge og storfugl og haster videre for ikke å forstyrre for meget ... Snart er jeg på Øyungskollen og ser vannet, elva, skogliene og dalen åpne seg foran meg. Flottere utstyn skal du lete lenge etter.

Jeg tar en rast her oppe mens jeg med takknemlighet betrakter de bølende skogliene og den kjære dal helt syd mot byen og fjorden. Tenk ... ennå en gang få oppleve en vårdag her inne, se gjess og ender på flukt mot nord over Øyungens blinkende vann, høre duenes kurring og svartspettens skrik og føle vårvindens svalende pust. I slike gyldne øyeblikk vet jeg hva glede og rikdom er.

Snart lar jeg tankene fare og klyver ned brattlia mot øst. Jeg passerer hesteveien ned dalsiden og krysser myrdraget langs ur og ulende før jeg når den lille stien på østsiden av

Hesteveien i Hansakollen

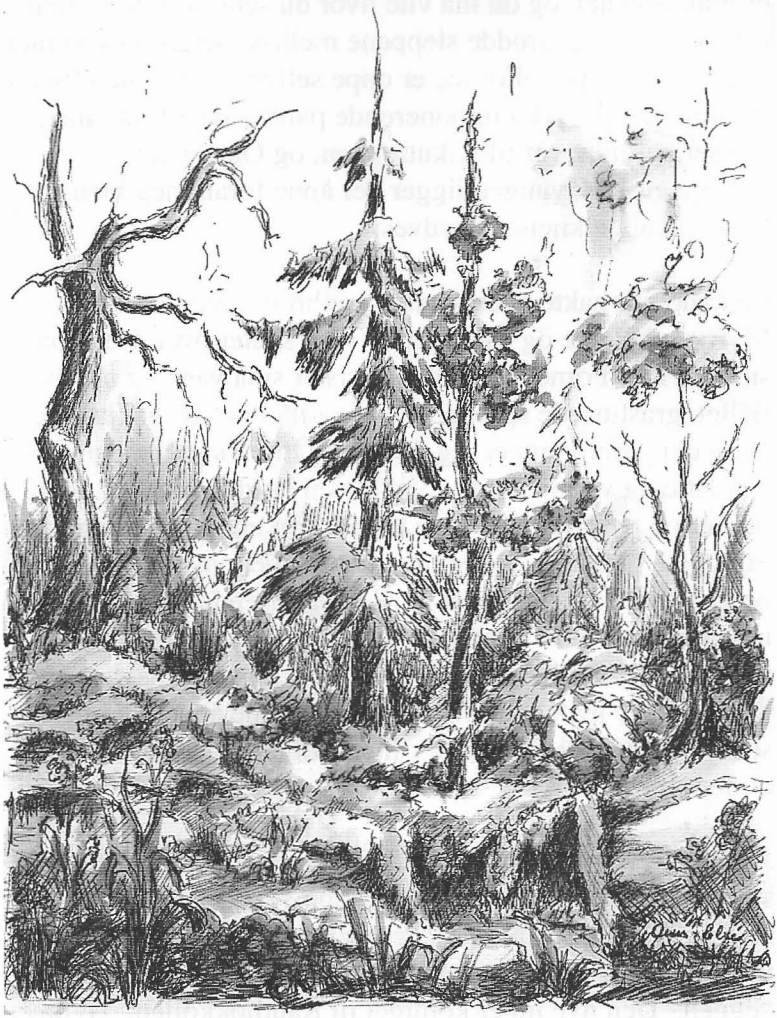

Minnetavla i Hansakollen

myra mellom Brenna og Øyungskollen. Jeg følger stien oppover og klyver så opp flaberga mot Raudløkkollen. Det er bratt opp her, og du må vite hvor du setter din fot. Men følger du de grasgrodde sleppene mellom berga, så kommer du helberget opp. Før jeg er oppe setter jeg meg ned for en pust og betrakter det imponerende panoramaet foran meg. Jeg ser helt innover til Kikuttoppen, og Gåslungen, Rottungen og Øyungen ligger der åpne foran meg mens Øyungskollen kneiser i sydvest.

En kano glir sakte over vannet, jeg hører elvebruset fra Myrtjennhelvete og følger et fly som sneier over åsene på sin ferd mot Fornebu. Bak meg risler små vannsig nedover fjellet, grastustene sprenger seg fast mellom bergskjærene ... og der .. der kjenner jeg duften av liljekonvall gjennom den lette og varme vind .. Jeg klyver lisiden opp, tar tak i busker og trær og haler meg til sist opp under de gamle og skjeggete granene. Der oppe vokser liljekonvallen mellom berg og stener. Liljen står der i sin glinsende grønne prakt med blomster som ennå ikke er utsprunget. Selv om jordsmonnet er grunnlendt og tørt så klorer den seg fast her oppe. Snart skal de hvite, nikkende, små klokkene åpne seg for solen og vaie stille i vinden .., mens luften fylles av lokkende dufter ...

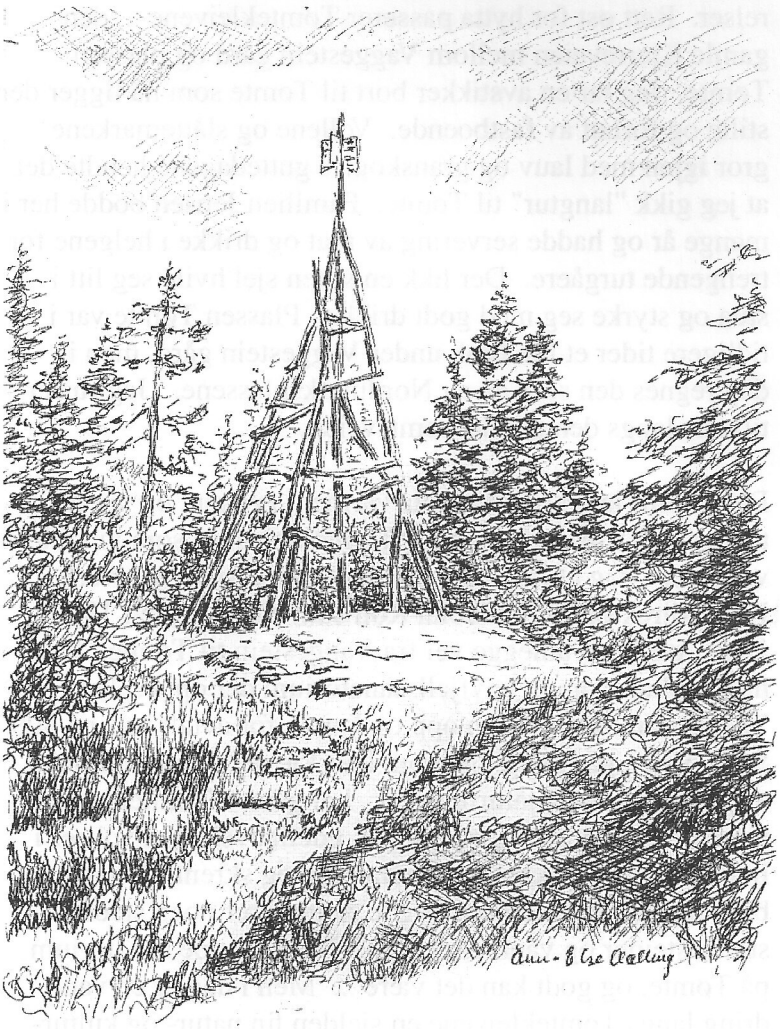
Jeg vandrer videre stien forbi hytta vest på Raudløkkollen, svinger så østover og stopper litt opp ved "alteret med kors" som ligger midt på åsen. Etter en stille stund går jeg bort til DNT's nye Tømtehytte og setter meg på benken i husveggen. Den nye tid er kommet til Raudløkkollen. Hytta er bygd i gedigent tømmer med torv på taket. Hytta blir nok et

"Fjellskog" i Mellomkollen naturreservat

populært turmål for mange Markavandrere, bare ikke den økte ferdselen fører med seg for mye slitasje og forstyrrelser. Rett øst for hytta passerer Tømtekleivene .., den gamle Kjerreveien mellom Vaggestein gård og plassen Tømte. Jeg tar en avstikker bort til Tømte som nå ligger der stille og forlatt av fastboende. Vollene og slåttemarkene gror igjen med lauv og granskog. I guttedagene hendte det at jeg gikk "langtur" til Tømte. Familien Jensen bodde her i mange år og hadde servering av mat og drikke i helgene for trengende turgåere. Der fikk en sliten sjel hvile seg litt i stua og styrke seg med godt drikke. Plassen Tømte var i tidligere tider et lite bruk under Vaggestein gård, men i dag regnes den som en av Nordmarksplassene. Jeg rusler tilbake langs den gamle Tømteveien.

Det er blitt langt på dag, sola varmer i ryggen, og jeg lar tankene gå tilbake i tiden ... "Tømtekleivene" som vi kaller veien, er i dag et imponerende kulturhistorisk byggverk. Havnedirektør Oluf Nicolai Roll som eide Tømte i 1850-årene, ønsket å anlegge vei fra Vaggestein til Tømte. Han hadde planer om et høyfjellssanatorium der oppe. Jens Vaggestein bygde veien opp til Tømte for avtalt pris på 400 Spd. Veien går i dag gjennom kanskje det fineste området av Mellomkollen naturreservat. Langsmed Tømtekleivene vaier de gamle, skjeggete graner, edellauvskogen vokser i lier og urer og bekker fosser fra berg og skrent. Veien er bratt og steinete med oppbygde steinmurer noen steder, ... stabbesteiner og vannrenner. Det ble ikke noe sanatorium på Tømte, og godt kan det være ... Men i dag er en vandring langs Tømtekleivene en sjelden fin natur- og kulturopplevelse.

Mellomkollen

Jeg vandrer Tømteveien sydover forbi myra på toppen av Kleivene. Før kunne du gå på kavler og stokker over myra, men nå går stien opp og ned i lisiden. Dette fører til slitasjeskader på skogbunnen og er heller ikke særlig hensiktsmessig og pent.

Jeg går sakte kleivene nedover og setter varsomt min fot på sten etter sten. Her svettet og slet Jens Vaggestein for snart 150 år siden. Han bygde vei med sparsomme hjelpemidler. I dag kan vi bøye vårt hode i respekt og undring. Det er skyggefullt og kjølig i den trange bekkedalen der veien går. De gamle granene står omkring og bukker, og det spesielle lokalklimaet fører til at moser og lav trives på stein, fjellvegger, læger og stubber. Jeg hører bekken der den bruser og klukker ved min side. Flere steder blir den borte i den grove steinmuren, men den kommer alltid fram igjen lenger nede. Jeg tenker meg over kollene lenger østover. Et stykke nede i Kleivene tar jeg brått til venstre, krysser bekken og klyver opp den bratte ura og fjellsiden foran meg. Jeg griper fatt i steiner, grener og stammer og heiser meg opp fra bekkedalen. Snart er jeg oppe på et flatere parti der granskogen vokser. Jeg klyver opp den frodige granlia under de tause og gamle trær og følger et bekkedrag oppover mot Mellomkollen. Bunnvegetasjonen blir frodigere langs bekken, her og der ligger et mosegrodd vindfall og lenger opp møter jeg fjellskrenter på begge sider. Her er det frodig, trollsk, skyggefullt og stille. Jeg sakner farten, ser meg om og fornemmer at evigheten er nær ...

Jeg setter meg og hviler under fjellskrenten nedenfor stien, tankene går igjen tilbake i tiden, og jeg vet jeg er der ... der

Utsikt fra Mellomkollen

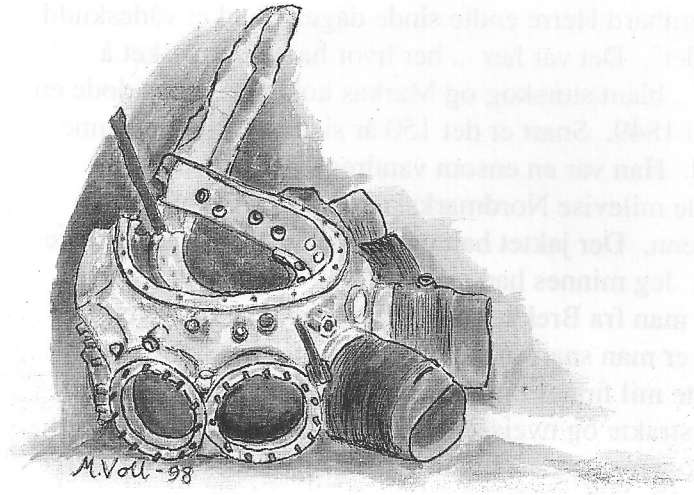

Igjengroing på Tømte

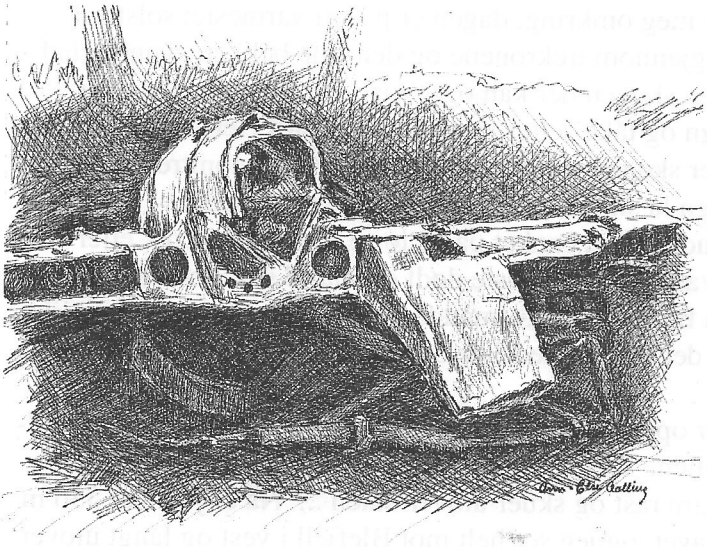
hvor Bernhard Herre endte sinde dager "med et vådeskudd mot hodet". Det var her ... her hvor han helst ønsket å vandre, .. blant storskog og Markas koller .., at han døde en julidag i 1849. Snart er det 150 år siden han forlot denne vår jord. Han var en ensom vandrer som helst ønsket å være i de milevise Nordmarkskogene med sin hund som følgesvenn. Der jaktet han og opplevde Nordmarkas store natur ... Jeg minnes han skrev ...
"... Når man fra Brekke i Maridalen lar seg sette over vannet, er man snart inne i de villeste fjelltrakter der på seks, åtte mil finnes omkring Christiania. Her er fjellene mere utstrakte og uveissomme enn noget annet sted, og hvor skogen avbrytes, hindrer sjøer og elver, urer og styrtninger gangen."

Jeg ser meg omkring, dagen er på sitt varmeste, solstreif bryter gjennom trekronene og den lille bekken synger glad ... Men skogen her kan også vise seg fra en annen side når regn og tåke setter inn, slik Bernhard Herre skriver: ..
".. Over skogen ruget tåken, og et fint gjennomtrengende støvregn la sin matte emalje over trær og blader. Gjertrudsfuglen banket på de tørre grener og skrek etter mere væte; fossen bruste dødt og matt i sitt innelukke, og pusten fra dens fall formådde neppe av og til for et øyeblikk å løfte det tunge tåkedekke opp til de nærmeste grantopper ..."

Jeg går opp på stien og følger denne opp til utsikten på Mellomkollen. Der setter jeg meg med ryggen mot berget, tar en lengre rast og skuer utover dalen ... Nå er jeg nær 536 m over havet, og jeg ser helt mot Blefjell i vest og langt utover Oslofjorden i syd. Maridalen åpner seg vid og grønn, og

Detalj, flyvraket

Flyvraket i Hansakollen

det blinker i vann og elv. Det er da jeg forstår hvor verdifull og flott denne dalen er, og jeg istemmer dikterens sang ..

> "kom til den fagre Maridal til Kleivens svimlende portal ...."

Det var vel neppe Tømtekleivene han tenkte på, selv om de i min verden langt på vei kan måle seg med Krokkleiva lenger vest. Der jeg sitter skuer jeg utover et hav av tretopper og skog, et tak av grønne grener selv om mange topper er brekt av vær og vind. Jeg ser at dagen begynner å helle, aksler sekken og finner stien nedover kollen. Der ... i nedkant av en bakke tar jeg av til venstre og følger dråget mellom Midtkollen og Mellomkollen og går rolig forbi den vakre og stille Svartputten. Jeg følger et tråkk ned lia og svinger sydøstover over et myrdrag. Snart er jeg inne på stien som fører meg ut på Gaupekollen. Her er det også en fantastisk utsikt mot dalen under meg. Stien fortsetter sydover gjennom gammel granskog og følger den sjeldent fine, delvis oppmurte hesteveien nedover vestsiden av Hansakollen. Hesteveiene her ble bygd under siste krig da det ble utført omfattende vedhogster her inn. Men jeg vandrer skogleis østover og krysser over i sydenden av Sjuputtmyra. Myra ligger der vakker, trollsk og stille omkranset av granskog. Men til tider av året synes den å være lur og farlig .. ja bunnløs ... Jeg krysser østover gjennom skyggefull granskog mellom Vittenbergkollen og Hansakollen og følger et tråkk i lien ned til minnetavlen fra krigens dager i Hansakollen. Det er satt opp ny minnetavle nå, den gamle var slitt og værbitt. Stedet ligger høyt og ulendt til langt opp i Hansakollen. Jeg setter med ned på bergskrenten, ... det er litt åpent her, ... lenger ned kaster granene lengre skygger. Her skjedde et av krigens dramaer

18. mars 1945 rett før freden kom hit til landet. De to motstandsmennene Arne Eikrem og Karl August Nerdrum ble overrumplet og drept av tyskerne her oppe. Agnes Larsen var også med, men hun ble overmannet og tatt til fange. De tilhørte Corona-gruppen og drev med radiosendinger her fra Hansakollen. Minnesmerket er en verdig markering av to gode nordmenn som ga sitt liv for vår fred og frihet.

I vemod og respekt går jeg stien nedover. Det er nok mange som finner veien hit opp, for stien er blitt bredere og mer slitt de siste årene. Jeg vandrer stien under bølgende, dype kroner, på min høyre side reiser fjellveggen seg mot Hansakollens høye rygg, og sydover åpner dalen seg mellom trekronene. 300 m lenger nede ligger vrakrestene av det tyske Dornierflyet som havarerte her 02. juli 1942. Tre tyskere omkom. Før var det flere vrakrester, men med årene er mye blitt borte. Etter flystyrten var Olaf Lørenskogen den første som kom til stedet.

Jeg lar de historiske spor være, og vandrer stien videre nedover. Den fine maidagen heller mot kveld. Jeg tar en tur bortom tomta der hytta på kanten stod og får et siste utsyn over Maridalen. Senere følger jeg veien og krysser over der skytebanen lå før i tiden. Den gang var det mye folk her, ... mye skyting og bråk under kollene. Nå gror graset og lauvskogen der standplassene var. Jeg snur meg og ser mot de kjære koller. Lauvskogbeltet der det var vinsjedrift før i tiden ligger ennå som et skår i lisiden. Nede ved veien ser jeg granskogen som vokser på Dølebråtens voller.

Jeg vandrer ned lia og krysser Tømtekleivene som begynner her ved Bergerud og Øvre Vaggestein, og følger stien videre nedover over Iungsdalsbekken og opp til brua over Skarselva. Stien her er kjent og kjær, og gått av mang en vandrer. Det er stille her nå ..., før var det mer folk her. Men hvitveisen brer seg ved min fot, pinseliljene smiler ved hytteveggen, og de store askene står der ennå slik som før ... store, trygge og trauste. Jeg hører bekkens stille silder ved min side og Skarselvas viltre vårbrus. Jeg hører suset fra de store skoger, fornemmer Iungsdalsbekkens hemmeligheter og minnes barndommens evige, lyse og varme sommre ... Jeg ser jordene som brer seg oppover... "alt har sin tid her på jorden" tenker jeg. Ringen er sluttet, ... en maidag er omme ... Jeg retter ryggen og går mot Skar.

LANGS GAMLEVEIEN

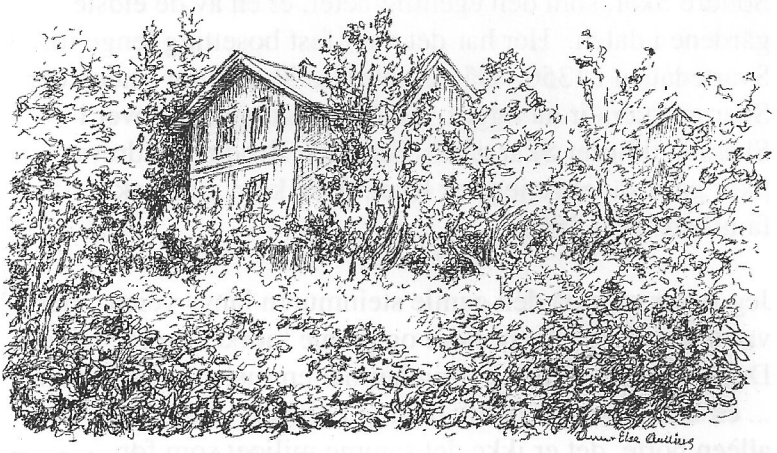
Det er midtsommer i Maridalen. Jeg vil vandre den gamle skoleveien til Maridalen skole, .. veien jeg gikk så mang en gang i unge år ... full av glede og håp og tro på fremtiden .. Dalen ligger og døser i de tidlige morgentimer, solen streifer over markene, graset vaier sakte i vinden, ... og det er ennå stille, ingen mennesker å se.
Langs veien duver geitramsen med sine blodrøde farger, vendelroten lyser hvitt i alt det grønne, og jeg puster inn mjødurtens fine duft. Langt der mot syd svever noen måker i luften.

Jeg tar av i Susensvingen, passerer det gamle steinbruddet og vandrer oppover de bratte Skaribakkene. Før i tiden .. i de tidlige skoleår ... husker jeg de var ennå brattere og hardere .. Jeg gikk her til fots, eller trillet sykkelen. Når vi kom opp Skaribakkene var det meste gjordt, da gikk det lettere sydover mot skolen.

Jeg stopper litt på toppen av bakken, ser utover dalen ... og lar tankene gå tilbake i tiden. Jeg begynte på Maridalen skole høsten 1952 og gikk der på barneskolen i syv år. Den første skoledagen trer klart og tydelig fram for meg. Jeg hadde følge av mor, vi gikk der langs gamleveien hand i hand ... Det var noe stort og nytt i livet jeg skulle begynne på, noe jeg hadde tenkt mye på og både gruet og gledet meg til ... Jeg husker jeg gikk der full av spenning og forventing. På skolen ble vi tatt vel i mot .. min lange skoledag hadde begynt.

Jeg går bort til Skar gård og ser ned på de gamle husene. Søndre Skar, som den egentlig heter, er en av de eldste gårdene i dalen. Her har det vært fast bosetting lenge før Svartedauen i 1350. Gården Nordre Skar lå før i tiden der Skar militærleir nå ligger. En del av skogen oppover i Skarslia tilhører Skar gård. Familien Brodin har drevet Skar gård så lenge jeg har levet. Den kom visstnok i familiens eie i 1909.

Jeg setter meg på den gamle steinmuren langs veien. Her var det en flott allè av store og gamle bjørketrær før i tiden. Det var skyggefullt og rolig her når en ruslet forbi på veien, ... en hørte bare bladenes rasling i vinden. Nå er mye av allèen borte, det er ikke det samme miljøet som før ... Jeg ser nedover jordene mot elva og Dausjøen. Jeg husker godt både Gamle-Ivar Brodin og fru Doktor Brodin. Det var langt fra alle smådaler som hadde sin egen doktor på den tiden, men det hadde altså Maridalen. Fru Brodin var vennligheten selv og stolt av sitt yrke. Jeg husker det noe mørke venteværelset i hovedbygningen med de gamle, tunge og mjuke stolene. Jeg satt der noen ganger i ærbødig spenning og så meg rundt. Det hendte husbonden selv kom innom og hilste på. Men snart åpnet døren seg og fru Brodin sa med sin vennlige stemme; "Vær så god neste .. Kom inn:" Fru Brodin ordnet opp med alle de vanlige barnesykdommene, .. var det noe mer alvorlig fikk vi time hos spesialist i byen. Fru Brodin satte sin ære i at alle som ba om det, skulle få hjelp. Det hendte det ringte fra avsides gårder eller fra Nordmarkas dype skoger, og noen var alvorlig syke. Da kunne hverken snø, regn eller uvær stoppe henne, .. da dro hun avgårde med hest og slede eller kjerre

Gamleskolen - overlærerboligen

Gamlestua på Skar gård

innover de dype skogene ... det kunne jo stå om livet. Fru Brodin gjorde alltid så godt hun kunne, og hun var godt likt av folket i dalen.

Jeg ser med ett ned på benet mitt der jeg har et arr. De hadde en ilter terrier i løpestreng en gang som satset alt på å forsvare sitt område. Da jeg ikke så den og løp tvers gjennom løpestrengen en dag, hogg den seg fast i benet mitt. Jeg vet ennå ikke i dag hvem som hadde skylden, ... jeg eller hunden ... Men da var det godt å ha doktor like i nærheten.

Jeg reiser meg og rusler veien videre, vinden tar med ett tak i trærne og noen fugler flakser avgårde. Jeg kaster et blikk på den lille bekken som krysser veien. Møkkabekken kalte vi den før i tiden for både lukten og utseende passet til det. Den kom fra bolig- og hytteeiendommene på oversiden av den Gamle Maridalsveien. Snart ser jeg opp på huset der Thorleif Tømte drev skifabrikk i min barndom. Tømte Skifabrikk ble startet omkring 1936, og han holdt på helt fram til 1970. Han limte ski av lameller av tresortene gran, ask, bjørk og bøk og brukte hickory såle. Skiene var meget solide og gode. Det var en stor dag i mitt liv når jeg fikk være med far til Thorleif Tømte for å bestille nye ski. Vi snakket, han tok mål av meg og skrev ned bestillingen slik at skiene skulle passe ... Lokalet var lite, det luktet lim og trestøv, og det var fullt av maskiner og redskap. En tid senere kom vi tilbake og hentet de nye skiene .., gjett om jeg var kry ... Mine siste Tømteski har jeg ennå. De vil jeg ta vare på som et kulturhistorisk minne. Huset han drev skiproduksjon i, står der ennå. I de senere år drev Åsland

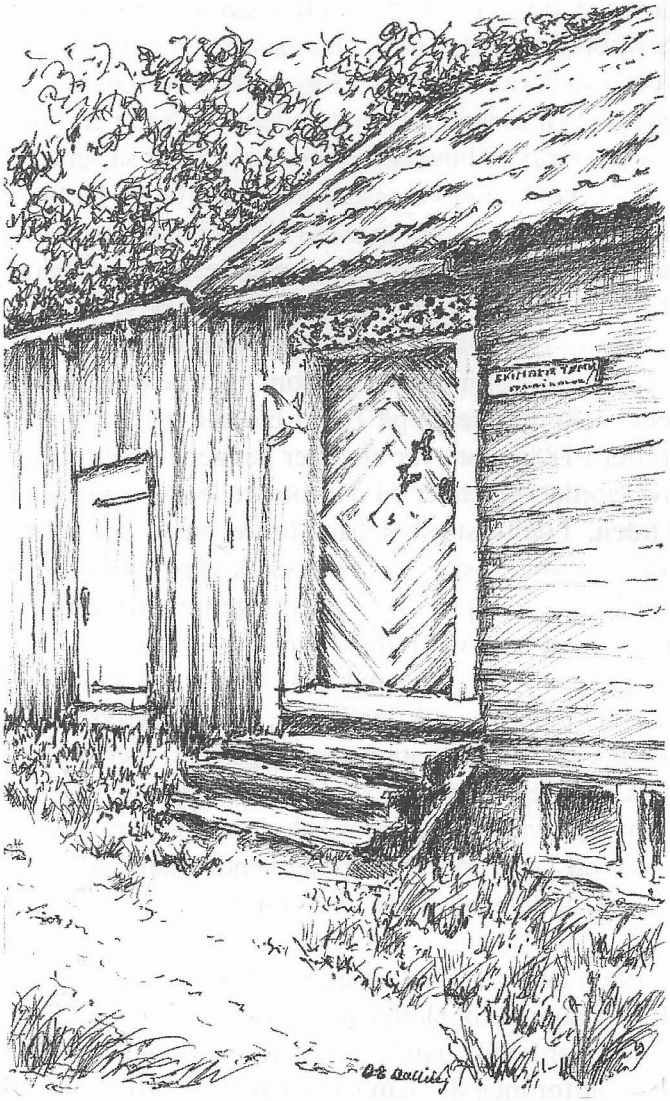
her med sin imponerende tre-kunst. Han lagde de fineste kubbestoler og de vakrets boller av tre som jeg noen gang har sett ... Han var en selvlært trekunster som så mulighetene i de rareste røtter og stubber. Du så at han var glad i å arbeide med tre, ... selv om fingrene av og til verket ... Etter Åsland har jeg fine minner, han lærte meg noe i livet ...

Jeg vandrer videre noe vemodig til sinns, passerer Iverstua der bekken bruste så livlig om våren, og ser Rugda hvor det var landhandleri før i tiden. Familien Johannesen drev butikken som den gang betydde svært mye for dalen. Der kunne en kjøpe de nødvendigste dagligvarer, og Johannesen selv fraktet ut varer på bestilling. Jeg husker ham blid og stor med sin hvite skyggelue og sitt hvite forkle hver gang han svingte inn på gårdsplassen med sin varebil. Når vi kom fra skolen hendte det vi gikk innom butikken og kjøpte en kake eller noe søtsaker. De som fru Johannesen stolte på fikk "skrive på lapp", ... de andre måtte betale kontant. Jeg hørte til de heldige som fikk "skrive på lapp", ... og forstod da at jeg hørte til de priviligerte i samfunnet. Butikken ble for mange år siden nedlagt på grunn av sviktende kundegrunnlag.

Jeg vandrer videre mot Turter, ser nedover jordene hvor det nå vokser skog og husker den smale grusveien som var her før i tiden. Jeg svinger av ved veiskillet til Turter og går ned og setter meg under den flerarmete gamle bjørka. Jeg hviler ryggen mot den gamle stammen og ser bortover jordene mot Måsan. Dagen er varm, rundt meg vokser erteblomster og prestekrager og jeg hører storskogen suser i Turterlia. Jeg ser bort på tuftene etter husene og mine tanker blir tatt av sommerens varme vind.

Turter var en av de gamle, opprinnelige gårdene i Maridalen. Navnet fikk gården etter planten turt. Jeg husker låven hvor vi snek oss til å base i høyet, det fine stabburet, drengestua og den hvite hovedbygningen fra 1835 i empirestil. Nå er alt borte, ... hovedbygningen ble revet så sent som i 1971. I dag kan vi vel si at Turter gård burde ha fått leve ... Den var sjeldent fin, en av de eldste i dalen og den lå sentralt til på vestsiden langt fra rennende vann ... Dalen her hadde vært vakrere om de åpne jordene og de hvite husene hadde lyst mot deg ... . Vi unga var noe redde for å gå forbi Turter, for det hvilte en grusom historie over det vakre stedet. Gårdbrukeren på Turter ble nemlig drept av en omstreifer i 1885, som var ute etter pengene i huset. Jeg ser nedover jordet og tenker på den skarve løypa som gikk der før i tiden. I de første skoletrinn tok vi bussen til Vellet og gikk opp bakken til skolen. Senere tok vi sykkelen fatt om sommeren og gikk på ski over de lange jordene om vinteren ... Jeg minnes de tidlige timene om vinteren ... på ski forbi Turter mens frostrøyken lå som et teppe over dalbunnen og kulda bet omkring ørene. Da så jeg lysene i vinduene og kjente røyken som steg fra pipa ..., men jeg langet ut så godt jeg kunne for skolen måtte jeg nå .. Den kalde luften og røyken la seg som et hvitt teppe her over jordene. Jeg husker Turter'n godt, det hendte han pratet med oss unga, og han var alltid blid mot oss ...

Jeg reiser meg, lar minnene fare og vandrer veien videre mot skolen. I dumpa før skolen passerer jeg Sagbakken på venstre side. Her bodde gamle overlærer Halsnes i mange år. Jeg ser han for meg der han går langs veien i hatt og dress. Når krigen var ble han tatt av tyskerne og sendt til

Tømte skifabrikk

Nord-Norge. Lenger framme ved Turterbekken lå Bekkenstua der overlærer Gundersen bodde på sine gamle dager. På andre siden av Gamle Maridalsvei lå husmannsplassene Turterbekken eller Petersberg og Steinstua. Ved Steinstua ble det drevet steinbrudd for Turter gård. Steinhoggeren her var vel med å brøt løs stein til grunnmurene på Turter gård ..., de var både høye og kraftige.

Snart er jeg ved Maridalen skole. Jeg setter meg på berget på andre siden av veien, lukker øynene og synes jeg hører latter og rop fra barn før i tiden ... Men mye er forandret på disse 45 år ... Det jeg husker er den gamle skolebygningen som ble reist i 1894. Den nye skolen med utvidelser og ombygging kom etter min tid i 1961. Min første lærer var Magnhild Ryssdal, ... et elskelig vesen med briller og halvlangt brunt hår. Vi holdt til i et klasseværelse i 2. etasje mot nord. Der lærte hun oss bokstaver, tall, lesing og tegning, ... det var de første steg inn i kunnskapens verden ...
I annen etasje var det også sløydsal og husstellrom. Vi hadde Lissi Brodin som lærer i husstell. I første etasje var det stor gang med svartovn, ett klasserom mot øst og ett klasserom mot syd. I begge rommene var det store vinduer, stor tavle foran og kart m.v. som hang i fra taket. Av lærerne minnes jeg godt overlærer Ingvald Hindbjørgmo og klasseforstander Gunnar Karlson. Vi hadde respekt for lærerne. Hindbjørgmo var en myndig og rettferdig overlærer. Han hastet alltid til og fra og haltet noe etter sykdom i unge år. Var det viktige ting som skulle meddeles kom Hindbjørgmo inn i klassen. Da satt vi stille som tente lys for noe viktig var på gang ... Jeg husker han kom inn i klassen og holdt en tale for oss når vår kjære Kong Håkon døde. Han brøt av

hele skoledagen når Kasalåven brant, og sørget av og til for kunstneriske innslag for å oppdra de unge poder som f.eks. Boris Borisof og hans balalaikaorkester. Han la vekt på at vi skulle lære vår Katekismus og kjente salmevers og sanger utenatt. Han kunne være streng, .. for gjorde vi noe galt, så måtte vi sitte igjen. Men vi likte Hindbjørmo for han hadde humør og latter, og han tillot fritimer med fotball, sport og lek .. Slik var Karlson også, men han kunne vi skøyc mere med ..

Vaktmester på skolen var Anna Tømte fra Haugermosen. Hun gjorde en stor jobb for skolen, ... jeg ser henne for meg der i gangen ... rund og blid med skautet om sitt hode. Hun sørget for å fyre i svartovnene på kalde vinteren, hun måket snø og sørget for utdeling av mat og melk i "store-fri". Selv om det var sparsomme tider så fikk vi utdelt mat hver dag ..., brødskiver med brunost og gulost og helmelk på flasker. Jeg minnes vi kom seilende inn i gangen på våre beksem-støvler og forsynte oss av maten på bordet ... noen ganger var det også frukt ... Jeg husker skolegården hvor vi hadde balleker, flaggstanga, tannlegebussen og den store bjørka mot syd .. Men uthusene på nedsiden med stall og fjøs og vedskjul dc kan jeg ikke huske. De ble vel revet før min tid. Friidrettstimene husker jeg derimot godt. Vi løp 60 m på veien ... først noe oppover .. så noe nedover.., og vi hoppet høyde og lengde i skogen på oversiden i en sandgrop vi spadde opp. Om vinteren hadde vi utfor i bakkene ned mot Turterbekken, og langrennsløyper la vi rundt omkring på jorder og i skogen. Jeg minnes vi trente til friidretts-mesterskap med Grefsen og Kjelsås skoler. Andre ganger gikk vi til Bjørnolt og Liggeren der det var omgangsskole for ungene i Nordmarka. Der hadde vi langrenn - og utfor-

konkuranser sammen med elevene i Marka. Jeg husker utfor- og hopprenn nedover jordene på Liggern mot Kalven, ... der det nå bare vokser skog. Jeg reiser meg sakte der jeg sitter, jeg ser på skogen som nå er høy og stor, jeg hører at Turterbekken kaller på meg ... Jeg vandrer bort til Hiet ved bekken, og minnes vi hadde hoppbakke her en gang i tiden. Men det var den store bakken borte ved bommen som ble mest brukt. Der i skolebakken tråkket vi unnarenna, satte opp lengdemål og hadde hopprenn. Jeg likte bedre friidrett og langrenn, men det var flott og spennende å se de store gutta i hoppbakken ..., .. slike som han Vesle-Ivar Bakke, Bjørn Furuberg og han Jan Sandvik. Noen ganger dro vi også til Kollbakkene ved Skjerven for å se på hoppkunsten. Jeg rusler tilbake til veien, ser at skolehagen og overlærer-boligen har forfalt en del. Jeg minnes vi lå tvekroket i skolehagen og lukte gulerøtter og andre grønnsaker, jeg minnes postkontoret som var her en gang og jeg ser bort-over veien der vi gikk i tog hver 17. mai.

Sommerdagen har begynt å helle, jeg ser den varme disen utover dalen og begynner å gå Kasaveien nedover. Jeg kaster et siste blikk mot skolen ser utvidelsen etter 6-års reformen. En hver tid har sin skole, ... og min skole i 50-årene var etter tidens mål både god og solid. Det står klart for meg at skoletiden var både lærerik og utviklende, ... ja jeg tror vi kunne måle oss med de fleste skolene andre steder i byen.

Jeg vandrer skolebakken nedover. Når vi hadde sykkel ga vi på litt ekstra her ... bare vi nå ikke møtte melkeruta eller tømmerbilen. Da kunne det gå lukt i Lautabekken. Når det

Petersborg (Turterbekken)

var flom kunne det være bra med fisk i denne bekken ... kreps var det også her. Jeg minnes den gamle, store søyleskogen av gran som vokste her sydover, ... nå er det ungskog og bjørk som dominerer. Jorda her i Kallerudhagan tror jeg må ha vært innmark en gang i tiden .. så rik og god den er. Mellom veien her og Kallerud skal Skomakerstua ha ligget. Nå er det ingen spor etter hus å finne. På den andre siden av veien ligger Skredderstua, og her går gardsveien innover til Haugermosen eller "Måsan". Skredderstua hørte fra gammelt av inn under Hauger gård. Fra skoledagene husker jeg vi ofte slo av en prat med Petter i Skredderstua. Han gikk der og ruslet i hagen sin og var blid og trivelig. På sydsiden av veien ligger gården Kasa. Kasa og Hauger gård ved Maridalsveien er private gårder som også har skog østover til Dausjøen. En gang i tiden var det tegelverk på Kasa gård mot Lautabekken. Vellet eller Fjellklang som det egentlig heter, var (og er) tidligere dalens forsamlingshus med dans og moro, juletrefester og liknende. Mange av Maridalens unge har der svingt seg i dansen, eller fått seg en omgang juling. Jeg husker ekteparet Moe som holdt til her en gang. Det hendte vi unga var innom her for fru Moe solgte sjokolade og andre godsaker.

Jeg tar fatt på tilbakeveien langs den nye Maridalsveien. Det hendte vi syklet nyveien for å få en avveksling på skoleveien. Foran meg bølger åkrene mot Hauger gård, jeg ser kollene med alle sine hemmeligheter som reiser seg foran meg mot nord og trafikken på veien suser forbi ...

Lenger framme ved veien lå bygningen Dusgård nedenfor Hauger gård. Den ble revet i 1970. Der var det en gang i

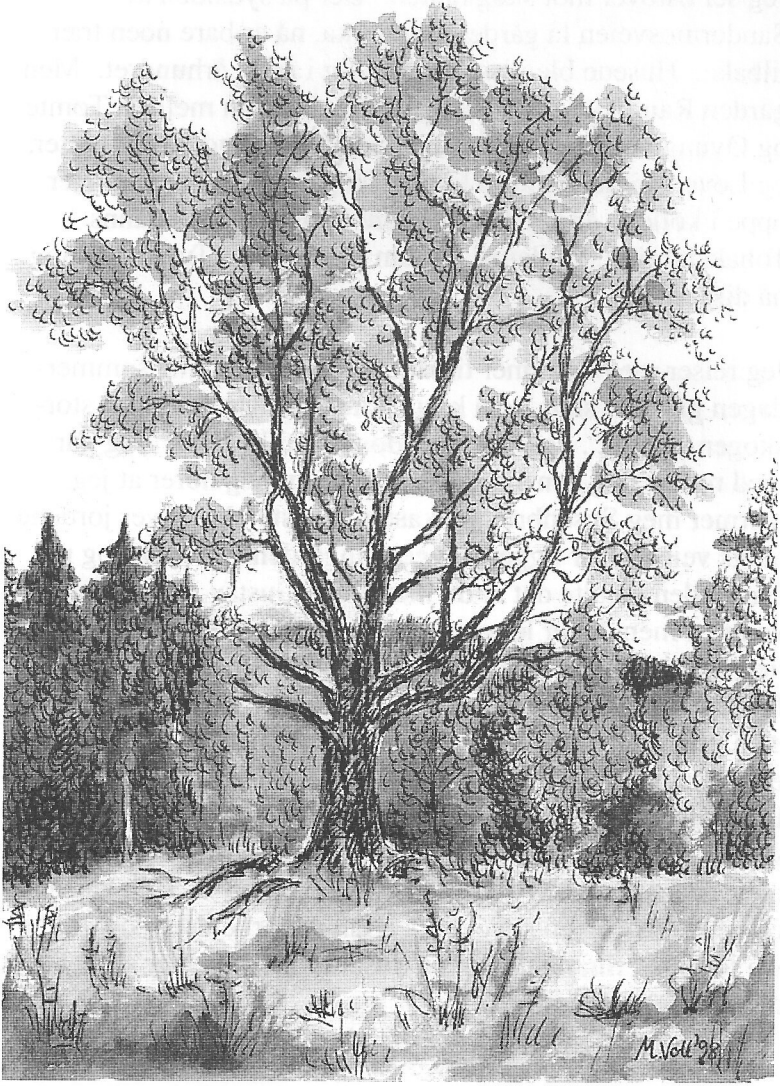
tiden kursted for tuberkuløse, pensjonat for folk flest og i senere år feriested for Postverkets ansatte. Ja ..., Maridalens historie er mangfoldig. Jeg går radig videre, passerer granskoen på venstre side som tidligere var innmark, ser Turterfaret som jeg husker som en steinete, bratt og smal krøttervei ... og så ... ganske snart er jeg ved tomten etter plassen Haugen. Hus og folk ble visstnok flyttet hit fra Torget nord for Sandermosveien. Haugen ble revet i 1968, men jeg husker stedet som en sjarmerende, åpen og lys husmannsplass som burde ha fått leve ... Det hendte vi var innom her og snakket med de trivelige konene på stedet. Av og til reiste vi også hit for å kjøpe gode matvarer som de lagde på stedet. Haugerplantinga som vi sier, på andre siden av veien har tidligere vært dyrka mark, men jordene her hørte vel til Sørbråten gård.

Jeg stopper på Sørbråtabrua og ser i elva etter fisk slik som før ... Men bare småørret piler forbi .. Oppover elva ser jeg beveren har felt mange lauvtrær og bygd sin hytte i elvekanten. Den karen enser ikke at skogen langs elva er vernet .. Tidligere var det åpne strandenger langs elva som ble slått til fôr.

Jeg går opp til Gata og setter meg på pynten ut mot elva. Her lå den lille plassen Gata før i tiden ... helt inntil hovedveien. Jeg minnes han Olaf i Gata satt på dørstokken og vinket til oss unga når vi syklet forbi. Stedet var opprinnelig en husmannsplass under gården Rauløkka på andre siden av veien. Gata ble revet i 1957, og annet kunne en vel ikke vente ... så nære veien den lå. På andre siden av veien syd for Sandermosveien lå Rauløkksaga som kommunen brukte i perioden 1920 til 1960.

Jeg ser østover mot skogkanten. Der på sydsiden av Sandermosveien lå gården Rauløkka, nå er bare noen trær tilbake. Husene ble visst revet tidlig i dette århundret. Men gården Rauløkka hadde skog i Rauløkkollen mellom Tømte og Øyungen. Her ble det utparsellert og bygd en del hytter, og Løvenskiold-Vækerø kjøpte skogen på 180 dekar. Her oppe i kollene er det den tidligere hytta til Tiedemanns Tobaksfabrik ... Sellanrå ... som Den norske Turistforening nå disponerer.

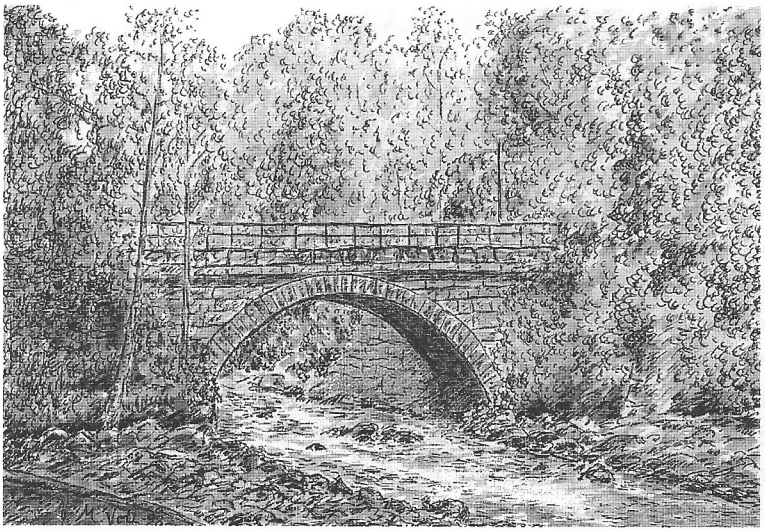
Jeg reiser meg og finner tilbake til veien, den fine sommerdagen går mot slutt, sola kaster sine kveldsstråler mot storskogen i nord ... og Skarselva døser i stille glans. Jeg går med rolige steg den siste delen av veien, jeg hører at jeg nærmer meg Susenbrua og kaster de siste blikk over jordene langs veien. Der ligger Vaggesteingårdene på rekke og rad. Før i tiden hendte det at du møtte han Gustav gående langs veien, .. men det er lenge siden nå ... Jeg minnes også familien Skutle som drev Nordre Vaggestein i mange år ... De fleste av de gamle er borte nå ... Jeg ser nedover jordet mot elva, trærne kaster sine skygger .. og jeg ser for mitt indre en gammel mann ...
Det er Borgval Berntsberg jeg ser gjennom de siste solstråler. Han går der alene, .. bred og traust med en korg over over sin arm ... og sår sitt korn i jorden ... Han kaster en neve hit .. og en neve dit ... Han var arbeidsom og glad i sin jord. ... Snart står jeg på Susenbrua, ringen er sluttet ... og julidagen er omme ..

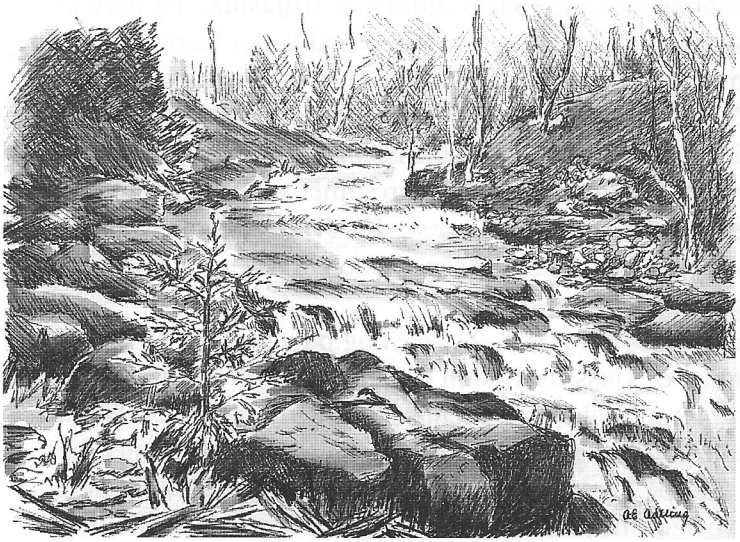
Bjørka over bronsealderrøys ved Turter

LANGS SKJÆRSJØELVA

Det er en gråværsdag i september. Jeg står på brua over elva ved Hammeren og ser oppover vannløpet. Jeg vil vandre en høstdag langs Skjærsjøelva. Lauvskogen i elvekanten har sine fine høstfarger, og elva fosser stri forbi mens skydekket ligger lavt over trekronene. Jeg kjenner et florlett regnslør mot kroppen, og det drypper fra blad og grener. Det er høst i Nordmarka og ettertankens tid. Jeg snur meg og ser etter restene av gamlebrua som var en sjelden fin hvelvet steinbru med stabbesteiner på sidene. I dag ser vi ikke noe av dette, men vi vet at før i tiden lå gamlebrua noe nærmere vannet. Hammeren har fått sitt navn etter stangjernshammeren som lå her noe lenger oppe i elva i tiden 1793 til 1872. Her nede ved elvas utløp lå før i tiden husmannsplassene Skjervenbrua og Bruastua. På flere av plassene ved Skjærsjøelvas utløp bodde det hammersmeder, og noen av disse var gode tyske fagfolk. Elias Fisker som P. Chr. Asbjørnsen skriver om i "En natt i Nordmarken", skal ha bodd på husmannsplassen Brua.
Når elva flommet før i tiden strømmet vannet gjennom elveslyngene mot veien i vest. Elvevannet oversvømmet lauvskogen her, og det har med tiden utviklet seg et urskogpreget edellauvskogbestand.
I dag vokser det gråor - heggeskog på vestsiden av elva, og området er klassifisert som regionalt verneverdig. Skogen er vernet mot uheldige menneskelige inngrep, men det bryr ikke beveren seg om. De siste år har den slått seg ned her, felt trær på kryss og tvers og bygd hytte der i elvekanten.
Jeg rusler Ullevålseterveien et stykke oppover. Hele tiden hører jeg det kjente bruset fra elva gjennom tåken og dusk-

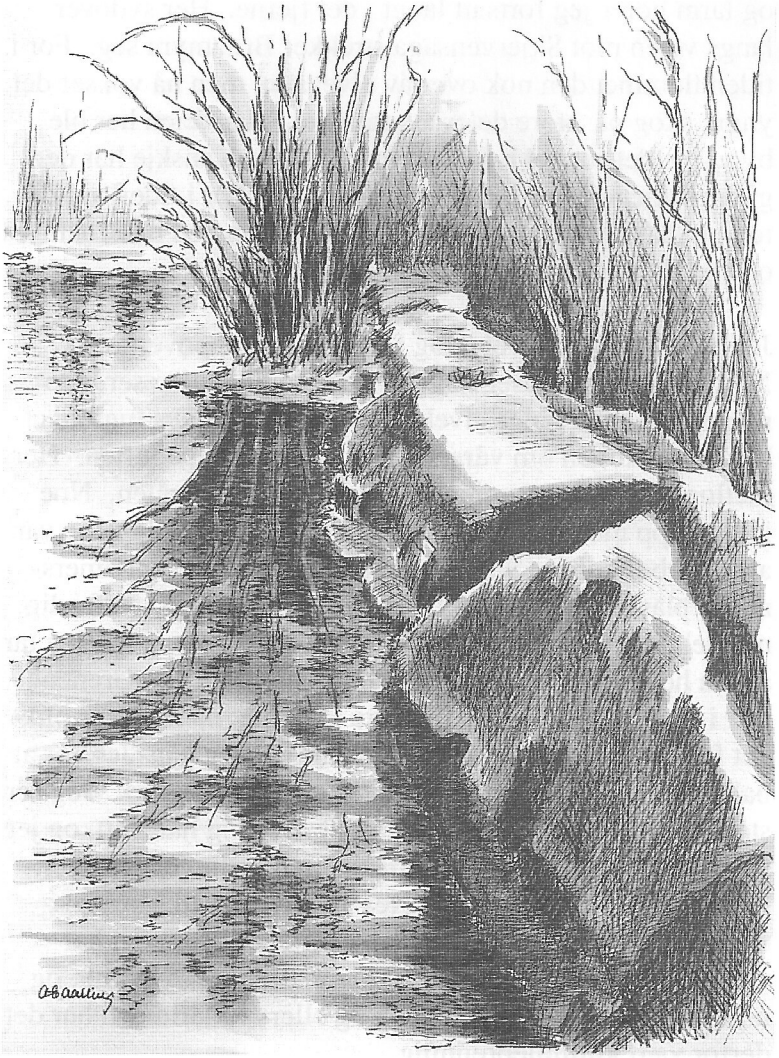
Brua ved Hammeren

Skjærsjøelva

regnet, motorduren fra veien stilner av, men storbyens dur og larm hører jeg fortsatt langt i det fjerne. Her sydover langs veien mot Skjervensaga strekker Bruamyra seg. Før i tiden flommet den nok over av elvevann, men nå vokser det yngre skog på store deler av området. Når veien her ble bygd ble det funnet bakhon i myrkanten. Kanskje har den gamle Skjervensag ligget her i området. Før i tiden var det to hoppbakker her, .. en i den bratte lisiden ned til Bruamyra og en ved Bakken lenger opp i Ullevålseterveien.

Jeg tar av fra hovedveien og følger løypa oppover mot Nordseter. Elvebruset følger meg hele tiden, jeg ser ledemurene av stein langs elvekanten, og jeg minnes fuglelivet her i lauvskogen om våren ... og den fine heggeduften. Her mellom Ullevålseterveien og elva lå plassen Bråten. Noe lenger opp mot veien lå Bakken. Begge disse plassene var arbeiderboliger for Stangjernshammeren, eller "hammers-med - plasser" som noen kaller dem. Nå vokser det frodig middelaldrende granskog på vollene der plassene lå. Jeg tar av fra hovedløypa og går gjennom plantningene. Grenene slår i mot meg og det drypper fra kronene, men jeg lar blikket følge haugene og forsenkningene der jeg går. Jeg ser at bakken der jeg går er tidligere slåtte- og beitemark. Jeg ser steiner og forsenkninger der husene en gang har stått, og jeg sparker bort i gammel rødlig takstein som ligger i hauger. Kanskje kom taksteinen fra Nes Tegelverk ved Maridals-vannet i Neskroken. Noen steder ser det ut som det har vært kullmiler. Stangjernshammeren trengte mye kull, og mange steder ved Skjærsjøelva og ellers i Maridalen har det derfor vært kullmilebrenning.

Skjærsjøelva ovenfor Nordseter

Jeg stopper der den gamle Ankerveien kommer ned fra lia i vest mot elva. Veien er murt opp av stein på nedsiden av Ullevålseterveien, og den ender i et brukar ved bredden av Skjærsjøelva. Her gikk Ankerveien i bru over elva og fortsatte østover forbi plassene Vestern, Hellerud og Kallerud. Det mest sannsynlige er at Greveveien har fulgt Nordmarksveien nedover mot Hammeren og så gått opp bakken forbi Svingen mot Blåsås og Vestern.

Mellom Ullevålseterveien og elva er Ankerveien nå ryddet av skogvesenet slik at den kommer lett til syne i terrenget. Det er bratt og svingete nedover lia mot elva. Her måtte kjørekarene passe på når de kom med jernlass fra masovnen ved Bærum Verk. Jern ble også fraktet fra Hakadal Verk til Stangjernhammeren ved Skjærsjøelva. Ved hammerverkene her i Maridalen ble det lagd stangjern, modelljern og spiker. Maridalen Spikerverk var en tid en betydelig bedrift.

Jeg står i undring og ser for meg all aktivitet som var her før i tiden. Fossen bruser i ville kast nedover bergene så skumsprøyten står, og tåken legger et beskyttende teppe over det hele. Jeg fylles av respekt for datidens mennesker med mot og innsatsvilje og ser og hører livet som var, ... kullbrennerne, kullknektene, tømmerkjørerne, fløterne, kjørekarene, hammersmedene, funksjonærene og arbeiderne ...
Den gang bodde det folk i Marka og dalen.

Jeg skuer oppover elva. Ved brukaret jeg står var det en dam som demte opp elva og sørget for vann til Stangjernshammeren og mølla som lå under fossen på andre siden av elva på Kirkeby gårds grunn. Som navnet Møllerstua sier lå

det også en gang i tiden en møllekvern her ved elva som malte korn fra gårdene. Rester av en møllestein ligger i bekken på andre siden av elva. Det har også gått bru over elva både ovenfor dammen og nedenfor fossen ved kraft-verket.

Stangjernhammeren i Maridalen var en del av Peder Ankers jernindustri ved Bærum Verk, Fossum ved Bogstadvannet og Hakadal Verk.

Jeg retter ryggen og ser nordover skogene, legger historiens sus igjen bak meg og følger løypa videre oppover. Men der under fossen står ørreten i strykene, og fossekallen flyr fra stein til stein ... slik det før i tiden var, og slik det kanskje alltid vil være ...

Jeg passerer plassene Steinsrud, Sørseter og Nordseter. Alle disse stedene var opprinnelig husmannsplasser under Skjerven gård, men senere ble de boliger for arbeidere ved Stangjernshammeren. I dag er Sørsetra borte, men rester av den skal finnes ved veien syd for Nordseter. I dag er Steinsrud og Nordseter boliger for kommuneskogens ansatte. Ivar Sæther med familie bodde i mange år på Nordseter. I dag er gården hestebruk i byskogen. Vest for Nordseter skal Ringjordet ha ligget en gang i tiden.

Jeg passerer Nordseter og tar så inn på løypa nordover til Skjærsjødammen. Jeg hører fossebruset øker og stopper på kanten ved veien og ser nordover elva.

Ennå er noen skåvegger og gulv av tømmer bevart i elva. De vitner om tidligere tiders tømmerfløting i vestre vass-

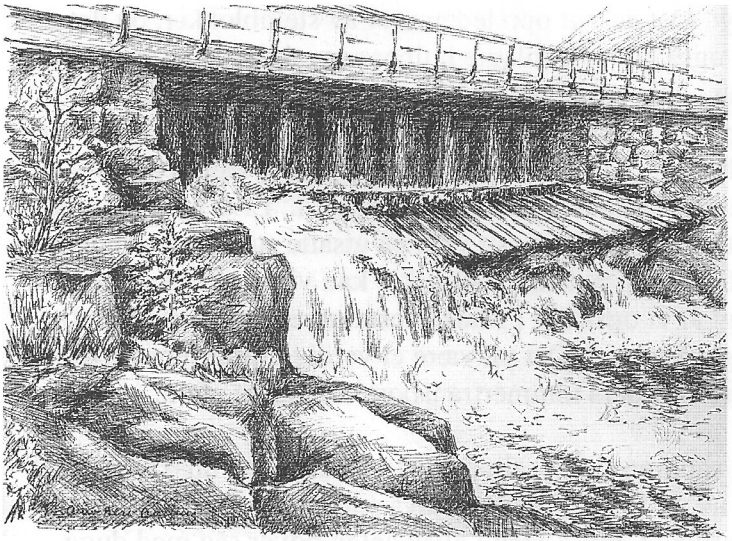
drag. Det er lagt opp ledemurer av steinblokker, og det finnes også kunstig anlagte kulper som skulle lette tømmerets gang. Noe må gjøres med dette, ... hvis ikke vil snart alt være tapt. Jeg minnes fløyta som gikk her før ... Det var en folkefest av de sjeldne, og mennesker vandret på vei og sti for å bivåne vårens store eventyr ... Elva gikk fossende hvit og stri, fløtera satt vakt på utsatte steder og dunder og brak hørtes i natten ... Kanskje kan vi en gang komme så langt at vi også her i Marka restaurerer og tar vare på fløtningsvassdrag. Det vil være et verdig kulturminne over tidligere tiders tømmertransport, arbeid og slit ...

Jeg vandrer videre, skydekket letter noe og duskregnet stilner av ... Jeg ser oppover elva som fosser i svinger, kulper og stryk. Granskogen i elvekanten bøyer seg med duggdråper i sitt hår, rognetrærne står der med rødgule farger og høstens blader seiler i vinden ... Jeg ser mot himmelen der flokker av gjess flyr mot syd ... mens de kakler ...

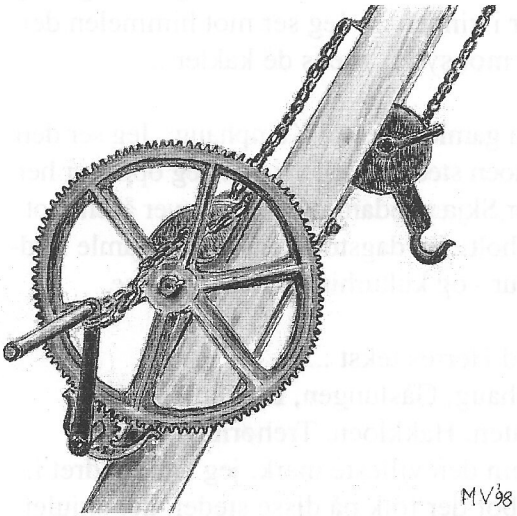
Nå er jeg inne på den gamle veien til Kamphaug. Jeg ser den er tydelig oppbygd noen steder. Den svingte seg oppover her ved elva og gikk over Skjærsjødammen og innover åsen mot Kamphaug og Bjørnholt. En dagstur langs denne gamle ferdselsåren er en fin natur - og kulturhistorisk opplevelse.

Jeg minnes Bernhard Herres tekst ...:

> "... til Kamphaug, Gåslungen, Liggern, Tømte, Forkjernsbråten, Hakkloen, Trehørningen, går veien gjennom den villeste mark, jeg har vandret i, og allikevel bor der folk på disse steder, der skjuler seg dypest inne i skogene."

Skjærsjødammen

Ved Skjærsjødammen

Snart ser jeg et gammelt veifår som tar av til høyre bort til elva. Jeg følger den gamle oppbygde veien og står snart ved restene av den gamle Kamphaug Sag. Steinmurene viser hvor saghuset stod, og mot syd er lange ledemurer for vannet ... Kamphaug Sag er den eldste oppgangsagen i denne delen av landet. Skriftlige kilder viser at den er omtalt alt på 16-1700 tallet. Tømmer ble fløtet nedover Nordmarksvassdraget og kjørt med hest fram til sagbruket. Jeg ser bort på det beskjedne fossefallet i elva, men vann kan være ledet fra høyere deler av elva. Jeg setter meg på murene, lukker øynene og lytter til elvebruset ... langt der borte synes jeg å høre skovlehjulets gang og sagbladets skjærende lyd ...

En modell av Solbergfoss kraftanlegg er nylig gjenfunnet og ryddet fram. Den ligger ca. 100 m nedenfor Skjærsjødammen.

Jeg følger løypa videre opp til Skjærsjødammen - og tar en liten rast på damkrona. Skjærsjøen er full av vann etter uker med regn, nordover ligger skydekket lavt over vannspeilet, og det regner lett på ny ... Langt der nord hører jeg fosseduren fra Bjørnsjøhelvete ...
Vannet fosser ut gjennom luker i dammen og blir til skumhvite virvler lenger nede ... Jeg ser ut for dammen der fløterne stod på flåter og staket stokkene gjennom sluket. Jeg ser han Alfred, Bjarne, Skogstad'en og'n far ... og over dem alle han Stor - Per med flagrende hår i vind ...
I stua ved dammen bodde Petra Amundsen, eller Petra Skjærsjødammen som vi kalte henne. Hun var rund og myndig og kunne sette mang en kar på plass. I mange år

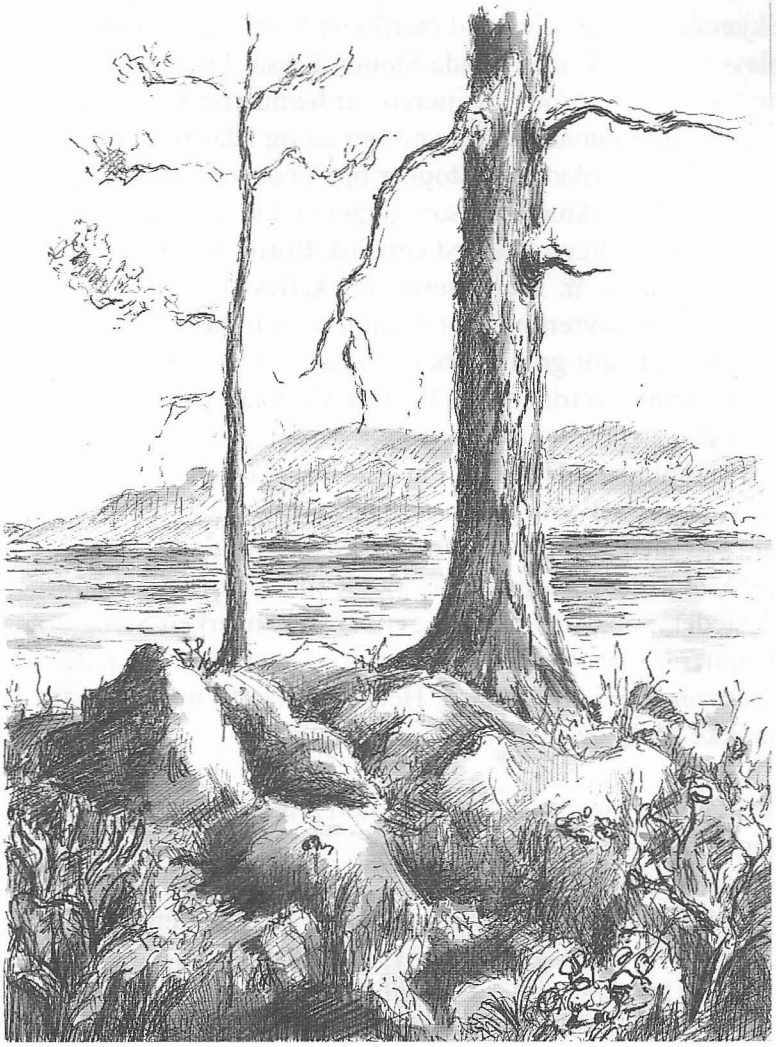
bodde hun her ved dammen og serverte farende folk langs veien .. I dag er stedet i Vannverkets eie og brukes som oppholds- og hvilested for de ansatte. Oppe ved Nordmarksveien stod tidligere damvokterboligen hvor familien Ola Viklund bodde en tid.

Jeg reiser meg og bestemmer meg for å ta en rask avstikker til Kamphaug. Jeg rusler opp stigningen fra veien og er snart oppe ved vollene og grunnmurene. Kamphaug var en av de riktig gamle Nordmarksplassene som den gamle Nordmarksveien gikk forbi. Nå er alle husene borte for stedet brant for en del år siden. Men jeg husker lysene fra vinduene der oppe når vinternatten falt på, og det var alltid fint å legge skituren om Kamphaug når jeg var på hjemtur ... Stedet tilhørte langt tilbake i tiden Kirkegodset. Jeg vandrer rundt på vollene der sommerens gras visner, lauvskogen som omkranser stedet, har ennå sine høstfarger og jeg skimter Skjærsjøen og Ullevålseter gjennom skydekket. Jeg husker best Kamphaug om våren ... med bekkeblom langs rislende bekker, tepper av hvitveis og dufter fra blomster av hegg og rogn ... Og midt på vollene stod de værbitte hus som kunne fortelle historier lange ... Ja ... slik vil jeg huske Kamhaug ... Det var som et paradis på jord ...

Jeg går tilbake til veien og følger den gamle rørgata nedover til Hammeren. Jeg stopper litt opp og lytter til elva som viser seg med fosser og stryk. På min venstre side reiser Sagåsen seg. En av de gamle Nordmarksveiene går der oppe i åsen fra Blåsås til Kamphaug. Sagåsen har vel fått sitt navn etter saga her nede ved Skjærsjøelva. Jeg går raskt

videre. Rørgata krysser veien rett overfor Nordseter og fortsetter nedover på østsiden av Møllerstua. Mellom Skjærsjøelva og veien ved Nordseter lå en gang i tiden en plass som het Slottet. Både Slottet, Blåsås lenger sydøst og Svingen ovenfor Hammeren var hammersmedplasser. Vollene og innmarka både ved Slottet og Blåsås ble tilplanet for mange år siden. Jeg stopper opp nede ved Møllerstua og den nye bomvaktboligen som ligger ved veien. Jeg ser forstmesterboligen like ved der Erik Børresen med familie bodde i mange år. Dette huset som kalles Hammeren, var før i tiden bestyrerbolig for Stangjernshammeren. Jeg husker at en stor grue var bevart i stuen som uten tvil var en forstmann verdig. Erik Børresen ble kalt den siste gjenlevende forstmester av den gamle sorten. Han var en staut kar, og var seg selv meget bevisst forstmannens viktige posisjon og betydning i samfunnet. Jeg ser han for meg der han står med hatt og stokk og peker på framtiden ... den unge, voksende skog ... Han hadde planteskole og arborè på stedet ..., og stod nok ikke tilbake for hverken Stangjernhammerens bestyrer, overlæreren eller presten i dalen ... "Begynn ikke i kommunen, Helge" sa han til meg, "der får du ikke brukt deg selv ..."

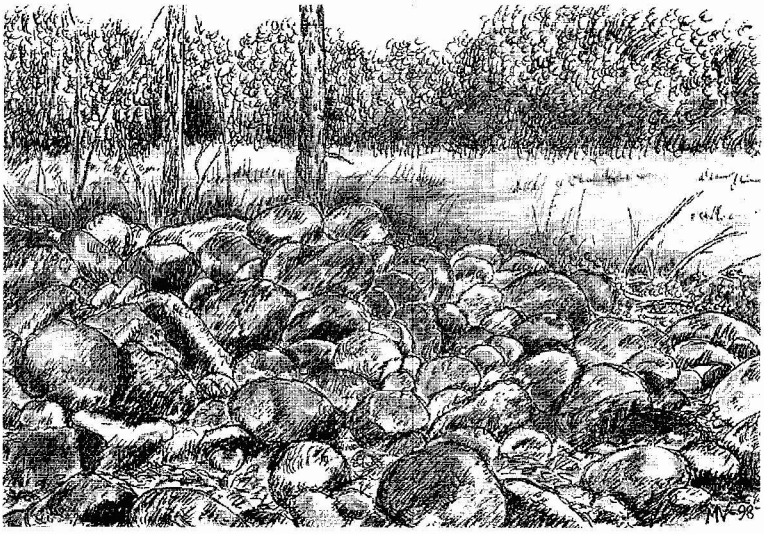
Jeg nærmer meg brua ved Hammeren igjen. Jeg stopper opp ved Hammeren Kraftstasjon som ble bygd i 1901 og restaurert og bygget om i 1972. Vannet ledes fra Skjærsjøen i to rørledninger med lengde 2400 m. Fallhøyden ble ca. 108 m. Når Kraftverket ble bygd var det nest størst i landet. Selv om kraftverket fortsatt er i drift, så er det i dag et fint kulturminne.

Ved Skjærsjøen

Rett opp for Kraftverket ligger den tidligere maskinsmesterboligen til Lysverket. Kraftverket og den pene hytta Peisestua eies i dag av Oslo Energi A/S. Mellom disse stedene lå det tidligere en arbeiderbolig like inntil veien. Svingen på den andre siden av Gamle Maridalsvei tilhører i dag Vann- og avløpsverket.

Jeg går med rolige og fornøyde steg over brua ved Hammeren. Det begynner å mørkne, men det regner fortsatt stille og mjukt. Jeg er imponert over all den kulturhistore som finnes i dette området, og jeg er glad for å ha opplevd noe av alt dette. Min høstdag langs Skjærsjøelva er omme.

Rydningsrøys, Kamphaug

LANGS DAUSJØELVA

Jeg går nedover på vestsiden av elva mot Dausjøen. Jeg vil vandre en dag langs Dausjøen og oppdage på ny gamle plasser, veier og gårder nord for Maridalsvannet. Der i Neskroken er et av de vakreste områdene i Maridalen. Det er en av de siste dagene i august. Skarselva renner rolig og døsig utover mot Dausjøen, det lange graset og sivet med brunlig skjær når meg helt til livet og vierkrattene stenger av og til min vei. Dette graset ble tidligere slått og brukt til fôr, derfor var det tidligere åpne strandenger langs elva. Du må se hvor du går her på grunn av alle grastuene og de våte søkkene. Der nede inneklemt mellom bergene ser jeg Dausjøen blinker i morgensolen, de gamle trærne på kollene rundt speiler seg i vannet ... og over det hele svever måkene ... Her på min høyre side i Haugerplantinga vokste for en del år siden søyleskog av gran, men nå er det meste hogd ned. Det var tidligere innmark her og mange av trærne fikk etter hvert råte i seg. Jeg passerer den skoglige forsøksflaten til Norsk Institutt for Skogforskning, og ganske snart står jeg ved kanten av Sørbråtamyra i nordenden av Dausjøen. Sørbråtamyra er visstnok nasjonalt verneverdig. Det er ei såkalt flatmyr av mellomrik type. I flomperioder stod vannet fra elva og Dausjøen ut over myra. Her vokser myrfiol, myrklegg, pors, blåknapp, takrør og flere starrarter. Men myra har også innslag av flere sjeldne plantearter som talgstarr, strengstarr, lappvier og vasstelg. Før i tiden når det var buskap på gårdene her, ble nok graset på myra slått og høstet. Jeg ser utover den store myra som nå delvis har fått høstens gråbrune farger. Det er et vakkert og variert landskap med historisk sus over seg. I byskogens flerbruks-

plan heter det at, "Formålet er å bevare myra og dens nære omgivelser av botaniske og landskapsmessige grunner." Kansje vil det igjen bli aktuelt å gjenskape det gamle slåtte-landskapet når Maridalen en gang blir vernet.

Jeg vandrer videre rundt hele myrområdet og setter kursen for vestsiden av vannet. Langs vannet er det noe kuppert og ulendt å gå .., det veksler mellom små knauser og koller, daldråg med gran- og lauvskog og små viker og bekker. Etter en stund setter jeg meg på et åpent berg ved vannkanten og ser utover vannets flate .. Her satt jeg også vårdager i unge år og så stimer av mort mellom nøkkerosene og en og annen gjedde som pilte ut fra sivet ... Det er stille nå ..., bare en liten krusning på vannet slik at sivet bøyer seg rolig fram og tilbake. Men fisk er det nok her ennå, og på andre siden hadde beveren sin hytte i mange år. Det er noe trollsk og uhyggelig som hefter ved Dausjøen ... Kanskje har det fått sitt navn etter beliggenheten mellom de steile og bratte ås- og fjellsidene der kraggskog av furu og gran klorer seg fast. Når tåken ligger tett over vannet en kald høstdag kan landskapet her oppleves både hemmelighetsfullt og øde ... Men kanskje er det slik at kjørekarer med malm, jern eller tømmer har gått gjennnom isen her med både hest og lass på ferden fra Hakadal Verk til Hammeren. For før i tiden gikk vinterveien langs Greveveien over Dausjøisen. Lenger nede mellom Sittpå og Brenners kom de inn på hovedveien igjen. Dette lyder meg sannsynlig for isen kan være tvilsom av og til på dette vannet på grunn av strøm og elveos ...

Jeg reiser meg og tar en avstikker vestover skogen før jeg vandrer videre sydover. Jeg går gjennom skog og kratt,

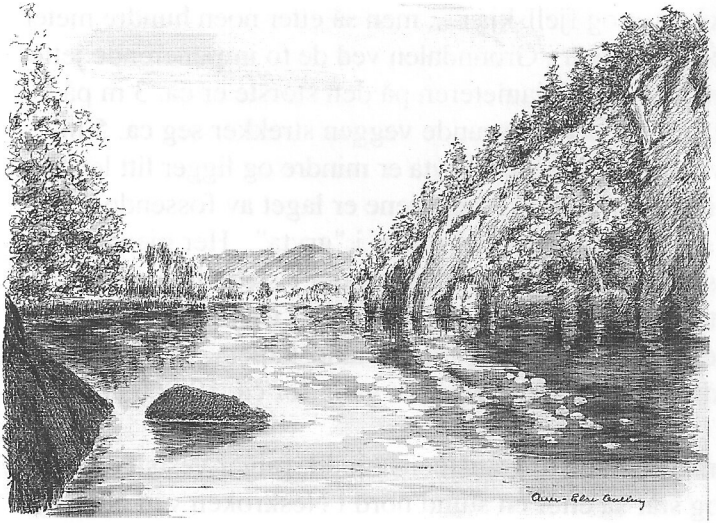

Brua der Greveveien krysser Dausjøelva

over knauser og fjellskjær .., men så etter noen hundre meter står jeg der øverst i Grønndalen ved de to imponerende jettegrytene i fjellet. Diameteren på den største er ca. 3 m på overflaten, og den halvrunde veggen strekker seg ca. 5 m oppover. Den andre jettegryta er mindre og ligger litt lenger oppe i lia mot nord. Jettegrytene er laget av fossende breelver som fikk steiner til å rotere i "gryta". Her gjennom passasjen ved Dausjøen må det under siste istid ha strømmet store mengder brevann fram under isen. Både isen og smeltevannet har slipt og formet landskapet ..., og slik ble også disse jettegrytene laget en gang for ca. 10.000 år siden.

Jeg finner tilbake til Dausjøens bredd, følger vestsiden nedover og står så etter en stund nord i Neskroken ved Nordby og Vårnhus. De seks plassene i Neskroken ... Nordby, Vårnhus, Sittpå, Vestby, Brenners og Bakken ... var alle tidligere husmannsplasser under Nes Gård. Disse fargerike og gamle småplassene eies i dag av Oslo kommune og er pietetsfullt restaurert og tatt vare på. Det er uallminnelig vakkert her i Neskroken. De grønne jordene, blomsterengene, skogholtene og de små stuene med smale gårdsveier imellom får deg nærmest hensatt til en annen tid. For mitt indre ser jeg gårdsarbeiderne der ute på jordene, og jeg hører rop og ståk fra kjørekarer, kullbrennere og tegelverksarbeidere. Jeg kjenner dufter av vekster, jord og myr, jeg hører skogens varlige sus og Dausjøelvas sang ... og over det hele svever måkene som på evighetens vinger ...

Det var avsides her inne før i tiden. Da gikk folk skauleis på stien vestover til Vellet for å komme til byen ... På Nordby har familien Kristiansen bodd i mange år. Før husene

Dausjøberget

Ved Dausjøen

ble satt i stand levde folk her i små og kummelige forhold. Men mange av dagens stressede bymennesker vil oppleve Neskroken som Guds grønne Paradis på jord.
Jeg river meg løs fra tiden som var, og vandrer gårdsveien sydover med skogen på begge sider. Mellom jordene er det frodig og skyggefull skog med myrdrag og bekkesig der skogens mangfoldige liv får leve i fred. Snart åpner jordene seg igjen og jeg står ved plassen Sittpå. Her kunne kjørekarene hive seg på lasset når de kom opp bakkene enten sydfra eller nordfra. Her i nærheten har også Neskrokens vannreservoar ligget.

Jeg går videre og stopper noe lenger nede. Greveveien kom vestfra Hammeren om Kallerud og Nes, gikk ned bakkene ved de store eikene og opp Verkensbakken ved Brenners før den krysset over jordet her syd for Sittpå og svingte ned mot brua over Dausjøelva. Bare langs mindre deler av veien kan du nå se det er den gamle Greveveien mellom Hammeren og Hakadal Verk.

Jeg ser plassen Vestby på min høyre side, passerer Brenners og går ned Verkensbakken til tomtene etter det gamle Nes Tegelverk. Jeg setter meg under en gran og hviler. Det er snart midt på dagen, jeg hører bølgende som slår inn mot strandbredden, og ser ender og gjess som samler seg i viken nære ved .. Jeg ser rester av tegelstein i vannkanten og gamle steiner som må ha vært grunnmurer til Tegelverket. Kanskje var det drift her ved Nes Tegelverk i flere hundre år før det ble nedlagt omkring 1880. De fant leire flere steder omkring på jordene og lagde blant annet takstein og murstein som du nå finner på flere hus i dalen. På Brenners,

Ved Dausjøen-syd

eller i Tegelbrennerstua som den egentlig het, bodde tegelbrenneren på Nes Tegelverk.

Vinden tar tak i meg der jeg sitter. Jeg kjenner jeg blir kald og reiser meg og går tilbake til veien. Jeg går vestover veien et lite stykke og stopper så ved de fire, store og gamle kongeeikene, der sagnet sier en konge ligger begravet. Jeg støtter ryggen mot den gamle stammen og ser utover Nes Gård. Denne gården med sitt naturnavn er en av de største, eldste og vakreste gårdene i Maridalen. Kanskje er gården fra før Kristi fødsel, den nevnes i alle fall i middelalderen. Her har det vært drevet jordbruk i hundreder av år, det har vært festligheter og badeliv i lyse sommernetter, trafikken på Greveveien har ståket forbi, og en gang i 1841 satt Henrik Wergeland oppe på kvistværelset og diktet sin Dalevise. Jeg mener å ha lest at Nes gård en gang i tiden hadde hele 13 - 15 husmannsplasser under seg. De lå vel som små rydninger rundt i skogkantene. På en av plassene bodde visstnok en kar som bar navnet Haakenstad, og som en tid var fullmektig over skogene i nærheten. Jeg skulle gjerne møtt ham ... Enten var det vel meg selv fra et tidligere liv, eller så var det en kar som hadde noe til felles med meg ...

Lenger mot vest og vannet ser jeg for meg Ødegården eller Tømte som den opprinnelig het. Dette er også en meget gammel gård som har fått sitt navn etter tidligere boplasser eller tufter på stedet. Under Svartedauen i 1350 lå gården øde. Gården er nå i mange år drevet av Tore Brodin. Gården hadde visstnok en husmannsplass som ble kaldt Øgårdsstua og lå lenger nord i Øgårdshagan. Framme ved veien lå sommerstedene Maristua, Solbakken og Sommerro.

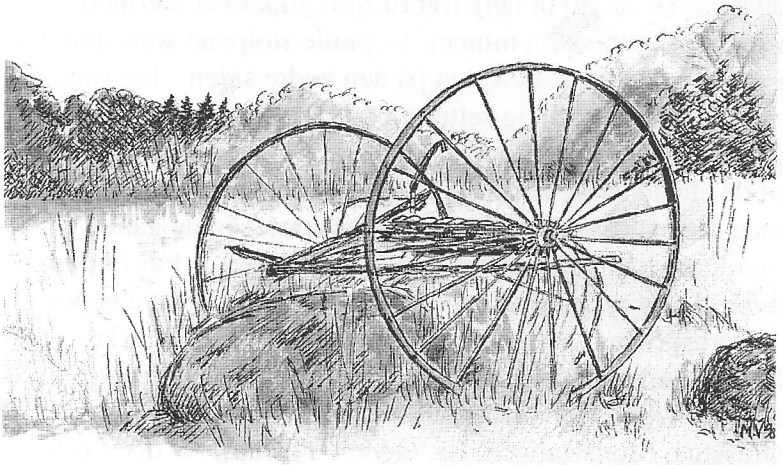

Nordby

Jeg går veien tilbake mot Dausjøelva. Den gamle brua over elva var en ca. 50 m lang trebru som gikk over nærmere vannet. Jeg mener å minnes de gamle stolpene som stod der i vannet, og farene av veien på den andre siden. Jeg vandrer opp til Sander gård og setter meg i ly av veggen til den gamle Drengestua. Sander gård har vin-navn og hører også til de eldste gårdene i dalen. Gården ligger høyt og fritt med fantastisk utsikt mot Maridalsvannet, og de gamle tuntrærne kan nok fortelle mang en historie ... Før i tiden hvilte tømmerkjørerne her i Drengestua før de satte nedover "Merrasprenga" og utover Maridalsvannet mot Brekke Bruk. Sander Gård hadde husmannsplassene Sagstua, Sanderberget, Halvorstua, Slåttebråten, Sanderstua, Gresstua, Monsetangen, Ila, Odden og Hen. Av disse er det bare Sanderberget og Sagstua som står i dag.

Jeg går tilbake over nybrua over Dausjøelva og fortsetter oppover på vestsiden av elva. Her lå Kornløken og Ludvigstua en gang i tiden ... husmannsplasser under Nes. Mellom jordene og elva er gammel hage- og beitemark.

Her langsmed Dausjøelva, på begge sider, er det et variert og opplevelsesrikt naturmiljø. Jeg går under skyggefulle graner og lauvtrær, forserer små myrdag og sumper ... og hele tiden renner elva rolig ved min side. Grenene henger ut over vannkanten, vindfall og tørrtrær krysser min vei ... og jeg minnes fuglesangen her om våren ...
Skogen her langs bredden er nå vernet som myr-, våtmarks- og sumpskogreservat. Her er det rike utforminger av sumpskog, høgstaude-, lågurt- og bregnevegetasjon.

Rakarive ved Dausjøbrua

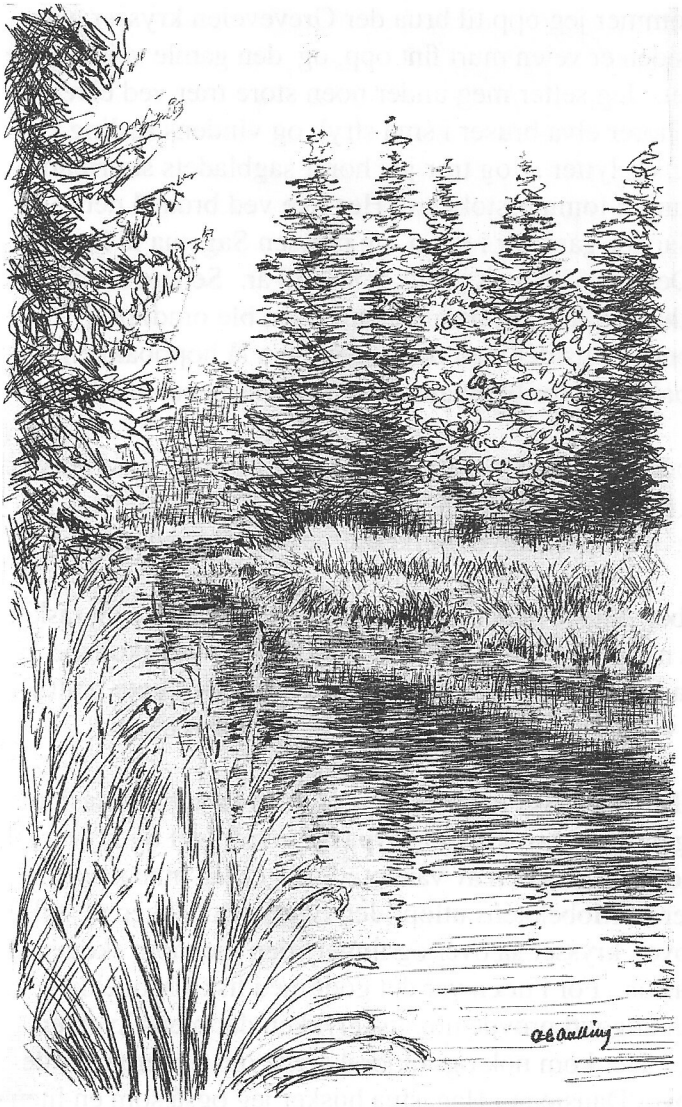

Sittpå

Snart kommer jeg opp til brua der Greveveien krysser elva. På vestsiden er veien murt fint opp, og den gamle veitrasèen er ryddet. Jeg setter meg under noen store trær ved elvekanten, hører elva bruser i små stryk og vindens rasling i lauvet ... og lytter ... og tror jeg hører sagbladets skurrende lyd gjennom tømmerstokken. Her like ved brua lå det sag under Sander gård før i tiden, og plassen Sagstua lå her også. Den var visstnok i bruk i 50 - 60 år. Senere ble det bygd uthus og låve og husmannsplassen ble omdøpt til Berntsberg. I lisiden ned fra Greveveien lå hoppbakken Sagstubakken hvor blant annet Lauritz Bergendahl hoppet.

Berntsberg er i dag en liten idyll her på vår jord, geitramsen røyter i kanten av den skogvokste myra, det er stille og fredelig ... bare de høye bjørketrærne vaier i vinden ...

Dagen begynner å helle, jeg ser skyggene blir lengre og rasker på for å nå tilbake. Jeg klyver opp og går over bergkollene ved elva. Her er det vilt og trollsk, bergveggen stuper bratt i elva og vannet og furuene klamrer seg fast i skrentene.

Her på Dausjøberget er det variert og interessant vegetasjon, men jeg går mot øst, krysser løypa og myrdraget og klyver opp lisiden på østsiden av vannet. Snart er jeg inne på stien nordover til Mobekkens utløp. Jeg følger Mobekken et stykke oppover, krysser så over og finner stien gjennom skogen til Hagastua. Før i tiden var det godt med fisk i Mobekken, ... mang en unggutt prøvde nok fiskelykken der mens kvelden seg på ... Her kom nok også kjørekarene om vinteren når de skulle over Dausjøen. Hagastua husker jeg også som en liten idyll her på jord, ... med blomsterflòr og grønne jorder, gamle

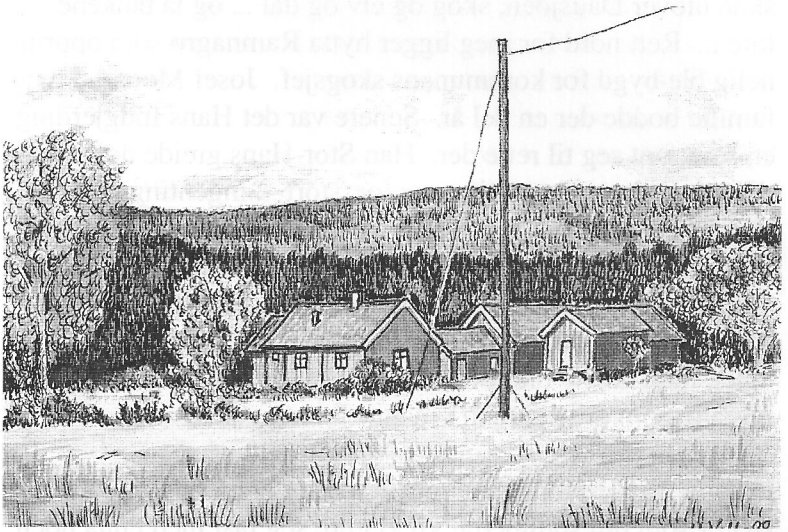
Den gamle igjengrodde Slåttemyra - Sørbråtamyra

rare hus ... og storskogen ... som vokste tett omkring ... Jeg sparker bort i noen gamle redskaper som ligger i gresset ..., husker mannen med hatten og de fillete buksene som slo vollene med ljå før i tiden ... og finner så min sti mot åsen øst for Sørbråten gård. Der er det godt å sitte i solnedgangen og skue utover Dausjøen, skog og elv og dal ... og la tankene fare ... Rett nord for meg ligger hytta Ramnagrø som opprinnelig ble bygd for kommunens skogsjef. Josef Monsrud med familie bodde der en del år. Senere var det Hans Indgjerdingen som fant seg til rette der. Han Stor-Hans greide det meste .. her i verden ... ingenting var for stort ... ingenting for lite ... Han hogg og kjørte, bannet og sang en trall ... og han kjørte Lada ... Sørbråten gård som ligger høyt og fritt med utsikt mot Dausjøen, var opprinnelig husmannsplass under Vaggestein gård. Før var det en stor og imponerende villa syd på tunet, men denne ble revet i 1972. Jeg husker familien Arne Fossum som drev gården i mange år.

Det går mot kveld, men augustdagen er ennå mjuk og mild ... Det er som om sommeren vil klamre seg fast med ennå noen dager og uker ... Jeg ser solstreifene ut over dalen, hører susen fra Skarselva der nord og vender blikket nord-over mot kollene ...

En augustkveld er omme. Jeg har vandret en dag i et område som er ualminnelig rikt på natur og kultur ... noen vil si den vakreste delen av Maridalen. Det er ikke uten grunn at dalen står på listen over de mest verneverdige kulturlandskap i Europa.

Jeg reiser meg og finner stien videre mot Maridalsveien ...

Vestby med brannflata til høyre

FRA GRINDA TIL MARIDALSVANNET

Jeg står ved Grindasletta en tidlig vårdag i mai. Jeg vil møte våren på kjente og kjære stier i den sydlige delen av Maridalen. Ingen steder bruser våren så heftig i mot deg som nettopp her mellom Brekke og Låkeberget, hvor dalen åpner seg i all sin prakt. Jordene ligger ennå brune og nakne etter vinteren, men det dufter av mold, og en svak soldis dekker det hele. Dalen er omkranset av skog som snart vil springe ut i vårens drakt, bare selje - og oretrærne blomstrer på sine nakne grener. Jeg har møtt våren her mange ganger, men vender alltid tilbake .. Jeg vil oppleve nok en gang det store naturens spill når dalen våkner av vinterdvalen, isen på Maridalsvannet revner for vinden .. og vårskogen kommer deg åpent i møte ..

Jeg rusler bortover Grindasletta. Det er et variert og vakkert område som er mye brukt av lokalbefolkningen. De gamle husene er revet for lenge siden, men ved tuftene vokser bærbukser og bringebær og vitner om tidligere tiders bosetting. Gamle folk mener navnet kommer av en grind som stod der Ankerveien krysser Svenskemuren.

Ankerveien ble bygd for omlag 200 år siden forbi sydenden av Sognsvann og plassene Trosterudløkka, Dammen og Sandås. En gren av Ankerveien gikk så østover forbi Kringsjå, Langmyr og Grinda til Brekke gård og Brekke-saga. En annen gren gikk nordover Skjervenmarka til Stensrud og Stangjernshammeren ved Skjærsjøelva. Mellom Sognsvann og Grinda er store deler av veien borte på grunn av bebyggelse, men fra Grinda til Brekke ligger

den nesten som før i tiden. Du kan følge den gamle veien tydelig gjennom den frodige skogen ned til Brekkekrysset. På et av trærne har Skogvesenet satt opp et kulturhistorisk informasjonsskilt om Ankerveien.

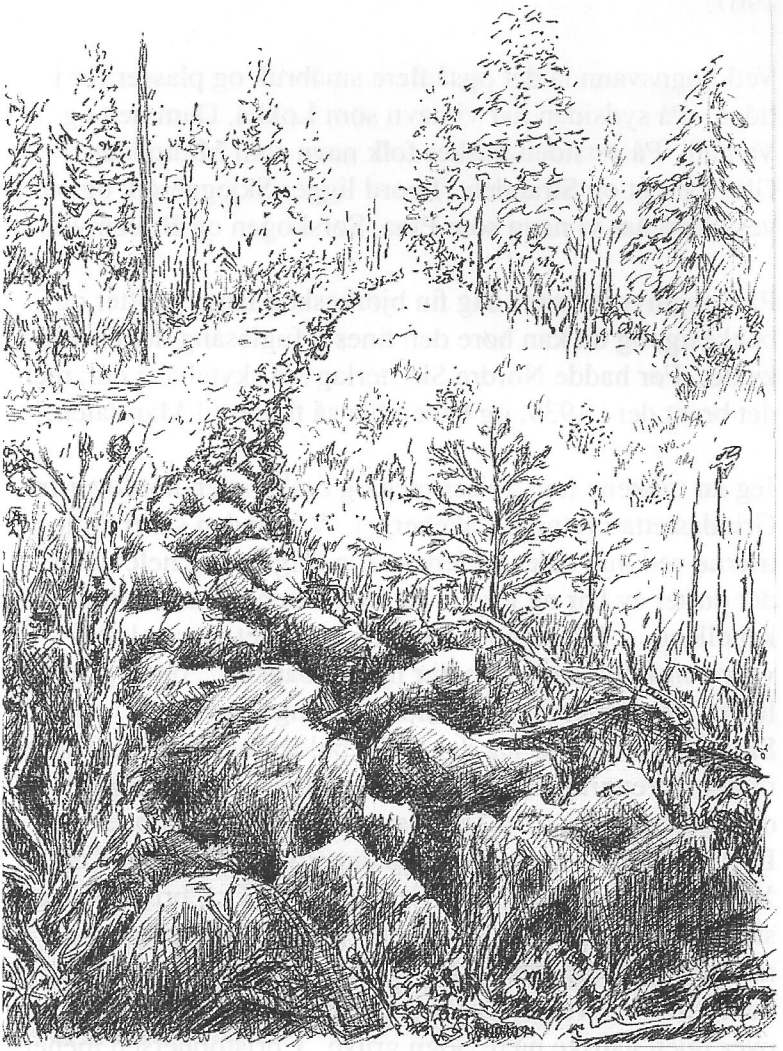
Jeg setter meg ned i kanten av Grindasletta, ser vestover skogen mot Sognsvann og lar tankene gå langt tilbake i tiden. For flere hundre år siden ble det startet opp gruvedrift ved Sognsvann. I dag kan man se spor etter gammel gruvedrift fire steder. Dette er ved Sogn gruve (øst for Sognsvann), Gaustad gruve (syd-vest for Sognsvann), Vettakollen skjerp og Båntjern skjerp. Det var kansler og prost ved Mariakirken, Morten Krabbe, som startet opp drift i Gaustad gruven i 1540. Etter han var det slottsherren på Akershus, Peder Hanssøn Litle, som overtok gruven. Han lot også bygge en masovn hvor malmen ble smeltet. Sognsvanns- gruvene med tilhørende masovn og hammer synes å ha vært det eldste anlegg av denne art i Oslo-området. Malmen i gruvene har oppstått ved at smeltemasse fra jordens indre har trengt opp gjennom Kambro-silurisk leirskifter og kalkstein. I kontaktsonen har det oppstått hornfels- og marmor-bergarter. I disse marmor-bergartene er det samlet opp metallholdige damper og dannet malmer som magnetitt, svovelkis, kobberkis, sinkblende mv. Rundt 1967 ble Gaustad gruven sprengt og fylt igjen for å unngå ulykker. Bestyreren på Gaustad sykehus hadde fått sprengingstillatelse av politiet og satte igang dette arbeidet. I dag hadde vi nok tatt bedre vare på disse gamle og interessante kulturminnene. Ved Sogn gruven øst for Sognsvann er det også tipphauger og ruiner etter en hestevandring (gøpel). Flere opplysninger om gruvene finnes i artikkelen

"Grubedriften ved Sognsvann" av Tom Victor Segalstad, 1967.

Ved Sognsvann lå det også flere småbruk og plasser før i tiden. På sydsiden har vi navn som Løkka, Dammen og Valhall. På østsiden husker folk navn som Midtodden, Glassberget og Stranden. I nord ligger Skjeggerød, og på vestsiden har vi navn som Pina, Sørskogen og Bråtemyra.

På Langmyr vokser i dag fin bjørkeskog langs grøfter og bekkesig, og du kan høre den fineste fuglesang der en vårkveld. Før hadde Nordre Skytterlag sin skytebane der, men det brant der i 1939, og banen ble så flyttet til Maridalen.

Jeg lar tankene fare, reiser meg og rusler stien nordover fra Grindasletta i retning Låkeberget. Vårvinden suser stille i trærne ved min side, fuglenes sang følger meg hele tiden, det dufter av bar og jord ... og hvitveisen blinker hvit i bakkehellene ... Det er godt å gå slik i stillhet og se alt det vakre omkring deg, du hører hjertet banker ... og er glad for livet ... Det er ennå tidlig morgen, langt mot nord .. oppe i Skjervenåsen hører jeg det svake bulder av en orrhane som møter solrenningen. Jeg går på historisk grunn. Jeg følger den gamle steingarden, eller svenskemuren, nordover ... Den ble bygd av svenske krigsfanger i 1808 etter at Karl XII ble slått ved Bakås og Gjelleråsen. H.O. Christophersen skriver at muren mest sannsynlig markerer sognegrensen mellom Østre og Vestre Aker. Det er et imponerende byggverk. Muren svinger av vestover mot Svartkulp og går sydover igjen ganske nære Sogn gruve. Christophersen mener å ha hørt at muren gikk helt syd til Sankthanshaugen. Det

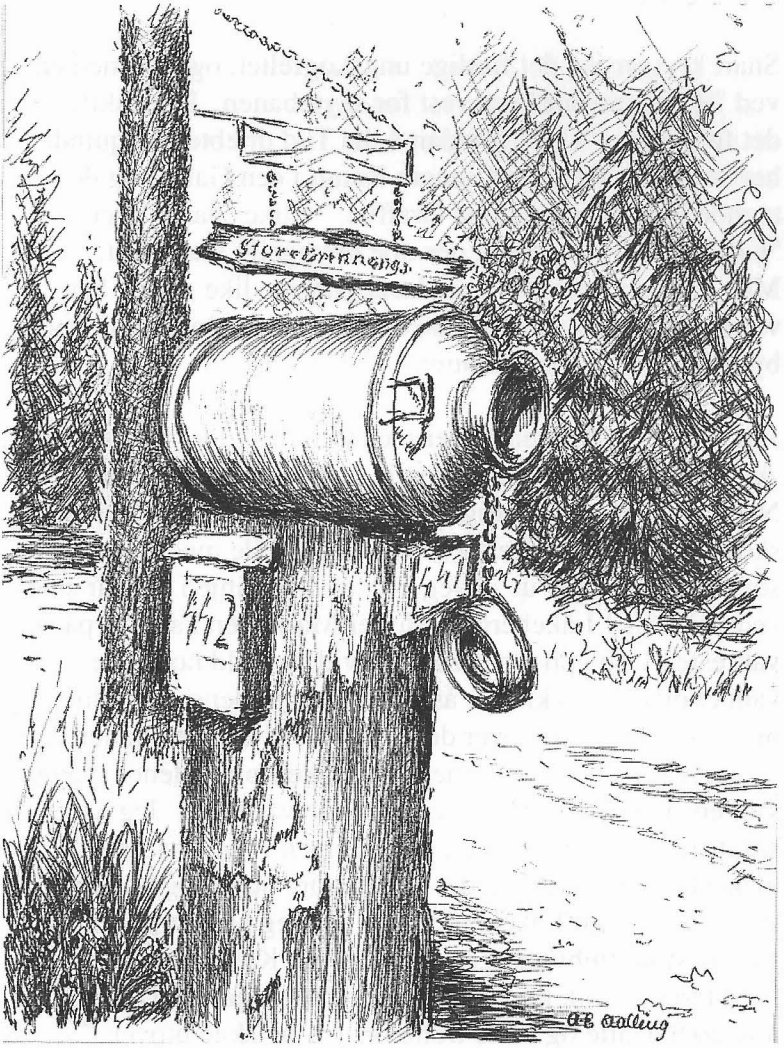

Svenskemuren ved Grinda

er satt opp et kulturhistorisk skilt nære muren rett nord for Grindasletta.

Snart krysser jeg det frodige ungskogfeltet, og står med ett ved "Kastegravene" rett vest for skytebanen. På et skilt står det følgende: "Udi Christian 4 dis Tiid dræbte een quinde her sit Barn. Hun bleff senere hængt i een Galge, og de tvende Hobe her ere deris Graffue." Slike "varp" eller "kast" har vi flere steder der noe uhyggelig har hendt. Men Christophersen mener kastegravene like gjerne kan være et minne over to svensker som døde i slosskamp under byggingen av Svenskemuren.

Jeg vandrer videre nordover gjennom duvende, tynnet furuskog som danner et beskyttende teppe over mitt hode. Noen steder er det frodige søkk med hvit og rank bjørkeskog. De står der lyse og forventningsfulle med knopper som snart springer ut ... Jeg krysser kraftlinjen og står snart ved veien nær Låkeberget. Her er Maridalen kanskje på sitt vakreste. Den åpner seg med ett vid og mild nordover mot vannet og de skogkledde åsene, du ser jordene, de rødmalte hus og kirken .... og over det hele svever måkene under sky ... Jeg går ned og setter meg på en åkerholme, lener ryggen mot en sten og lytter ut i den gryende vårdag ... Jeg hører suset fra de gamle bjørker, fuglesangen i hagemarken, måkeskrikene og der ... der i mitt indre hører jeg bussen som stopper ved Låkeberget kafè .... Jeg husker godt den gamle, store trebygningen hvor det var Kafè før i tiden, og hvor farende folk kunne kjøpe forfriskninger ... Der var det nok godt å sitte og hvile trette ben, ... og skue utover "... den fagre Maridal.." Nå er alt dette borte ..., bare stedene

Innkjøringen til Store Brennenga

Berg og Nordre Låkeberget er igjen. Navnet Låkeberget skal visstnok skrive seg fra en kar som het Låke, og bodde i ei lita stue der i skogkanten.

Jeg hører motordur ute fra jordene og ser nordover i retning Skjerven. Mellom Maridalsveien og vannet ligger i dag de tre gamle gårdene Skjerven, Store Brennenga og Lille Brennenga. Mellom Låkeberget og Brekke har det ligget mange plasser og bruk som er utførlig beskrevet i boka om Maridalen, utgitt av forlaget Grøndahl i 1989. Skjerven gård er en "vin"-gård og er kanskje hele 2000 år gammel. Gården fulgte Nordmarksgodset fra 1797 da senere statsminister Peder Anker kjøpte gården. I 1912 ble gården solgt til Oslo kommune. Skjerven gård hadde husmannsplasser på vestsiden av Skjærsjøelva. Drengestua og stabburet på gården er svært gamle.

Jeg reiser meg og tar sekken på min rygg. Det begynner å li ut på dagen, jeg kjenner varmen som brer seg i kroppen og rusler sakte gjennom eng og skog den korte veien bort til Store Brennenga. Det er et sjarmerende og stille sted med gammel hovedbygning og stabbur. Gården var i tidligere tider eid av Muus-familien og Arne Thorstad. Oslo kommune kjøpte begge Brennenga-gårdene i 1896 - 97. Selv husker jeg godt Jørgen Sundby som drev gården i mange år. Keiser Wilhelm II besøkte gården 03. juni 1890. Han ville oppleve ..."... den fagre Maridalen ..". Fra dette besøket står det ennå en minnestein og en steinbenk.

Jeg går gardsveien tilbake og tar av veien fra Helgerud nedover mot Lille Brennenga. Her ved Maridalsveien lå

plasser som Hærkerud, Salmakerstua, Musestua, Helgerud, Søndre Låkeberget og Fyllingstua. Inne i skogen vest for Salmakerstua lå plassen Skraperud. Jeg tar av gårdsveien mot Lille Brennenga og følger allèen nedover mot Strandholt og Skovheim. Det er skyggefullt og svalt her, solen streifer gjennom trærnes grener og vissent løv dekker bakken. Jeg går nærmere vannet og finner tuftene etter bygningene som stod her en gang i tiden. Fuglenes sang følger meg på vei, jeg ser spor etter elg og rådyr, og jeg ser at den yngre skog tar naturen tilbake ... Her var en gang festligheter, badeliv og latter .. Strandholt var i Brandt-familiens eie før i tiden. Skovheim var landsted for Tschudi-familien. Nå er bare vage spor tilbake, ... en busk, noen blomster som viser at folk har levd her ...

Lille Brennenga ble kjøpt av Oslo kommune i 1896. Jeg leter litt ..., men finner så den gamle gårdsveien mellom Lille Brennenga og husmannsplassen Bekken ved Maridalsveien. Veien går i tydelige fàr over jordene mot Stubberud, og før i tiden passerte den husmannsplassen Stubberudbråten. Omlag 100 m vestover fra Bekken lå plassen Pølen. Astarud er en annen plass som skal ha ligget her mellom Brekke og Brennenga. Nå er bare Engelsrud tilbake. Flere av disse plassene hørte tidligere inn under Nordre Tåsen gård. Nærmere Maridalsvannet og Brekke Bruk lå plassene Brekkestranden og Lillestranden. I nærheten av sagbruket lå også plassene Sagstua og Sohnerstua.

I dag kan vi se den gamle allèen som førte ned til Stubberud gård fra Maridalsveien. Men det jeg husker best er de tre store arbeiderboligene som ble bygd i 1910, og som lå nære

Maridalsveien. Jeg husker at noen av barna her gikk på Maridalen skole. Bygningene var store og ikke særlig pene, så det var vel ikke noe stort tap da de ble revet i 1974.

Jeg vandrer videre allèen østover mot Maridalsvannet. Jeg passerer tuftene etter Stubberud gård som en gang ble kjøpt av grev Wedel-Jarlsberg og lagt inn under Brekke gård. Allèen er gammel og medtatt av vær og tidens tann og burde vel restaureres og fornyes. Snart er jeg nede ved sydenden av Maridalsvannet. Jeg ser nordover vannet, isen gikk tidlig i år ..., nå slår bølgende sakte mot stranden. Vannet er demt opp av de store grusavsetningene fra siste istid mellom Brekke/Nydalen og Grefsen. Nå føler jeg at jeg er på gammel historisk grunn. Her ved sydenden av vannet lå Brekke sagbruk som tok i mot de store tømmermengdene fra Nordmarkas skoger. Jeg rusler veien bortover og setter meg i solveggen på Grønvold. Det er langt på dag, sola varmer godt her i hellingen. Jeg ser ut over elva og hører suset fra Frysja-fossen. Rundt meg gror vårens vekster opp mot lyset. Det er som jeg hører de nye knoppene og skuddene gror og vokser ... Over meg suser det i bjørkekronene. Grønvold var opprinnelig en husmannsplass, men senere bodde formennene ved sagbruket her ... Det er godt å tenke på at plassen er bevart, ... det er så mye som ellers er borte ... Ut i mot vannet på de gamle sagbrukstomtene vokser det i dag frodig og interessant lauvskog. Her finnes svartor, gråor, selje og bjørk i en fin blanding, og fuglelivet her er sjeldent rikt. Om våren kan du her lytte til fuglenes sang og høre vindens visking i kronene ... Skogen tar tilbake de gamle tomter ..., bare her og der kan du ane flishauger og fyllinger fra sagbrukstiden.

Ved Grytebekken

I dag er det badelivet, soling, bebyggelse, krepsing og fiske vi forbinder med Frysja-elva. Beveren gjør også iherdige forsøk på å etablere seg. Men slik var det ikke før ... den gang P.C.

Asbjørnsen vandret her med sin fiskestang. Jeg husker Brekke sagbruk godt ..., jeg gikk ofte forbi der som gutt, på min vei til Oset. Det var alltid liv og røre og støy fra bruket. Utover våren kunne du høre kjerraten gå og du hørte at sagbladene hvinte. På kjerraten ble det barka tømmeret heist opp fra dammen i elva til saga, fløterne stod på flåter og staket med sine lange haker ... og langt oppover elva var det fullt av tømmer. Lauvskogen langs elvekanten suste i vårvinden som nå ..., fossen i elva bruste i skumhvite kast ... og auren vaket og svømte langs elvekanten .. Men arbeidslivet, slitet og aktiviteten fra den gang er nå borte for alltid ... Et arbeidsliv som varte i over fire hundre år med fløtere, planke- og tømmerkjørere, smeder og overklassens ledere og eiere .. Men vakkert er det her ennå ved Øvre del av Akerselva.

Før i tiden var det også turist- og badeliv her ved Maridalsvannet. Den gang leide mange seg inn ved Maridalen Turisthotell, som i dag bærer navnet Rønningen Folkehøyskole.

Brekke Bruk med sagbruk, høvleri og elektrisitetsverk hørte inn under Brekke Gård. Denne erverdige gården med hovedbygning opp ved Brekkekrysset fulgte lenge med Nordmark-godsets historie. Den gamle jordveien er forlengst bebygd med hus og industri.

Ved Grønvold der jeg sitter blir skyggene lengre. Den fine vårdagen vil snart være omme ... Jeg må komme meg videre

Sander gård

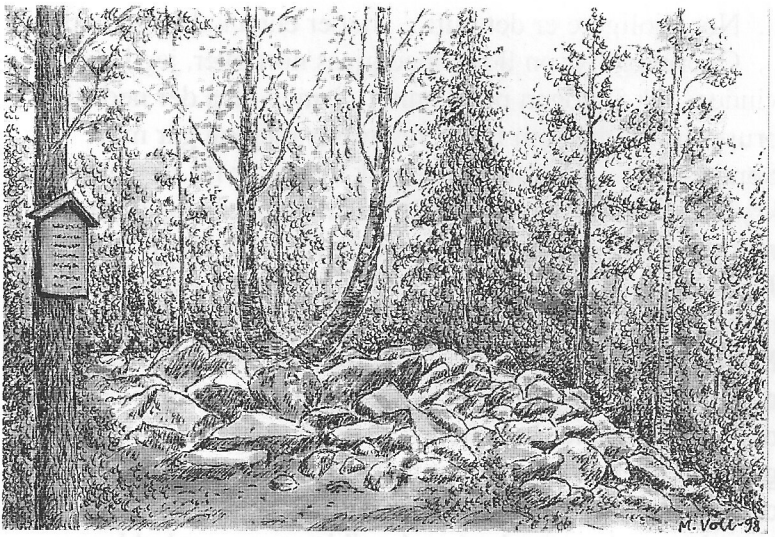

Alléen ved Stubberud

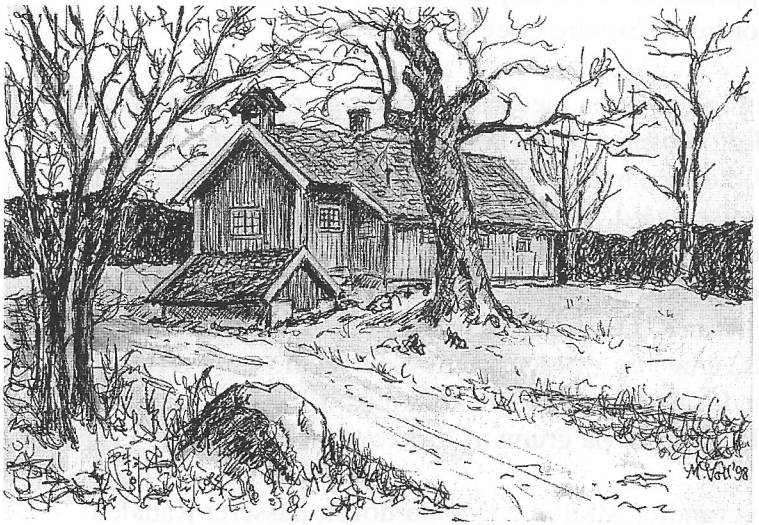
... Noe kjøligere er det blitt ..., det er ennå kaldt om nettene ... Over meg flyr en flokk med gjess nordover, jeg hører vindens tak i skogen mot vannet ..., men elva der nede den bruser like stille som før .. Jeg reiser meg og går mot Søndre Oset. Det var hit jeg gikk i unge år fra Brekke-krysset. Jeg ser opp på den store, hvite eneboligen i bakken mot øst. Min onkel fløtningssjefen Kristian Hoel bodde der. Jeg husker den lange trappen ned i haven hvor det var så mange epletrær, jeg husker det store huset med utsikt mot Maridalsvannet, og jeg ser ennå for meg det signe og rød-malte, lave uthuset med tømmervegger. Jeg minnes min onkel fra Nordmarkas skoger, skrivebordet hans med den gamle regnemaskinen og at han alltid var så fint kledd i grå-dress og hatt ... Det lave uthuset er nå satt i stand av Vann- og avløpsverket som bruker det til lager og oppholdsrom. Opprinnelig lå det to plasser her på østsiden av dammen .., Nordre og Søndre Oset.

Jeg følger veien med raske skritt og er snart oppe ved Midtoddveien. Etter noe gange er jeg framme ved Midtodden hvor det en gang lå en husmannsplass under Grefsen gård. Jeg går ned til tuftene og setter meg på noen stener. Jordene omkring ble plantet til for en god del år siden. Nå har Norsk Institutt for Skogforskning forsøks-felter her. De siste husene på Midtodden ble oppført i 1870 - 80 årene av Waldemar Drevsen. Han var en ivrig jeger. Stedet ble kjøpt av Oslo kommune i 1891, men ble så revet i 1960-årene på grunn av drikkevannet.

Jeg vandrer Midtoddveien nordover, passerer Rådalen med variert og interessant lauvskogvegetasjon og stedet

Bygdeborgen ved Monsetangen

Drengestua, Sander gård

hvor "Tolvmannshula" skal ha ligget. Midtoddveien er en sjelden fin vei som er lagt fint i terrenget. Flere steder er det uallminnelig vakker utsikt mot Maridalsvannet. Etter at jeg har passert tunnelen for jernbanen på min vei mot Monsetangen ser jeg skiltet ved veikanten hvor det står "Bygdeborg". Jeg følger stien opp lia mot øst og står snart oppe på åsen hvor ruinene av bygdeborgen lett kan sees. Bygdeborgen ble oppdaget for første gang høsten 1991. Denne borgen på østsiden av Maridalsvannet har kraftige murer og er lett å se. Kjellaug Hov skriver i Arkeologisk Tidsskrift nr. 57/92 at det er flere teorier til slike borger. En teori er at de var et tilfluktssted for bygdens befolkning i ufredstid. En annen teori er at de er kontrollposter ved en ferdsselsvei. En annen teori er at de er markering av territorier eller grenser. Denne borgen ved Midtoddveien kan godt være en såkaldt veiborg, da den ligger ved en viktig ferdselsvei mellom Maridalen og Nittedal. I Oslo og Akershus er det kjent ca. 35 bygdeborger f.eks. på Kolsåstoppen, Skaugumåsen og ved Semsvannet. Borgene er datert tilbake til romertid/folkevandringstid.

Jeg går med andektig ro tilbake til Midtoddveien og fortsetter fram til Monsetangen, Der tar jeg en siste rast, setter meg under en gran ved kanten av vollen og ser oppover den steile lia mot Solemskogen. Her var det en gang byggevirksomhet av ivrige sjeler langt nærmere vår egen tid. I tidlige tider tilhørte Solemskogen Linderud gård. Men i 1897 kjøpte eiendomsmegleren Anton Tschudi skogområdet. Han fant snart ut at skogen lå i nedslagsfeltet for byens drikkevann og tilbød derfor Kristiania kommune å kjøpe området. Dette førte ikke fram, og Tschudi begynte derfor i

1903 å utparsellere tomter. Han henvendte seg til småkårsfolket og tilbød tomter for kr. 125,- pr. dekar. En liknende utvikling vet vi skjedde nord i dalen på Sørbråtaskogen. Utover i første del av dette århundre ble det livlig aktivitet og byggevirksomhet her på Solemskogen. Hytter, hus og enkle veier ble anlagt i de bratte og vanskelig tilgjengelige områdene. Mye av arbeidet skjedde på dugnad. Nybyggerne her oppe håpet på jernbanestasjon ved Gresstua rett nord for Monsetangen, men den kom aldri. Av hensyn til skogbruket fikk vi i stedet anlagt Sandermosen stasjon i 1909. Alt i 1905 ble drikkevannet brukt som argument for å fjerne nybyggersamfunnet, og Kristiania kommune begynte å kjøpe opp tomter og rive. Litt etter litt var det mange som ga opp sine bosettingsplaner. Først i 1973 ble Solemskogen anerkjent som bosettings-område. Jeg ser bort på Grytebekken og Kringlebekken som har skapt så store problemer for byggevirksomheten på Solemskogen. Avløpet fra disse vannene renner til sist ut i Maridalsvannet rett syd for Sannerstua.

Jeg reiser meg og finner min sti mot Gresstua og Sannerstua. Den fine vårdagen går mot kveld. Det er stille ..., bare en liten, mild bris i trærnes kroner. Maridalsvannet ligger stille og hviler i aftenes skjær ... I nord ser jeg de kjente koller med siste streif av sol .. Maridalen hviler i stille tilfredshet denne vårdagen i mai, og jeg føler at mitt indre har den samme tilfredse tilstand ... En opplevelsesrik og vakker vårdag er slutt ... I det jeg passerer Sanner gård kaster jeg et blikk nedover Merrasprenga .

Så retter jeg ryggen og går med raske skritt mot Nes og Maridalsveien.

VÅRSKOG

Jeg lengter til vårgrønne lier,
der fuglene bygger sitt bo.
Der går jeg på gjengrodde stier,
..finner hvile, stillhet og ro.

Jeg søker de dunkle skoger,
..til myrer og bortgjemte tjenn`.
Der finner jeg nye krefter,
..ser mening i alt..min venn..

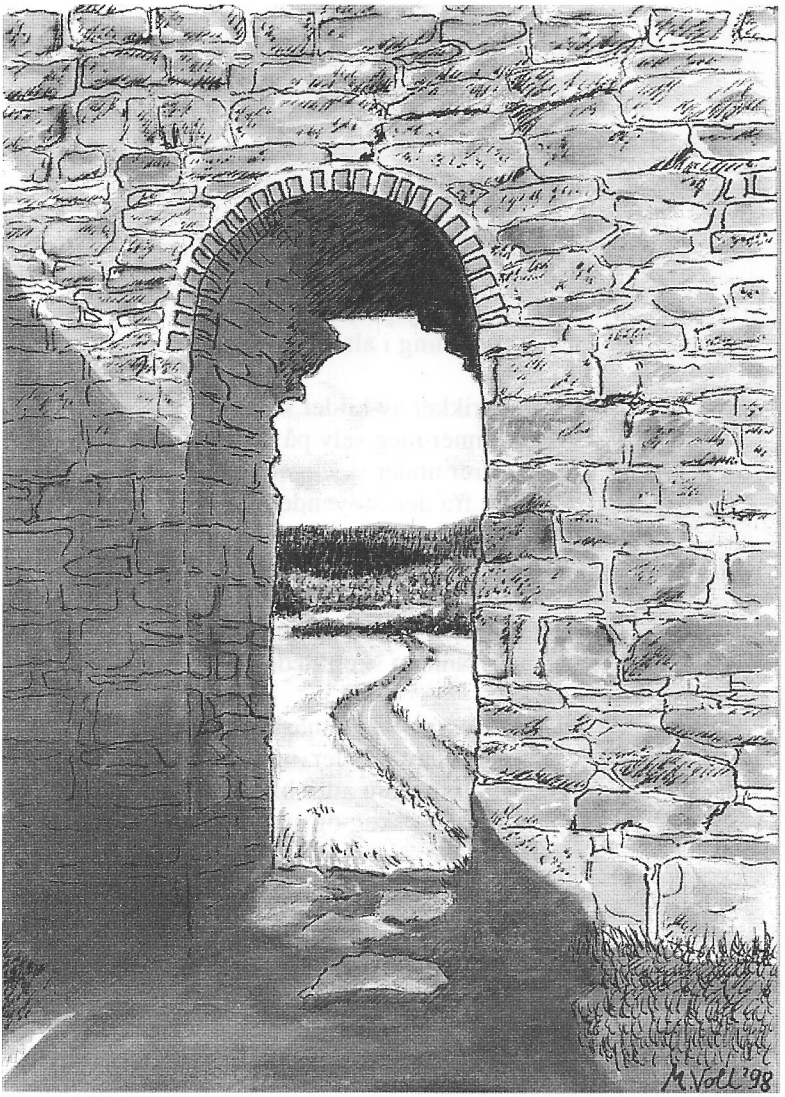
Jeg drikker av kilder klare,
Og finner meg selv på ny.
Vandrer under skjeggete graner..
..bort fra den støyende by..

Der inne ved Barlinhøgda..
..der blir min tanke fri..
Lik ørnen på brede vinger
over vann og skogkledd li.

Jeg kjenner de mange dufter..
..av jord..av vekster..og bar..
Ser Symra som atter blommer..
..hører liv i skog og snar..

Hvile jeg finner i mose og lyng..
..når kvelden siger på..
Da takker jeg Ham for livet
..og skogens sti..jeg fikk gå ..

Helge Haakenstad

M.Voll '98

ÅRSMØTEINNKALLING

Til medlemmene, innkalling til årsmøte 1998

Tid: Torsdag 3. desember kl. 19.00
Sted: Maridalen Velhus, krysset Maridalsveien/Kasaveien

I Markakoret underholder

II Forslag til dagsorden på årsmøtet:

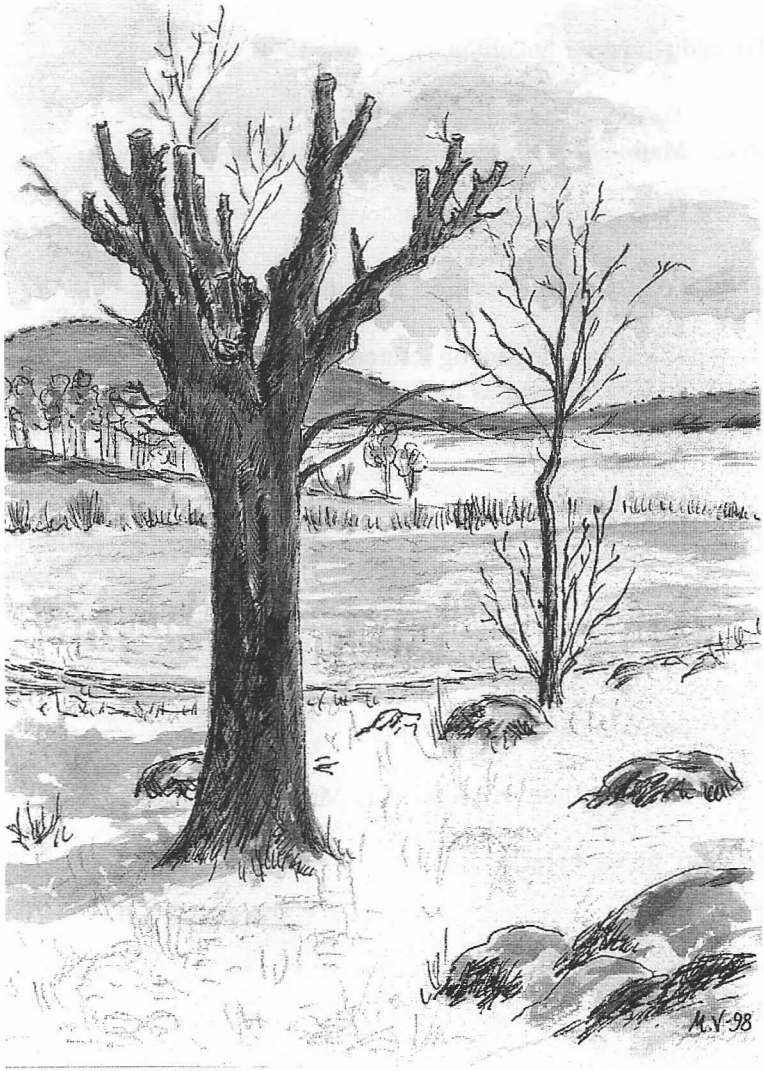
1. Valg av dirigent og referent
2. Godkjenning av innkalling
3. Godkjenning av dagsorden
4. Årsberetning
5. Regnskap
6. Innkomne forslag
7. Fastsettelse av kontingent for 1999

III Vannveiene i Nordmarka
Petter Morstad, Oslo Vann og Avløp

IV Servering av kaffe og kaker

Salgsutstilling: Akvareller fra Maridalen

Vel møtt, hilsen styret.

Nyrestaurert styvingstre av ask

ÅRSMELDING 1998

1. Styret i 1998

Leder Tor Øystein Olsen
Grefsenvn. 66
0487 Oslo

Nestleder Lars Flugsrud
Gml. Maridalsv. 86
0890 Oslo

Sekretær Øyvind Gromholt
trakk seg fra styret 29.4.98

Kasserer Trond Hjelle
Langmyrgrenda 49
0861 Oslo

Styremedlem Olav Bergenhus
Bakken
Grevevn. 40
0891 Oslo

Styremedlem Grethe Wiens
Nordbergvn. 25
0875 Oslo

Styremedlem Reidar Otto Ullevålseter
Ullevålseter, Nordmarka
0890 Oslo

Varamedlem Frances Dodman
Grimstadgt. 23G
0464 Oslo

Varamedlem John Eirik Telle
Nes gård
Grevevn. 20
0891 Oslo

Varamedlem Ole Svendsen
Nordmarksvn. 10
0890 Oslo

Varamedlem Ole Viggo Svendsen
Morenevn. 50
2743 Harestua

2. Andre tillitsverv

Revisorer er Britt Brodin og Ingvar Hestdalen
Valgkomite: Ivar Bakke, Anne Hestdalen og Øivind Øiestad

3. Hovedoppgave for foreningen dette året

Forvaltning av landskapet i Maridalen ble hovedsaken i 1998.
Forstkandidat Henrik Holmberg fra Sverige har utarbeidet en skjøtselsplan for restaurering av gammel kulturmark i Maridalen. Denne skjøtselsplanen virkeliggjør intensjonen med vern av Maridalen og begrunner i praksis hvorfor dalen skal vernes etter naturvernloven. En velbegrunnet plan uten handling er meningsløs. Restaurering av slåttemark er det beste argumentet mot at selveste Maridalsporten skal omgjøres til en urban park for golfspillere.

4. Byrådet støtter golfplanene i Maridalen og bystyreflertallet er positiv

Et flertall av Oslos bystyre er positiv til at hele innfallsporten til Maridalen omgjøres til et golflandskap. Flertallet bestående av Høyre, Krf og Frp vedtok 23.september i praksis at de går imot intensjonene i verneplanen og formålet med vern av dalen.
29. juni sendte gruppelederne i Høyre, Frp, Krf. og Venstre et utenomparlamentarisk brev til Fylkesmannen i Oslo og Akershus der de varslet en positiv holdning til golfbane i Maridalen. Fylkesmannen svarte på brevet 3. august. Der slo han fast at «golfbane er et fremmedelement i Maridalen og er uforenlig med verneformålet.» Oslo og Omland Friluftsråd protesterte mot golfplanene 17. august. Rådet slo fast behovet «for at alle parter bidrar til at verneplanen og forvaltningsplanen settes ut i livet.» Høyrebyrådet foreslo at bystyret skulle vedta at «verneplanen gis en slik utforming at det blir mulig å etablere et golfbaneanlegg.»
23. september vedtok bystyret et forslag fra Krf, der de viser en positiv holdning til golfbane i Maridalen og derfor vil ha en konsekvensutredning. Bare SV og RV støttet Venstres forslag om full støtte til verneplanen og avvisning av golf i Maridalen.
Den norske Turistforening, Norges Naturvernforbund, Norges Jeger- og Fiskerforbund, WWF, Natur og Ungdom, Fortidsminneforeningen, Oslo og Omland Friluftsråd, Skiforeningen, Oslo og Omegn Turistforening, Naturvernforbundet Oslo og Akershus og Maridalens Venner protesterte kraftig forut for bystyremøtet. Den 8. oktober sendte de samme organisasjonene et brev til Fylkesmannen i Oslo og Akershus der de krevde at «arbeidet med Maridalen landskapsvernområde må forseres.» Saken må sendes fra Fylkesmannen til Direktoratet for Naturforvaltning for sentral behandling.
Den politiske ledelsen i Oslo har dermed varslet at de i praksis går mot formålet med vern av Maridalen. Det er tragisk og oppsiktsvekkende, da Oslo kommune er grunneier i dalen, og et godt samarbeid med grunneieren er en forutsetning for en god forvaltning av de kulturbetinga verneområdene i Norge. Mye positivt har kommet ut av denne striden. Vi har på en positiv måte fått fram kvalitetene i dalen gjennom media.
Her kommer en oversikt over de viktigste medieoppslag: 7. august, Østlandssending radio: Lars Flugsrud i studio, 28. august Akersposten: Maridalens Venner protesterer over en helside, med oppfølger 16. september, 3. september, Østlandssendingen : Radiodebatt mellom Tor Øystein Olsen og byråd Olaf Stene, TV innslag samme kveld, 10. september, Aftenposten over to sider: Protester mot golfbane med oppfølger 24. september, 12. oktober, Aftenposten hadde helsides TV-omtale av «Golfkrigen» utenfor Bergen med illustrasjoner fra Maridalen, 30. september, 7. oktober og 22. oktober, Aftenposten hadde tre hele sider med debatt. Talefoten Grefsen støttet i praksis golf i Maridalen med hele framsida.

Søndag 27. september, Aftenposten: På en helside med førstesidehenvisning ble Maridalens og verneplanens kvaliteter presentert. Særlig ble det fokusert på forvaltning av landskapet.18. september, 16. oktober, 23. oktober og 30. oktober, Aftenposten:«Ukens turtips» ved Oslo og Omegn Turistforening var viet Maridalen.

5. 2. pinsedag

Vestre Aker prosti, Maridalen menighetsråd, Maridalens Venner, Spellaget BUL og Markakoret samarbeidet om et storslått helhetlig kulturarrangement på kirkeruinen. Det var gudstjeneste ledet av Oslos nye biskop Gunnar Stålsett. Markakoret serverte før Spellaget i BUL viste utdrag fra sommerens Maridalsspill. Over 800 var tilstede. Både TV2 og NRK dagsrevyen sendte reportasjer fra arrangementet to ganger i løpet av kvelden. Aftenposten hadde en helsides forhåndsomtale og Akersposten dekket arrangementet med en side. Pinse og Olsok fikk kr. 30.000 i støtte fra Byrådsavdeling for kultur og utdanning, Oslo kommune.

6. Blomsterengtur

Oslo og Omegn Turistforening, Akershus Bondelag, Skiforeningen, Spellaget i BUL og Maridalens Venner gjentok samarbeidet med tur i de flotte blomsterengene rundt Blankvann søndag 21. juni. Turen ble avsluttet på Svartor for bl.a å se nyrydding av 10-15 mål gjengrodde gamle slåtteenger som blir omgjort til hestebeite. Tor Øystein Olsen ledet turen med 60 deltakere, Spellaget i BUL framførte Prøysentekster. Ingen medier lagde forhåndsomtale av turen. Østlandssendingen lagde en flott radiosekvens som ble sendt dagen etterpå. Oslo kommune støttet ikke arrangementet. (kr.15. 000 i 1996, kr.10. 000 i 1997)

7. Olsok

Årets stevne samlet over 400 i regnbyger. Hans Petter Hansen ledet den første timen med bygdedans, folkedans og sangdans fra Oslo Songdanslag. Folkemusikkinstrumenter ble presentert av Harald Stølen og Øyvind Grandum. Markakoret serverte og Ivar Bakke ledet rakinga av enga. Olsok-gudstjenesten ble ledet av Ørnulf Steen. Etter gudstjenesten orienterte Tor Øystein Olsen om pleie av kulturlandskapet og presenterte skjøtselsplanen til Henrik Holmberg. Til slutt viste Spellaget i BUL en storslått forestilling: Maridalsspillet «Gjøglerne kommer». Aftenposten markedsførte stevnet med nesten en helside. Dagen etterpå fikk vi et storslått oppslag med midtsidene og førstesida. Akersposten lagde også et flott midtsideoppslag. Pinse og Olsok fikk kr.30.000 i støtte fra Byråd for kultur og utdanning, Oslo kommune.

8. Skjærsjøelva

For andre gang samarbeidet Oslo Energi A/S, Skog- og friluftsetaten i Oslo, Oslo vann- og avløpsverk og Maridalens Venner om en kulturminnevandring langs Skjærsjøelva søndag 23. august. Statsråd Odd Einar Dørum åpnet turen og den nye kulturminnestien og han holdt også dagens tale i parken rundt peisestua til Oslo energi A/S. Markakoret holdt konsert. 150 personer fikk gratis grillmat og kaffe og kaker. Kun Akersposten lagde en kort forhåndsomtale. Det ble rykket inn annonser i Aftenposten og Dagsavisen.

9. Maridalsspillet 1998

6. april undertegnet Maridalens Venner og Spellaget i BUL en avtale om Maridalsspillet. Spellaget får rett til å framføre spillet over en 5 års periode. Spellaget har det hele økonomiske og juridiske ansvaret. Maridalens Venner støttet spillet med kr.10.000 . Spillet gikk i perioden 24. juni - 30. juni. Se ellers Olsok og Pinse.

10. Skjøtsel i dalen

Forstkandidat Henrik Holmberg fra Sverige har utarbeidet en grundig og detaljert skjøtselsplan for slåttemark i Maridalen. Planen tar utgangspunkt i området rundt kirkeruinen. Langs den gamle ferdselsveien fra Hammeren til ruinen, restaurerer vi fem forskjellige kulturmarkstyper, som representerer ulike biotoper, utviklet i samspill mellom menneske og forskjellige naturgrunnlag. Samtidig gir dette også et tverrsnitt av dalen fra vest mot øst. Helt i vest har vi en skrinn **bjørkelund** på 9 mål med innslag av nye styvingstrær av ask, lind, rogn og selje. Dette området vil ta lang tid å restaurere da området var svært overgrodd av gammel tennung (=kratt) og tett løvskog. Synlige resultater er oppnådd: Lunden hadde i 1997 fine sterile matter av solblom og i år blomsret de. I år ble trærne tynnet kraftig, kvist brent, løvtrær styvet, tennung fjernet og noe ble slått med slagslåer og tohjulstraktor. Hovedjobben neste år blir noe tynning i åkerkanten og å holde tennungen nede. Noe slått vil skje i framtida, f.eks hvert 3. år.
Løvenga (ny for året) på 1 mål vil muligens bli det fineste området av slåttemark i dalen. Fem gamle styvingstrær av ask er restaurert. En del nye trær er også styvet (lønn, ask, selje og lind). Kratt og trær er ryddet, kvist brent og enga ble slått med ljå og raket og årets tennung fjernet. Det er fin spiring og timian preger enga allerede.
Bekkedalen lenger øst er neste prosjekt. Der er arbeidet foreløpig stoppet av Skogvesenet p.g.a. manglende støtte fra Fylkesmannen (se senere). Området er på 7 mål gjenngrodd mark siden 60-tallet.
Tørrenga rundt ruinen blir holdt i hevd og blir bare finere og finere (tettere vegetasjonsdekke). Hele enga ble slått og raket med tohjulstraktor og ljå.
Strandenga ved lautabekkens utløp ble ryddet for trær og busker og kvist brent. Graset på strandenga og fastmarksskråningen i vest ble slått med ryddesag med firkantblad. Rakinga blir dessverre utsatt til våren. Det er allerede stor forksjell fra fjorårets slått. Referanseområdet viser at tuene går gradvis tilbake, nye arter kommer inn, og den totaldominerende vassrørkvein skygger mindre (bare steril).
Kirkebjørkelunden ble ryddet for trær og kratt, kvist brent og enga ble slått med slagslåer og tohjultraktor og raket. Den utviklet seg svært positivt med tettere vegetasjonsdekke.
I tillegg ble åkertangen og utsiktspunktet på **Låkeberget** ryddet og slått med ljå og firkantblad. Her er området også utvidet ved at området lenger nord også er blitt ryddet/tynnet og kvist brent og enga slått. Bjørk ble også tynnet helt i vest. En del av rakinga blir utsatt til våren.
Dette tilsammen utgjør over 35 mål.
Vi vil takke gårdbrukerne på Skar, Ødegården, Bakken. Øvre og Nedre Kirkeby, Skjerven og Store Brennenga for utkjøring av ved og hjelp til slått og raking. Skogvesenet får takk for utlån av Agria slåmaskin og slagslåer og reparasjon av vår egen Fort mikro. Skjerven for lån av ryddesag. Vi har også kjøpt en brukt ryddesag. Vi vil også takke Sogn videregående skole, linje for naturbruk og elevene Guven og Ronny.

Maridalens Venner tar formålet med vern av Maridalen på alvor og i praksis følger opp verneplanens forvaltningsplan. En veloverveid skjøtsel er en forutsetning dersom staten skal verne Maridalen etter naturvernloven. Det betyr at vi følger opp myndighetenes mål om bevaring av det biologiske mangfold. Det blir dermed samsvar mellom ord og handling. Midlene fra Direktoratet for naturforvaltning ble redusert til 0.1 mill kroner på landsbasis. Derfor søkte vi i år STILK-midler (spesielle tiltak i landbrukets kulturlandskap). STILK har i Oslo og Akershus hele 3.7 mill kroner til fordeling. Maridalen er i følge den «nasjonale registrering av verdifulle kulturlandskap» et av tre høyest prioriterte i Oslo og Akershus. Maridalens Venner søkte om kr.2000 pr mål i engangsrydding, kr.1000 pr mål til årlig slått over en femårsperiode. I tillegg kr. 10.000 kr for utarbeiding av skjøtelsplanen.Vi ble anbefalt av fylkesmannens miljøavdeling å søke om fullfinansiering (vanligvis bare 70% støtte). Dette blir tilsammen kr. 70.000 i engangsstøtte og kr.35.000 i årlig støtte over fem år. Ifølge telefonsamtale med landbruksavdelingen hos Fylkesmannen 19.10.98 fikk vi opplyst at det bevilges kr.5.200 i engangsstøtte og kr.4.200 i årlig støtte.
I forbindelse med behandlingen av søknaden er det gjennomført to befaringer, en med fylkesmannens landbruksavdeling og landbrukskontoret og en med fylkesmannens kulturlandskapsgruppe. Ellers har det også vært tre befaringer med representanter fra vannverket, byantikvaren, miljøetaten, Skogvesenet og Sogn bydel.
På grunn av manglende støtte har Skogvesenet bedt Maridalens Venner stoppe nyrydding av bekkedalen.
Denne saken forteller oss at vi må sette forvaltning av verneområder i Maridalen og ellers i Norge på dagsorden, da det er vanskelig å se at det er samsvar mellom **ord og handling** i statens vernepolitikk og politikernes målsetning om bevaring av det biologiske mangfold. Vi støtter Skogvesenets krav at det må bevilges øremerkede midler over Statsbudsjettet til Maridalen for å kunne oppfylle verneplanens intensjoner. Fylkesmannens miljøvernsjef, Åsmund Sæther, uttalte på folkemøtet ved presentasjonen av verneplanen i Maridalen velhus høsten 1996: «Den største bjørnetjenesten vi gjør verneplanen for Maridalen er ikke å bevilge nok penger for å oppnå verneformålet.»

11. Henrik Holmberg

Forstkandidat Henrik Holmberg fra Sverige har uten lønn hjulpet Maridalens Venner med skjøtsel av Maridalen og utarbeidet skjøtselsplan. Hans bistand og deling av sine kunnskaper er umulig å måle og er et svært viktig bidrag i arbeidet med å profesjonalisere skjøtselen i dalen. Maridalens Venner ønsker ved dette å takke vår svenske import.

12. Martinhytta

Einar Linderud døde i august. Vi vil med dette takke familien for godt samarbeid over en ti års periode og for at vi fikk dele den enorme kunnskapen og entusiasmen Einar hadde for Martinhytta, Martin Tranmæl og arbeiderbevegelsens nåtid og fortid. Oslo Arbeiderparti og Maridalens Venner undertegnet en leieavtale over 3 år om leie av Martinhytta.
Store grantrær (60 år gamle) som stod tett inntill hytta er fjernet (for å hindre råte) og enga blir slått og ryddet. (Mellomrik med mye grov nattfiol).

13. Maridalen Bygdetun

Maridalens Venner støtter arbeidet med etablering av bygdetun på Øvre Kirkeby. Lars Flugsrud er vår representant i styret.

14. Pressedekning

Golfstriden, Pinse, Olsok og blomsterengtur er nevnt. 26. juni lagde Østlandssendingen radio en reportasje om «Kongeeikene» med lederen. TV2 hadde et svært fint innslag på nyhetene 5. juli om blomsterengene ved Blankvann ved lederen.
«Til Skogs» nr 3-98 presenterte skjøtselen i Maridalen over 6 sider.

Protokoll fra årsmøte i Maridalens Venner 1997

Årsmøtet i Maridalens Venner ble holdt 3. desember i Maridalen velhus. Tor Øystein Olsen åpnet møtet. Geir erik Berge ble valgt til ordtyrer og Øivind Øiestad til referent.

I Markakoret underholdt

II Dagsorden

Innkallingen til årsmøtet og dagsorden ble godkjent.

Årsberetning
Geir Erik Berge leste årsberetningen.
Årsberetningen ble godkjent.
Henrik Holmberg fikk overrakt et bilde av Frances Dodman fra Maridalen av lederen som takk for arbeidet med skjøtsel i dalen.
Orientering om initiativ til bygdetun for Maridalen

Regnskap
Kasserer John Erik Telle gjennomgikk regnskapet for MV. Lederen kommenterte de store utgiftene med årsskriftet i forhold til fjoråret. Økonomisk støtte er nå viktigere enn noen gang. Årsmøtet godkjente regnskapet med forbehold om revisjonsberetning.

Innkomne forslag
Ingen innkomne forslag.

Kontingent
Kontingent hevet fra kr. 70 til kr. 100,- for 1998

Valg
Valgkomiteens forslag ble lagt fram av Johan L Stang og fikk følgende sammensetning:

Tor Øystein Olsen, leder	gjenvalgt
Lars Flugsrud	gjenvalgt
Øyvind Gromholt	ny
Trond Hjelle	ny
Olav Bergenhus	ikke på valg
Otto Ullevålseter	ikke på valg
Grethe Wiens	ikke på valg
John Erik Telle, vara	gjenvalgt for ett år
Ole Svendsen, vara	gjenvalgt for ett år
Ole Viggo Svendsen, vara	gjenvalgt for ett år
Frances Dodman, vara	ny, valgt for ett år

Gjenvalg av to revisorer: Britt Brodin og Ingvar Hestdalen.

Valgkomiteen: Ivar bakke, Anne Hestdalen og Øivind Øiestad (ny).

Tor Øystein Olsen takket Geir Erik Berge, Per Ersdal og Øivind Øiestad for innsatsen gjennom mange år. De fikk alle tre overrakt en gave laget av vårt nye varamedlem Frances Dodman. Motivene var naturlig nok fra Maridalen.

III Møtet ble avsluttet med foredraget «Hva er kulturminner» av antikvar Nils Anker fra Byantikvaren og Frances Dodman hadde salgsutstilling.

MARIDALENS VENNER 1997

Regnskapsåret 1. desember 1996 - 30. november 1997.

RESULTAT	**INNTEKTER**	**UTGIFTER**
Kontigenter	kr 54 520,-	
Arrangementer/møter	kr 2 426,-	
Renter div. bank og postgiro	kr 90,38	
Støtte fra Fylkesmannen i Oslo og Akershus	kr 20 000,-	
Støtte fra Oslo kommune, park og idrett	kr 10 000,-	
Bidrag til biologisk mangfold, Direktoratet for naturforvaltning	kr 15 000,-	
Støtte til kulturarrangement, Olsok/pinse	kr 30 000,-	
Årsskrift		kr 38 695,-
Porto, rekvisita, medlemsservice		kr 37 699,65
Gaver, blomser og lignende		kr 217,75
Møter og tilstelninger		kr 32 394,50
Utstyr, diverse		kr 32 610,75
Sum	kr 132 036,38	kr 141 617,65
Underskudd	kr 9 581,27	
Sum	kr 141 617,65	kr 141 617,65

BALANSE	**30.11.97**	**30.11.96**
Kasse	kr 0,-	kr 0,-
Postbanken	kr 37 893,82	kr 45 192,61
Kreditkassen	kr 0,-	kr 148,92
Sparebanken NOR	kr 0,-	kr 2 133,56
Sum beholdning	kr 37 893,82	kr 47 475,09

Maridalen,

John Eirik Telle
Kasserer

Å LEVE..

Tenk..ennå en gang
å gå her,
og vite at
du er til..
Med vindens pust
i mot deg,
og vandre
dit du vil..
Tenk...ennå få høre
skogens sus,
og se bølgene
stille slå..
Kjenne blomstenes
dufter..fine..
og på tepper
av mose gå..

Tenk...ennå en gang
se dagens gry,
over vidde
og høye fjell..
der fisken vaker
i elv og vann
når sola daler
mot kveld..
Tenk...ennå få bruke
krefter du har,
og puste inn
vårens vind..
Oppleve alt
og kunne forstå..
rik i kropp og sinn..

Årsskudd greiner styvet asketre

ØYUNGSKONGEN..

Den gamle furu er tørr og grå,
ved smalet mot øst den står..
Grenene mot himm`len spriker,
værbitt av alder og år..
Ennå..trassig den kjemper i mot,
øksehugg dype har såret dens fot..
snart faller den til marken..

En gang du var så frodig og grønn,
din krone den vaiet i vind..
Alltid du stod der fast og trygg,
til glede for kropp og sinn..
Under din krone mange fant ly,
nær ildens skjær ved morgenens gry..
når skogen våknet til live..

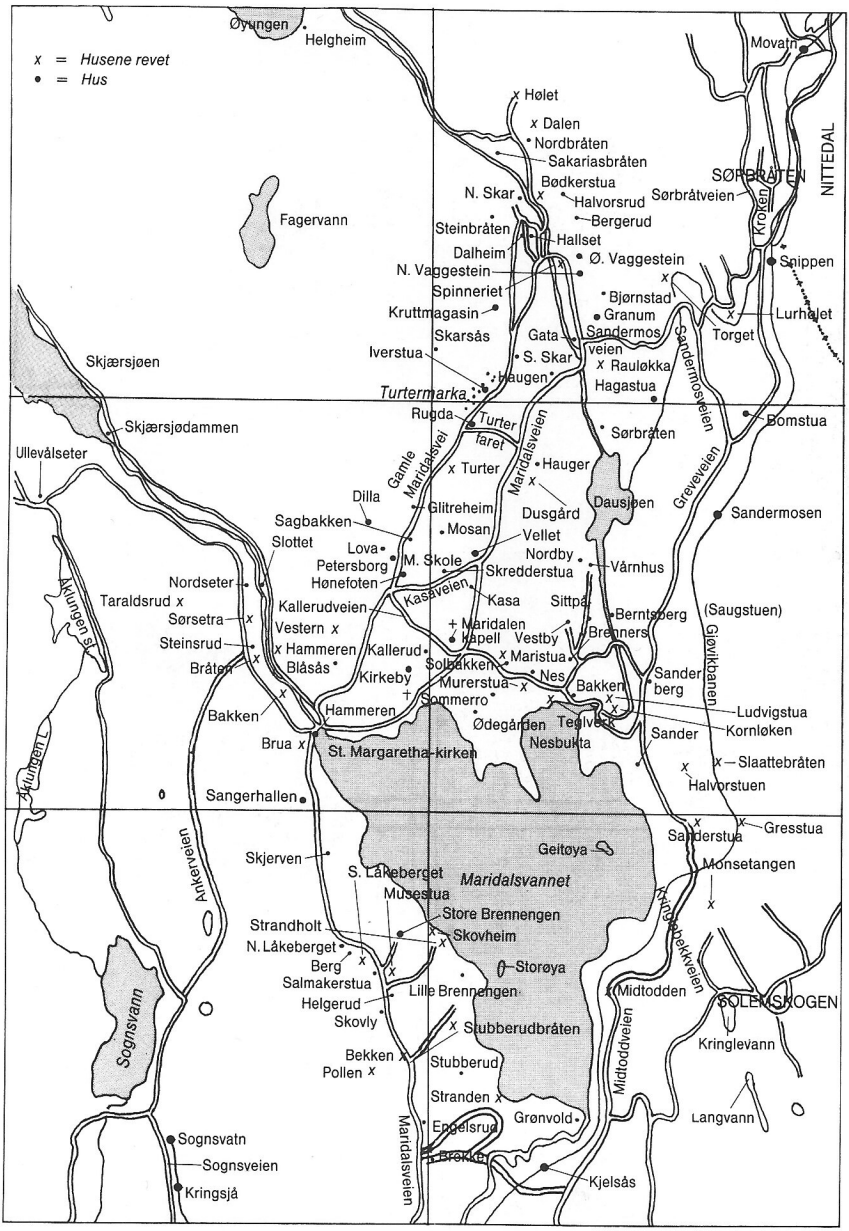
Du har sett vårene komme og gå,
hørt orrhanen buldre på ny..
Du har sett isen løsne fra land,
og solens stråler gjennom sky..
Du har sett tømmer i lenser og drag,
hørt fløternes rop fra lag til lag..
i båtene der ute ved øya..

Når vinteren kom med kulde og snó,
en veiviser på odden du var..
Turfolk så deg og da de forstod..
.."snart er vi nede ved Skar"..
Du har sett folk til fots..på ski..
den ensomme vandrer i grantung li..
mens snøen dalte så stille..

Helge Haakenstad

C-post

Returadresse:
c/o Tor Øystein Olsen
Grefsenveien 66
0487 Oslo

Falch Hurtigtrykk, Oslo 12571 www.falch.no